

**МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИИ
КАСБИИ «АКАДЕМИЯИ ВАЗОРАТИ КОРҲОИ ДОХИЛИИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН»**

Бо ҳукуқи дастнавис

ТДУ 351.7:355.58 (575.3)

ТКБ 67.99 (2) 116.31 (2 тоҷик)

Н – 92

НУРУЛЛОЗОДА МЕҲРУЛЛО

**АСОСҲОИ НАЗАРИЯВӢ-ҲУҚУҚӢ ВА ТАШКИЛИИ ФАӢОЛИЯТИ
МАҚОМОТИ КОРҲОИ ДОХИЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ДАР ҲОЛАТҲОИ
ФАВҚУЛОДАИ ТАБИӢ ВА ТЕХНОГЕНӢ**

ДИССЕРТАТСИЯ

барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи
ихтисоси 5.5.11. Фаъолияти судӣ, фаъолияти прокурорӣ; фаъолияти
ҳимояи ҳуқуқ ва фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ

**Роҳбари илмӣ: номзади илмҳои
ҳуқуқшиносӣ, дотсент Сафарзода Ҳаёт
Сайдамир**

Душанбе – 2026

МУНДАРИҶА

НОМГҶҶИ ИХТИСОРАҶО ВА (Ё) АЛОМАТҶОИ ШАРТӢ	4
МУҚАДДИМА	5
БОБИ 1. АСОСҶОИ НАЗАРИЯВИИ ТАШКИЛИ ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ КОРҶОИ ДОХИЛӢ ДАР ҶОЛАТҶОИ ФАВҚУЛОДАИ ТАБИӢ ВА ТЕХНОГЕНӢ	18-58
1.1. ТамоюлҶои асосӢ оид ба муайян намудани мафҳум ва намудҶои ҶолатҶои фавқулода	18
1.2. АсосҶои концептуалии ташкили идоракунии ҷузъу томи мақомоти корҶои дохилӢ дар ҶолатҶои фавқулодаи табиӢ ва техногенӢ	32
1.3. Тавсифи умумии хатарҶои ҶолатҶои фавқулодаи табиӢ ва техногенӢ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва талаботи ҳуҷҷатҶои концептуалии самтӢ	48
БОБИ 2. АСОСҶОИ ҲУҚУҚӢ ВА ТАШКИЛИИ ИДОРАКУНИИ МАҚОМОТИ КОРҶОИ ДОХИЛӢ ДАР ҶОЛАТҶОИ ФАВҚУЛОДАИ ТАБИӢ ВА ТЕХНОГЕНИДОШТА	59-104
2.1. Танзими ҳуқуқи фаъолияти мақомоти корҶои дохилӢ ҳангоми ҶолатҶои фавқулодаи табиӢ ва техногенӢ	59
2.2. АсосҶои ташкилии идоракунии мақомоти корҶои дохилӢ дар ҶолатҶои фавқулодаи табиӢ ва техногенӢ	72
2.3. Нақши ҷузъу томи мақомоти корҶои дохилӢ дар Низоми ягонаи давлатии пешгирӢ ва рафъи ҶолатҶои фавқулода	86
БОБИ 3. МУКАММАЛСОЗИИ АСОСҶОИ ҲУҚУҚӢ ВА ТАШКИЛИИ ИДОРАКУНИИ МАҚОМОТИ КОРҶОИ ДОХИЛӢ ВА ДИГАР МАҚОМОТИ ДАВЛАТӢ ОИД БА ПЕШГИРӢ ВА РАФъИ ҶОЛАТҶОИ ФАВҚУЛОДАИ ТАБИӢ ВА ТЕХНОГЕНӢ	105-130
3.1. Мукаммалсозии асосҶои ҳуқуқи фаъолияти мақомоти корҶои дохилӢ ва дигар субъектони Низоми ягонаи давлатии пешгирӢ ва рафъи ҶолатҶои фавқулодаи табиӢ ва техногенӢ	105

3.2. Мукаммалсозии фаъолияти ҷузъу томи мақомоти корҳои дохилӣ дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ	117
ХУЛОСА	131
ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ	
НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚОТ	136
РҶҶҲАТИ АДАБИЁТ (МАЪХАЗҲО)	139
ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ	
ДАРАҶАИ ИЛМӢ	161
ЗАМИМАҲО	164

НОМГҶӢИ ИХТИСОРАӢО ВА (Ӣ) АЛОМАТӢОИ ШАРТӢ

ВАО – ВоситаӢои ахбори омма

ВКД – Вазорати корӢои дохилӢ

ИДМ – ИттиӢоди давлатӢои мустақил

КӢФМГ – Кумитаи ҳолатӢои ғавқулода ва мудоғиаи гражданиӢ

КМГ – Кодекси мувоғиаи гражданиӢ

КӢ – Кодекси ҷиноятӢ

МКД – Мақомоти корӢои дохилӢ

НЯДПРӢФ – Низоми яғонаи давлатии пешғирӢ ва рағбӣ ҳолатӢои ғавқулода

РВКД – Раёсати Вазорати корӢои дохилӢ

СММ – Созмони Милали Муғтаҳид

СО – Ситоди оперативӢ

СХДО – Сарраёсати хадамоти давлатии оташнишонӢ

СӢШ – Созмони ӢамкориӢои Шанхай

ФР – Федератсияи Россия

ӢТ – Ӣумғурии Тоҷикистон

ШВКД – Шуғбаи Вазорати корӢои дохилӢ

б. – банд

ғ. – ғайра

қ. – қисм

м. – модда

С. – саҳифа

с. – саҳифа

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд – ҶТ) ҳамасола бо фалокатҳои ҷиддии табиӣ ва техногенӣ, аз қабилӣ заминларза, обхезӣ, ярч, тармафарой, сангрезӣ, сӯхтор ва ғайра рӯ ба рӯ мешавад [93, с. 8-13]. Роҳбарияти олии кишвар ба хатарҳои эҳтимолии марбут ба омилҳои тавсифшуда таваҷҷуҳи калон зоҳир менамояд. Аз ҷумла, Президенти ҶТ Эмомалӣ Раҳмон меафзояд: «Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар сол ҳодисаҳои табиӣ ва геологиву гидрологӣ, аз қабилӣ боронгарӣҳои тӯлониву обхезӣ, омадани селу ярч, боридаи барфи зиёду фаромадани тарма, инчунин, заминларза ба амал омада, ба аҳоли ва иқтисодиёти кишвар зарари ҷиддӣ мерасонанд» [151]. Кӯҳҳои баланд ҳангоми гузаронидани корҳои садамавию наҷотдиҳӣ омили монеагии ҷиддии алоқаи мавҷҳои радиоӣ ва сари вақт муайян намудани ҷойҳои ҳолатҳои фавқулода, мутаносибан ташкил ва гузаронидани амалиёти наҷотдиҳии фаврӣ ва бартараф кардани чунин ҳолатҳо мегарданд [95, с. 4-10].

«Бинобар дар масири хатҳои шикастаи сейсмикӣ қарор доштани кишвар, тибқи маълумоти коршиносони соҳа, эҳтимолияти дар ҳудуди 50% ҷумҳурӣ рух додани заминларзаҳои 9-балла, дар ҳудуди 38% заминларзаҳои то 8-балла ва дар ҳудуди 12% он заминларзаҳои то 7-балла имконпазир мебошад» [64, с. 8]. Оқибатҳои солонаи заминларзаҳои амплитудаҳои гуногун ба ҳоҷагии халқ ва сокинони кишвар зарари назарраси моддӣ мерасонанд ва баъзан боиси талафоти ҷонӣ мегарданд [97, с. 5-8]. Аз ин рӯ, ин самти фаъолияти мақомоти салоҳиятдори давлатӣ таҷдиди назар кардани асосҳои ташкилӣ - ҳуқуқӣ дар самти огоҳсозии саривақтии аҳоли ва омодагӣ он дар самти кам кардани оқибатҳои чунин ҳолатҳо, бо назардошти рушди технологияҳои муосир ва воситаҳои муҳофизатӣ аз ҳолатҳои ғайриҷашмдошт, равиши навро тақозо менамояд.

Мувофиқи маълумоти ташкилоти байналмилалии ЮНЕСКО, «заминчунбӣ аз ҷиҳати хисороти иқтисодӣ ва талафоти ҷонӣ дар ҷаҳон дар ҷойи аввал истода» [121 с. 379], «сабаби рух додани садамаҳои бузурги техногенӣ мебошанд» [130, с. 70]. Тибқи маълумоти расмӣ, дар маҷмуъ, дар Тоҷикистон ба ҳисоби миёна дар ду рӯз як офати табиӣ ба вуқӯъ мепайвандад [25]. Мувофиқи тадқиқоти Институти муҳити зист ва бехатарии инсонии СММ, ки оид ба осебпазирии кишварҳо ба тағйирёбии иқлим ҳамасола гузаронида мешавад, «дар рӯйхати тартибдодаи он Тоҷикистон дар байни 173 давлат мақоми 97-умро ишғол мекунад» [110, с. 131].

Дар ин робита, мавқеи муаллифон дар бораи он, ки иншооти саноатӣ, анборҳо барои нигоҳдории моддаҳои сахттаъсири заҳролуд, маводи тарканда ва маводи оташгиранда бояд дар масофаи назаррас аз маконҳои зисти аҳоли ва иншооти таъминоти ҳаётии онҳо ҷойгир бошанд, сазовори эътироф аст [64, с. 11].

Тибқи иттилооти расмӣ, шумораи умумии корхонаҳое, ки дар истеҳсолоташон моддаҳои сахттаъсири кимиёидор истифода мебаранд, зиёда аз 21 ададро ташкил дода, дар ҷумҳурӣ 10 партовгоҳи калони радиоактивӣ мавҷуд мебошад. Инчунин, шумораи умумии хоктӯдаҳо дар партовгоҳҳои истеҳсоли уран дар кишвар зиёда аз 55 миллион тоннаро ташкил медиҳанд» [7].

Садмаҳои нақлиётӣ дар минтақаҳои кӯҳии душворгузар ва роҳҳои автомобилгарди дохиливу байналмилалии кишвар ба яке мушкилоти ҷиддӣ табдил ёфтааст. Тибқи омори расмӣ, ҳамасола дар ҳудуди ҷумҳурӣ то 2500 садамаи нақлиётӣ ба қайд гирифта мешавад, ки талафоти инсонҳо ба шумораи то 400 нафар мерасад» [156].

Низомҳои кӯҳнаи таъминоти об ва идоракунии номутаносиби захираҳои обӣ низ мушкилоти ҷиддиро ба вуҷуд меоранд, зеро нигоҳдорӣ ва истифодаи ғайриоқилонаи ҷунин захираҳо дар давраи хушксолӣ боиси афзоиши офатҳои табиӣ мегардад. Аз ин рӯ, ҳалли

масъалаҳои ташкилӣ- ҳуқуқии марбут ба истифодаи оқилонаи захираҳои об аз нигоҳи экологӣ ва татбиқи чораҳои ҷавобгарии маъмурӣ барои истифодабарандагони об ва мақомоти идоракунии зарур аст [93, р. 1-2]. Ҷалби сармоягузори барои навсозии инфрасохтор, системаҳои оғоҳкунии саривақтӣ ва омодагии қувва ва воситаҳои манфиатдор барои пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои офатҳои табиӣ ва техногенӣ самти афзалиятноки сиёсати давлатӣ маҳсуб меёбад.

Президенти кишвар мухтарам Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба масоили мушкилоти об чунин таъкид менамояд: «Дар Тоҷикистон, ҳаҷми ҳолатҳои ғавқулодаи марбут ба об дар шумораи умумии офатҳои табиӣ ва ҳаҷми хисороти онҳо дар тӯли 20 соли охир аз 80 то 90 фоиз афзоиш ёфта, ба иқтисоди кишвар садҳо миллион доллар хисороти молӣ ворид кардааст» [152].

Таҳдиду хатарҳои номбурда, номгӯи пурраи онҳо набуда, танҳо барои инъикос намудани вазъияти кунунӣ ва муайян кардани самтҳои афзалиятноки воқуниш вобаста ба пешгирӣ ва рафъ намудани чунин падидаҳо, ки ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногениро ба бор меоранд, дарҷ гардидаанд.

Мушкили ҷиддӣ дар ташкил ва идоракунии қувваҳо ва воситаҳои, ки ба Низоми ягонаи давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ (минбаъд - НЯДПРХФ) дохил шудаанд, аз сабаби сатҳи нокифояи ташкили унсурҳои сохтории чунин низом ва мутаносибан, такроршавии функсияҳо байни Кумитаи ҳолатҳои ғавқулода ва мудофияи граждании ҚТ (минбаъд – КХФ ва МГ) ва Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд - ВКД ҚТ) дар соҳаи пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ, маҳсуб меёбанд [28]. Мушкилоти номдурда ва дигар норасогии марбут ба таҳдидҳо ва ҷолишҳои нав дар соҳаи таъмини амнияти ҳудуд ва шаҳрвандон аз ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар ҳуҷҷатҳои

стратегӣ, аз ҷумла, ҳуҷҷатҳои концептуалии ВКД ҚТ, ки ба самтҳои умедбахши фаъолияти мақомоти корҳои дохилӣ (минбаъд - МКД) нигаронида шудаанд, вобаста ба истифодабарии дастгоҳҳои парвозкунандаи бесарнишин (минбаъд - ДПБ) ва имконоти зехни сунъӣ дар пешгирӣ ва бартараф кардани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ таваҷҷӯҳи кофӣ зоҳир нашудааст. Дар лоиҳаи Барномаи ислоҳоти милисия барои солҳои 2026-2030 низ рушди ин самти афзалиятноки фаъолияти милитсия ва дурнамои он мушаххас нест. Инчунин, дар Барномаи миёнамуҳлати давлатӣ оид ба ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулода барои солҳои 2023-2028 низ ин самти фаъолият аз мадди назар дур мондааст.

Миқёс, намудҳо ва дараҷаи таҳдидҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ муайян кардани ҳадафҳо ва вазифаҳои МКД ва воҳидҳои сохтории онро дар дохили як гурӯҳи муттаҳиди мутамарказ ва бисёрфункционалӣ талаб мекунанд. Аммо, ташкил ва идоракунии чунин низомҳои функционалӣ таҳқиқоти амиқи илмӣ ва амалиро талаб мекунад, ки аҳаммияти ногузири мавзӯи тадқиқотро собит месозад.

Мушкилоти зикргардида мавриди таҳқиқоти комплексӣ қарор додани асосҳои назариявӣ, ташкилӣ ва ҳуқуқии фаъолияти МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъ намудани оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ тақозо менамояд.

Дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Дар таҳқиқот корҳои Абдурахимова М.М. [68], Адилов А.Н. [69], Шарифзода Ф.Р. [89], Юсуфзода А.Ҳ. [92], Норов Ҷ.К. [79], Тоҳирова Ш.М. [83], Атаманчук Г.А. [40], Афанасев В.Г., Баранников А.Ф. [41], Бачило И.А. [42], Бахрах Д.Н. [99], Белов В.А. [100], Вишнякова В.Г., Воскресенский Г.М. [62], Дзейтов С.А. [131], Гелбрейт Дж.К. [44], Глушенко Е.В. [45], Кондрашов Б.П. [46], Котарбинский Т. [49], Кузнетсов И.Н. [50], Лазарев В.В. [51], Ларин А.М. [111], Кононов А.М. [55], Занина Т.М. [56], Петров А.С. [58], Петрова О.В. [122], Потапова С.А. [127], Рассолов М.М. [59], Веселий В.З. [62],

Кирсанов С.А. [66], Малков В.Д. [62], Тичинин С.В. [131], Яновский В.В. [66], Ясунов П.А. [67], Попов Г.Х. [80], Улянов А.Д. [132], Снеговой А.В. [129], Жаглин А.В. [105], Жуков Б.М. [106], Ямпольская Ц.А. [137], Чагалидзе Д.Н. [85], Шмидт Т.Н. [91], ки бевосита ба назарияи идоракуни ва мавзуи мазкур мохияти умумӣ доранд, истифода шудаанд.

Дар байни корҳои маъмул, ки бевосита ба масъалаи фаъолияти МКД ҳангоми ҳолатҳои ғавқулода бахшида шудаанд, таҳқиқоти Анисимов В.Л. [37], Архипов Н.И. [38; 39], Баншикова З.Е. [98], Поспеев К.Ю., Мулюкова М.В. [126], Караханов В.Е. [62], Мелхин А.В. [52], Микеев А.К. [53], Громов М.А. [54], Майдинов А.Ф. [112], Зайтсев А.П. [47], Остудин Н.В. [120], Попов С.Е. [80], Поспеев К.Ю. [126], Пономарев В.М. [123], Рустамов Р.А. [134], Старостин С.А. [81], Степанов А.Г. [82], Черних В.В. [86], Чемакина Д.Ю. [121], Шейн В.В. [90] ва дигар муаллифони зикр кардан зарур аст.

Мушкилоти таъмини беҳатарии ҳаёт ва фаъолияти аҳоли дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бештар дар корҳои Азизхонов И.М. ва Мачидӣ М. [96], Андамов Р.Ш. ва Алидодов Б.А. [97], Баншикова З.Е. [98], Порошин А.А. ва Харин В.В. [125], Абдурахимов И.Н. [95], Папченко Н.Г. [121], Маликмамадов Ф.А. [95], Субханкулов Д.З. ва Шаповалова Г.Н. [130] мавриди омӯзиш қарор гирифтааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионӣ ба мавзуи илмӣ кафедраи ташкили идоракунии фаъолияти ҳифзи ҳуқуқи факултети № 1 Академияи ВКД ҚТ «Идоракунии муосири фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ ва ҳимояи ҳуқуқ барои солҳои 2021-2025», «Барномаи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2021-2025» ва мавзуи таҳқиқотии Академияи ВКД ҚТ «Мушкилоти назариявӣ ва амалии муосирсозии фаъолияти ҳимояи ҳуқуқ ва ҳифзи ҳуқуқ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025», ки аз ҳисоби буҷаи давлатӣ маблағгузорӣ карда мешавад, мувофиқат менамояд.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқот омӯзиши асосҳои назариявӣ ва ҳуқуқии ташкили фаъолияти МКД оид ба таъмини тартиботи ҷамъиятӣ, пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, муайян кардани мушкилоти ташкилӣ - ҳуқуқӣ дар ин самт ва таҳияи концепсияи мушаххас барои такмил додани асосҳои ҳуқуқӣ ва ташкилии фаъолияти воҳидҳои сохтори МКД ва дигар мақомоти салоҳиятдори давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Ҳадафи зикршуда ҳалли вазифаҳои таҳқиқоти ба ҳам алоқаманди зеринро тақозо менамояд:

- таҳлил намудани равишҳои асосӣ оид ба муайян намудани мафҳум ва намудҳои «ҳолатҳои ғавқулода» ва дигар таърифҳои ҳуқуқии ба он ҳамчавор;
- муайян кардани асосҳои бунёдии ташкил ва идоракунии МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;
- тасниф кардани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ аз рӯи дараҷаи хатарнокии онҳо;
- тавсиф намудани санадҳои меъёрии ҳуқуқии батанзимдарорандаи фаъолияти МКД дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;
- муайян кардани асосҳои ташкилии фаъолияти МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;
- мушаххас сохтани нақши МКД дар Низоми ягонаи давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;
- ошкор намудани тамоюлҳои асосии такмил додани асосҳои ҳуқуқии фаъолияти МКД ва дигар мақомоти салоҳиятдори давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;

– муайян кардани самтҳои афзалиятноки навсозии сохти ташкилии гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи МКД ва дигар мақомоти манфиатдор оид ба пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ.

Объекти таҳқиқот муносибатҳои ҷамъиятӣ маҳсуб меёбанд, ки ҳангоми ташкил ва идоракунии ҷузъу томи МКД ва дигар мақомоти давлатӣ вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба вучуд меоянд.

Мавзӯи (предмети) таҳқиқот асосҳои назариявӣ, ҳуқуқӣ ва ташкилии фаъолияти ҷузъу томи МКД ва дигар мақомоти давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ маҳсуб меёбанд. \

Марҳила, макон ва давраи таҳқиқот (доираи таърихӣ таҳқиқот). Дар доираи таҳқиқоти диссертатсионӣ раванди ташаккул ва рушди асосҳои назариявӣ, ҳуқуқӣ ва ташкилии фаъолияти ҷузъу томи МКД ва дигар мақомоти давлатӣ дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар замони соҳибистиклолӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст.

Давраи таҳқиқоти рисолаи илмӣ аз соли 2022 оғоз гардида, то имрӯз идома дорад.

Асосҳои назариявӣ таҳқиқотро нуктаҳои илмӣ ва хулосаҳои асосноки олимони ватанию хориҷӣ, аз қабili Анисимов В.Л., Архипов Н.И., Атаманчук Г.А., Афанасев В.Г., Баншикова З.Е., Баранников А.Ф., Бахрах Д.Н., Бачило И.А., Белов В.А., Вишнякова В.Г., Галкин Р.Н., Гелбрейт Ч.К., Глушенко Е.В., Громов М.А., Елагин А.Г., Жданова А.К., Зайтсев А.П., Захарова Е.В., Кондрашов Б.П., Кононова А.М., Котарбинский Т., Кузнетсов И.Н., Кулба В.В., Лазарев В.В., Ларин А.М., Левченко И.П., Ложкин И.Е., Майдилов А.Ф., Малкова В.Д., Мелхин А.В., Микеев А.К., Ноговितсин А.И., Папченко Н.Г., Пономарев В.М., Попов С.Е., Поспеев К.Ю., Рачкаускас А.В., Рустамов Р.А., Старостин С.А., Степанов А.Г., Тихонравов Ю.В., Федотов С.Б., Чагалидзе Д.Н., Чемакина Д.Ю., Юсуфзода А.Х., Шарифзода Ф.Р.,

Шеин В.В. ва дигарон вобаста ба таълимоти назарияи идоракунӣ, ташкили идоракунӣ, асосҳои идоракунии мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, сотсиологияи идоракунӣ, психологияи идоракунӣ, идоракунии ҳайати кормандон ва идоракунии МКД дар шароитҳои махсус, ки дар нашрияҳои илмӣ тавсиф ёфтаанд, ташкил медиҳанд.

Асосҳои методологии таҳқиқоти диссертатсиониро усули диалектикӣ-материалистии омӯзиш ташкил медиҳад, ки дар доираи он усулҳои алоҳидаи илмӣ, системавӣ, мантикӣ, муқоисавии ҳуқуқӣ, таърихӣ, омори истифода шудаанд.

Ҳамзамон, бо мақсади омӯзиши мушаххаси масъалаҳои ҷойдошта дар самти ташкили фаъолияти мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ, худидоракунии маҳаллӣ ва ҷузъу томи МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ усулҳои анкетагузаронӣ ва пурсиши роҳбарони ҷузъу томи МКД дар ин самт истифода бурда шудаанд.

Заминаҳои эмпирикии таҳқиқот. Маълумоти омории фарогири фаъолияти ҷузъу томи МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар панҷ соли охир аст. Инчунин, бо 200 нафар кормандону роҳбарони шӯъбаҳои вазорати корҳои дохилӣ (минбаъд – ШВКД) ва Сарраёсати хадамоти давлатии оташнишонии ВКД (минбаъд – СХДО) оид ба вазифа ва функсияҳои МКД дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ пурсишҳои сотсиологӣ гузаронида шуд.

Навгонии илмӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки диссертатсияи мазкур нахустин пажӯҳиши мукаммали илмӣ оид ба фаъолияти ҷузъу томи МКД оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон махсус меёбад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Натиҷаҳои ҳалли вазифаҳои таҳқиқотӣ тасдиқи ҳудро ёфта, дар нуктаҳои зерини барои ҳимоя пешниҳодшуда таҷассум ёфтаанд:

1. Мафҳуми «шароити махсус» таҷассумкунандаи фаъолияти пурзури хизмати ҷузъу томи МКД ва дигар мақомоти қудратӣ дар

ҳолати рух додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ, инчунин, дар ҳолати эълон гардидани вазъияти ғавқулода, вазъияти ҷангӣ буда, мазмуни муттаҳидкунандаи шароитҳои махсуси пешбурди ғавқулияти мақомоти қудратии давлатро дорад.

2. Мафҳуми «сохтори ташкилӣ» - маҷмуи унсурҳои дохили низом ва мансабу уҳдадорихои функционалии кормандонро дар бар мегирад, ки бо пайвандҳои мутақобилаи амудӣ ва уфуқӣ пайвастанд ва ҳамчун шакли дохилии ташкилот нақшаи амалисозии мақсаду вазифаҳои ғавқулияти ҷузъу томи алоҳидаи сохторро дар асоси муқаррароти санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҷассум менамояд.

3. Зери мафҳуми «омодагии МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ» - ташкил намудани низоми идоракунии, таъминоти моддӣ-техникӣ, гурӯҳбандии қувва ва воситаҳои МКД-ро барои иҷро намудани вазифаҳои дарпешгузоштасуда, дар муҳлати муайяни вақт ғавқулида мешавад.

4. Консепсияи муаллиф оид ба ташкил ва идоракунии ҷузъу томи МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба самтҳои зерин нигаронида шудааст:

- таҳлил ва арзёбии воқеии ҳолатҳои ғавқулода, вазъи ташкил ва ғавқулияти муштараки қувваҳо ва воситаҳои МКД, аз ҷумла, самтҳои баланд бардоштани самаранокии чунин ғавқулият;

- муайян намудани вазифаҳои асосии МКД дар НЯДПРҲФ;

- тартиби созмон додан ва истифодабарии гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи МКД дар минтақаи ҳолати ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;

- таъмини ҳуқуқии ғавқулияти гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;

- навосозии ғавқулият ва тақвияти имкониятҳои гурӯҳҳои

муттаҳидкардашудаи функционалии МКД;

- муайян кардани принципҳои асосӣ, ҳадафҳо, вазифаҳо, масъулиятҳо ва сохтори чунин гурӯҳи муттаҳидкардашуда;

- таҳияи усулҳои муосир ва муайян кардани хусусиятҳои ташкили муносибатҳои дохилӣ ва берунӣ байни субъектҳои иштирокчии НЯДПРХФ;

- таъмини омодагии қувва ва воситаҳои МКД ва азнавсозии чузъу томи МКД барои фаъолият дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот бо асоснок кардани хусусиятҳои ташкили фаъолияти қувваҳо ва воситаҳои чузъу томи МКД дар шароити рух додани ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, муайян кардани моҳияти мавзӯи таҳқиқшаванда аз нуқтаи назари муаллиф, таҳия ва пешниҳоди асосҳои ташкилию ҳуқуқӣ чиҳати такмили фаъолияти минбаъдаи мақомоти салоҳиятдор дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ муқаррар гардидааст.

Муқаррарот, хулосаҳо, пешниҳодот ва тавсияҳое, ки дар таҳқиқоти диссертатсионӣ баён шудаанд, на танҳо дорои аҳаммияти назариявӣ мебошанд, балки метавонанд дар фаъолияти амалии МКД истифода шаванд. Аз ҷумла, дар фаъолияти амалии ШВКД, ҚМХ СХДО, РВКД ва дигар чузъу томи МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ; дар раванди таълим дар Академияи ВКД ҚТ ва дигар муассисаҳои таълимии ВКД, ки ба таълими фанни «Идоракунии МКД дар ҳолатҳои махсус» машғул мебошанд; дар таҳия ва такмили қонунгузорӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки фаъолияти МКД-ро дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба танзим мебароранд; дар корҳои таҳқиқотии олимон, ки ба омӯзиши фаъолияти МКД дар вазъияти фавқулода машғул мебошанд.

Натиҷаҳои таҳқиқот татбиқи амалии худро дар соҳаҳои зерин пайдо хоҳанд кард:

– дар фаъолияти ҳуқуқэҷодкунии Маҷлиси Олӣ ва Ҳукумати ҚТ, МКД, КҲФ ва МГ ва дигар мақомоти салоҳиятдори давлатӣ вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;

– дар фаъолияти илмӣ-таҳқиқотӣ ҳангоми таҳлили масъалаҳои соҳавии илми сотсологияи идоакунӣ ва дигар таълимоти ҳамчавор оид ба фаъолияти мақомоти давлатӣ дар самти пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;

– дар чараёни омӯзиши фанҳои «Назарияи идоракунӣ», «Асосҳои идоракунии мақомоти корҳои дохилӣ», «Таъмини бехатарӣ аз сӯхтор».

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот. Истифодаи васеи усулҳои муосири таҳқиқотӣ дар ҳалли вазифаҳои таҳқиқотӣ эътимоднокии натиҷаҳои рисолаҳо таъмин мекунанд. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот, инчунин, ба манбаъҳои қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ, бар асоси пурсишҳои сотсиологӣ, маълумоти гуногуни оморӣ ва тавзеҳоти таҷрибаи амалии МКД асос ёфтааст.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ, объект, предмет, мақсад ва вазифаҳои он, мутаносибан мазмуни он бо пуррагӣ ба шиносномаи ихтисоси 5.5.11. Фаъолияти судӣ; фаъолияти прокурорӣ; фаъолияти ғимояи ҳуқуқ ва фаъолияти ғифзи ҳуқуқ, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҚТ тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошанд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Саҳми шахсии муаллиф бо нуқтаҳои илмие, ки ба ғимоя пешниҳод шудаанд, навгонии илмии диссертатсия, мақолаҳои илмии муаллиф, баромадхояш дар доираҳои илмӣ (семинарҳо, конференсияҳо ва ғ.) дар ҷумҳурӣ ва хориҷа таҷассум меёбад.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Диссертатсия дар кафедраи ташкили идоракунии фаъолияти ғифзи ҳуқуқи факултети № 1 Академияи ВКД ҚТ омода шуда, ба ғимоя тавсия шудааст.

Тасвиб хангоми гузаронидани дарсҳо аз фанҳои таълимии «Назарияи идоракунии», «Идоракунии мақомоти корҳои дохилӣ дар шароитҳои махсус», «Асосҳои идоракунии мақомоти корҳои дохилии ҚТ» дар Академияи ВКД ҚТ гузаронида шудааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот вобаста ба ҳалли масъалаҳои алоҳидаи диссертатсия аз ҷониби муаллиф давра ба давра дар шакли маърузаи илмӣ дар конференсияҳои зерин пешниҳод гардидаанд:

а) байналмилалӣ:

– «Таъмини амнияти фаъолияти ҳаётӣ: мушкилот ва дурнамо» бо маъруза дар мавзӯи «Амнияти зиддисўхторӣ ва пешгирии ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ: таҷрибаи Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон» (ш. Минск, Донишгоҳи ҳифзи граждани Вазорати ҳолатҳои фавқулодаи Ҷумҳурии Беларус, 4 – 5-уми апрели соли 2018);

– «Илм ҳамчун муаррифгар: назария ва амалия» бо маъруза дар мавзӯи «Нақши илм дар дар замони муосир: мушкилот ва дастовардҳо» (ш. Москва, Академияи Вазорати мудофияи граждани, ҳолатҳои фавқулода ва рафъи оқибатҳои офатҳои табиӣ Федератсияи Россия, 21-уми феввали соли 2023);

– «Мудофияи граждани дар ҳимояи сулҳу амният», бо маъруза дар мавзӯи «Вазъи мудофияи граждани дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (ш. Москва, Академияи Вазорати мудофияи граждани, ҳолатҳои фавқулода ва рафъи оқибатҳои офатҳои табиӣ Федератсияи Россия, 1-уми марти соли 2023).

б) ҷумҳуриявӣ:

– «Тоҷикистон кишвари пешсаф дар ҳалли масъалаҳои глобалӣ вобаста ба об» бо маъруза дар мавзӯи «Энергияи обӣ: энергияи бехатар» (ш. Душанбе, МД «ТоҷикНИИГиМ», 30-юми марти соли 2018);

– «Тағйирёбии иқлим, ақибгардии пирахҳо ва таъсири он ба захираҳои оби Осиёи Марказӣ», бо маъруза дар мавзӯи

«Гидроэнергетика – сарчашмаи иқтисоди бехатар» (ш. Хуҷанд, ДДХ ба номи Б.Ғафуров, 31-уми март соли 2018).

Интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия. Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 10 мақолаи илмӣ нашр шудаанд, ки 5-тои онҳо дар маҷаллаҳои аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҶТ тавсияшуда ба таъъ расидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз муқаддима, се боб ва ҳашт зербоб, хулоса, замима ва номгӯйи адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Ҳаҷми умумии диссертатсия 184 саҳифаро ташкил медиҳад.

БОБИ 1.

АСОСҲОИ НАЗАРИЯВИИ ТАШКИЛИ ФАЪОЛИЯТИ МАҚМОТИ КОРҲОИ ДОХИЛӢ ДАР ҲОЛАТҲОИ ФАВҚУЛОДАИ ТАБИӢ ВА ТЕХНОГЕНӢ

1.1. Тамоюлҳои асосӣ оид ба муайян намудани мафҳум ва намудҳои ҳолатҳои фавқулода

«Таъмини бехатарии аҳоли дар шароити ҳолатҳои фавқулода ба функцияҳои асосии давлат табдил меёбад, зеро таъмини амнияти ҷамъиятӣ ва давлатӣ яке аз самтҳои афзалиятноки фаъолияти сиёсии он маҳсуб меёбад» [98, с. 250]. Дар амал татбиқ сохтани функцияи мазкур ба воситаи мақомоти махсус ваколатдоршуда пиёда карда мешавад.

Пеш аз моҳиятан баррасӣ намудани самтҳои асосии фаъолияти МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, мавриди омӯзиш қарор додани истилоҳоти ҳуқуқие, ки дар фаъолияти МКД вобаста ба вуқӯъ пайвастании ҳолатҳои фавқулода истифода мешавад, муҳим мебошад. Зеро гуногунандешӣ вобаста ба фаҳмиши мазмуну моҳияти таърифҳои истилоҳоти ҳуқуқӣ аз қабилӣ «ҳолатҳои фавқулода» ва «вазъияти фавқулода» боиси муҳолифати назарияҳои илмӣ, мутаносибан қадфаҳмии меъёрҳои ҳуқуқ дар ин самт гардидааст.

Аз ин лиҳоз, мавриди омӯзиш қарор додани этимологияи мафҳумҳои болозикр ногузир аст.

Дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ», истилоҳи «вазъият» моҳиятан ҳамчун «ҳолат, шароит, авҳол, намуди зоҳирӣ, авзоъ ва қиёфаро дар бар мегирад» [147, с. 258]. Дар луғати забони русии Ожегов С.И. «ҳолат» гуфта, «омезиши шароит ва ҳолатҳоеро, ки вазъияти муайянро ба вучуд меоранд, дарк карда мешавад» [141, с. 587]. Дар дигар луғатҳо низ қариб чунин фаҳмиш танинандоз аст.

Бояд зикр кард, ки дар идоракунии иҷтимоӣ мафҳуми «вазъ» бештар бо чунин мазмун дарк карда мешавад: «Ҳамчун маҷмуи шароит ва ё омилҳое, ки дар як минтақа ё дар ғайрияти ташкилот дар ягон давраи муайян ба вучуд омада, ба идоракунии ғайрияти чунин сохтор таъсиргузор мебошад» [140, с. 122].

Дар луғати Евгенева Л.П. бошад, истилоҳи «вазъият» чунин маънидод шудааст: «Шароит ё ҳодисае, ки бо дигар падидаҳо алоқаманд буда, мавҷудияти касе ё чизро муайян мекунад» [142, с. 569]. Ин таъриф аз ҷониби муаллифони дигар низ дастгирӣ мешавад.

Мафҳуми вожаи «фавқулода», ки дар ғайрияти муқаррари низомҳои иҷтимоӣ истифода намешавад, маънои ҳолати ногаҳон бавучудомадаро дорад. Дар баъзе адабиёт вазъияти фавқулода ҳамчун «вазъияти ғайриҷашмдошт, пешгӯинашаванда, ки ғайрияти пурзӯр ва ҷораҳои махсусро талаб мекунад» [131, с. 71], фаҳмида мешавад.

Вожаи «фавқулода» аз забони арабӣ ба забони тоҷикӣ ворид шуда, маънои «аз одат берун» ё «ғайриоддӣ»-ро дорад. Яъне, «вазъияти ғайриоддие мебошад, ки амалигардонии ҷорабиниҳои махсусро талаб менамояд» [148, с. 379].

Аз нуқтаи назари Ожегов С.И., ибораи «ҳолати фавқулода (вазъият) ду маъно дорад:

- ҳамчун ҳолати истисноӣ, ғайриоддӣ;
- ҳамчун вазъият (ҳолат) ё шароите, ки дар речаи муқаррари ғайрияти пешбинӣ нашудааст» [141, с. 724].

Дар баробари ин, дар луғатҳои номбаршуда хусусиятҳои мушаххас мавҷуд нест, ки фарқияти мафҳумҳои «ҳолати фавқулода» ва «вазъияти фавқулода»-ро муайян кунанд.

Дар сарчашмаҳои дар боло зикршуда мундариҷаи мафҳумҳои «вазъият», «ҳолат», «шароит», новобаста аз дараҷаи омӯзишии онҳо, тавассути шароит ва вазъияти муайяне, ки ҳолати онҳоро ба вучуд меоранд, исбот карда нашудааст. Мафҳуми «вазъият» тавассути маҷмуи

шароитҳое, ки ҳолати муайяно ба вучуд меорад, фаҳмида мешавад. Дар робита ба ин, бояд гуфт, ки маҷмуи шароитҳо як ҳолати муайяно ташкил медиҳанд ва маҷмуи ҳолатҳо, шароитҳо вазъияти муайяно дар бар мегиранд.

Аз афкори ибразшуда чунин бармеояд, ки мафҳумҳои «вазъият», «ҳолат» ва «шароит» ҷойгузини ҳамдигаранд, аммо новобаста ба алоқамандии семантикии онҳо, воқеияти ҳол чунин нест.

Аз ҷумла, профессор Мелехин А.В. вобаста ба таносуби истилоҳи «ҳолат» ва «вазъият» чунин ибраз медорад: «Мафҳуми «ҳолат» назар ба «вазъият» фарроҳтар аст. Зеро дар забони гуфтугӯӣ ибораи «дар ҳолати мушаххас аз рӯйи вазъият амал кардан» хеле зиёд истифода мешавад. Аз ҷумла, ӯ мегӯяд, ки Президент вобаста ба ҳолатҳои ғавқулода дар саросари кишвар ва ё ҳудуди муайяни он вазъияти ғавқулода эълон менамояд» [52, с. 96].

Новобаста ба чунин мавқеъгирии муаллифи мазкур, мо бар он назарем, ки дар бисёр мавридҳо истилоҳоти номбурда ҳамчун муродифи ҳамдигар истифода мешавад, аммо чунин равиш мазмуну моҳияти онҳоро беарзиш намегардонад. Зеро профессор Порфирев Б.Н. хангоми кушодани мафҳуми «ҳолати ғавқулода», беихтиёр истилоҳи «вазъият» ва «ҳолат»-ро дар як радиф қарор медиҳад. Аз ҷумла, олим мегӯяд, ки «Ҳолати ғавқулода ҳамчун вазъияти ғайриҷашмдошт, ҳолати асабонияти аҳоли, пеш аз ҳама, бо талафоти инсонҳо, зарурати воқуниши ғаврӣ ва бартараф кардани оқибатҳои гуногуни манфӣ (ҳаробкорӣ, сӯхтор ва ғайра) вобастагӣ дорад» [54, с. 8].

Гушин В.В. ва Анисимов В.Л. низ ҳолати ғавқулодаро аз рӯйи мазмун наздик бо таърифи Порфирев Б.Н. шарҳу тавзеҳ медиҳанд [37, с. 9].

Профессор Майдилов А.Ф. мафҳуми ҳолати ғавқулодаро дар иртибот ба зухурёбии падидаҳои табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ тавсиф намудааст. Аз ҷумла, вобаста ба заминҷунбиво обҳезӣ, сӯхтору садамаҳо,

бетартибҳои оммавӣ, терроризму гаравгонгирӣ ва танишҳо дар муносибатҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ [112, с. 51].

Муҳаққиқ Зайтсев А.П. вобаста ба мафҳуми зикршуда чунин назар дорад: «Ҳолатҳои ғавқулода ҳолатҳои мебошанд, ки дар натиҷаи офатҳои табиӣ, садамаҳо ва ғалокатҳо дар корхонаҳои саноатӣ ва нақлиёт, ғалокатҳои экологӣ, диверсияҳо ё омилҳои хусусияти ҳарбӣ, иҷтимоӣ ва сиёсӣ ба вуҷуд меоянд, ва ин равандро вобаста ба мазмун ва хусусиятҳои худ аз ҳамдигар ба таври назаррас фарқ мекунанд ва ба ғайрияти ҳаётии одамон, иқтисод, соҳаи иҷтимоӣ ё муҳити табиӣ атроф таъсири назаррас мерасонанд» [47, с. 18].

Кондрашов Б.П. бошад, андешаи умумикунони мафҳуми «ҳолати ғавқулода»-ро ҳимоя карда, «вазъият»-ро ҷузъи таркибии он медонад [48, с. 248].

Чӣ тавре ки аз мазмуни таърифҳои баррасишуда бармеояд, «ҳолати ғавқулода» фарогири ҳаводиси ҳавфноки дорои хусусияти табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ мебошад. Қариб чунин равиш дар дарки маънии «шароити ғавқулода» низ пойдор мебошад.

Масалан, Степанов А.Г. зери мафҳуми «шароити ғавқулода» чунин равандро мефаҳмад: «Ғайрияти ташкилоту, муассисаҳо, мақомоти давлатӣ ва ғайридавлатиро вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳаводиси табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ, ки бо ворид намудани маҳдудиятҳои ҳуқуқӣ, таъмини тартиботи ҷамъиятӣ, ҳифзи ҳаёт ва саломатии шаҳрвандон, моликияти онҳо ва воқуниши саривақтӣ алоқаманд мебошад» [82, с. 53].

Шейн В.В. бошад, вобаста ба мафҳуми мазкур чунин ибраз меорад: «Мафҳуми шароити ғавқулода маҷмуи вазъият ва шароитҳоро дар назар дорад, ки барои ҳаёт ва саломатии одамон хатарнок буда, дар қаламрави муайян дар натиҷаи таъсири қувваҳои табиӣ, падидаҳои биологӣ, сунъӣ ва иҷтимоӣ ба вуҷуд омада, татбиқи чораҳои махсусро аз ҷониби мақомоти иҷроия ва маъмурӣ талаб мекунанд» [90, с. 7].

Профессор Майдинов А.Ф. чунин фармудааст: «Ҳолатҳои фавқулода ба баландшавии зухуроти хатарноки табиӣ (тӯфонҳо, обхезиҳо, заминларзаҳо ва ғайра), биологӣ (эпидемияҳо, эпизоотияҳо) ва хусусияти иҷтимоӣ, ки дар байни онҳо равандҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, этникӣ, динӣ ва ҷиноятӣ ҷудо карда мешаванд, алоқаманд мебошанд» [113, с. 5-7].

Профессор Старостин С.А. мафҳуми «ҳолати фавқулода»-ро дар ҷаҳолияти МКД дар таносуб ба мафҳуми «ҳолати фавқулодаи хусусияти иҷтимоидошта» ҳамчун категорияи умумӣ эътироф карда, чунин зикр менамояд: «Мафҳуми «ҳолати фавқулода» бояд ҳамчун асосӣ, умумӣ ва мафҳуми «ҳолати фавқулодаи хусусияти иҷтимоидошта» ҳамчун хусусӣ, ки амалҳои мушаххаси ҷиноятиро муайян мекунад, истифода гардад» [81, с. 23], ки қомилан назари ҷолиб ва сазовори эътироф мебошад.

Афкори иброншуда моро бар он мувоҷеҳ месозад, ки истилоҳоти «ҳолати фавқулода» ва «вазъияти фавқулода» дар баъзан мавридҳо ҳамчун муродиф истифода гардида, аз ҷониби бархе муаллифон, мафҳуми «ҳолати фавқулода» танҳо барои таҷассум намудани падидаҳои табиӣ ва техногенӣ истифода бурда мешавад [86, с. 44-49].

Громов М.А. вобаста ба таносуби мафҳумҳои болозикр чунин андеша дорад: «Бояд мафҳумҳои «шароити фавқулода» ва «ҳолатҳои фавқулода» баробарвазн ҳисобида шаванд. Зеро ҳолатҳои фавқулода барои шахс, ҷомеа ва давлат, ҳамчун падидаҳои табиӣ, биологӣ-иҷтимоӣ ва техногенӣ хатарнок мебошанд. Аммо «вазъияти фавқулода» бошад, бештар фарогири ҳодисаҳо, ҷиноятҳо ва ҳодисаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ, аз ҷумла, хусусияти ҳарбӣ ва ҷиноятидоштаи хатарнок мебошад» [101, с. 166].

Важҳҳои Громов М.А. оид ба масъалаҳои фаҳмиши ҳолатҳои фавқулода ва шароити фавқулода дар ҷаҳолияти амалии МКД инҳоянд: «Мавҷудияти фанни «Идоракунии мақомоти қорҳои дохилӣ дар шароити махсус» шаҳодати он аст, ки мафҳуми «шароитҳои махсус» дар

киёс ба истилоҳоти «ҳолатҳои фавқулода» ва «вазъияти фавқулода» васеътар аст, зеро ҳолатҳои номбурда шароити махсуси пешбурди хизматро дар мақомоти корҳои дохилӣ ба вучуд оварда, вобаста ба дараҷаи хавфнокии онҳо идоракунии гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалии МКД дар бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ва пешгирии ҳолатҳои фавқулодаи хусусияти ҷинойтидошта ширкат меварзанд» [72, с. 28].

Профессор Мелехин А.В. бошад, чунин пешниҳод менамояд: «Мафҳуми «ҳолатҳои фавқулода» нисбат ба истилоҳи «вазъияти фавқулода» фаррохтар мебошад, зеро вазъияти ҳарбӣ ва вазъи фавқулода барои ҷамъият ҳолатҳои фавқулодаи хатарноктар мебошанд» [117, с. 77]. Илова бар ин, муаллифи мазкур муҳолифи муттаҳидсозии мафҳумҳои «ҳолатҳои фавқулода» ва «вазъияти фавқулода» мебошад».

Дар ҳамин масир, вобаста ба таносуби мафҳумҳои зикршуда, мавқеи Попов С.Е., ки дар таҳқиқоти диссертатсионии ӯ чунин инъикос ёфтааст, ҷолиби диққат мебошад:

1) «Шароит ва сабабҳои пайдоиши ҳолатҳои фавқулода ва вазъияти фавқулода мухталифанд».

2) «Низомии давлатии воқуниш ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулода аз низомии пешгирӣ, ошкоркунӣ ва тафтиши ҳолатҳои фавқулодаи иҷтимоӣ (бетартибҳои оммавӣ, терроризм, ғасби гаравгон ва ғ.) ба кулӣ фарқ мекунад».

3) «Вазифаҳо ва уҳдадорӣҳои ВКД ва дараҷаи иштироки дигар мақомоти давлатӣ дар ҳолатҳои фавқулода ва вазъияти фавқулодаи гуногун бо меъёрҳои ҳуқуқӣ пурра ба танзим дароварда шудааст».

4) «Низомии танзими ҳуқуқии фаъолияти мақомот ва ҷузъу томи МКД ва дигар мақомоти давлатӣ дар ҳолатҳои гуногуни фавқулода ва вазъияти фавқулода аз ҳамдигар фарқ мекунанд».

5) «Ҳайат, қувваю воситаҳои МКД ва мақомоти дигари давлатӣ дар ҳолатҳои гуногуни фавқулода ва вазъияти фавқулода аз ҳамдигар аз

рӯйи хусусиятҳои худ, аз ҷумла, намудҳои хизматрасонӣ, қувва ва воситаҳо, тартиби ташаққул ва истифодаи онҳо ро фарқ мекунанд».

6) «Хусусиятҳои ташкилию тактикии истифодабарии қувваю воситаҳои ВКД низ аз дигар мақомоти давлатӣ дар ҳолатҳои ғавқулода ва вазъияти ғавқулода фарқкунанда аст».

7) «Ҳадафҳои МКД ва дигар мақомоти давлатӣ низ дар ҳолатҳои ғавқулода ва вазъияти ғавқулода гуногунанд».

Бисёре аз олимон ба истилоҳоти ғавқулода мурочиат карда, луғатҳои гуногунро ҳамчун асос қабул карданд, ки дар онҳо мафҳумҳои асосӣ ба монанди «ҳолат», «шароит», «ҳодиса», «зуҳурот», «вазъият», «вазъияти ғавқулода», «ҳолати ғавқулода» ва ғайра муайян карда шудаанд [80, с. 61].

Бояд қайд кард, ки дар сатҳи қонунгузорӣ таносуби мафҳумҳои «вазъияти ғавқулода» ва «ҳолатҳои ғавқулода» мушаххас гардида [118, с. 25-29], дорои аҳаммияти ҳуқуқии устувортар мебошанд.

Масалан, тибқи м. 80 Коекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд – КҶ ҚТ) (Озод кардан аз ҷазои ҷиноятӣ дар натиҷаи ҳолатҳои ғавқулода), «ҳамчун яке аз шартҳои озод кардан аз ҷавобгарии ҷиноятӣ барои содир намудани ҷинояти начандон вазнин ё дараҷаи миёна метавонад натиҷаи сӯхтор ё офати табиӣ ё ҳолатҳои дигари ғавқулода бошад, ки барои маҳкумшуда боиси оқибатҳои вазнини оилавӣ гардидааст». Дар моддаи 8 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи амният» низ истилоҳи «ҳолати ғавқулода» барои додани бори маънӣ ба чунин вазифаҳои низоми амнияти миллии истифода гардидааст: «Идоракунии қувваҳо ва воситаҳои таъмини амният дар шароити ҳаррӯза ва ҳолатҳои ғавқулода; татбиқи низоми тадбирҳо оид ба барқарор намудани ғаъолияти муътадили объектҳои амниятӣ дар минтақаҳо, ки дар натиҷаи ҳолати ғавқулода зарар дидаанд» ва ғ. [14].

Муҳаққиқ А.В. Мелехин вобаста ба мафҳуми «ҳолатҳои ғавқулода» ба чунин ҳулоса меояд: «Мафҳуми «ҳолатҳои ғавқулода» ҳамчун

мафҳуми комплексӣ бояд фарогири падидаҳои ғайриҷашмдошт ва ё ногаҳонии иҷтимоӣ, табиӣ ва техногенӣ бошад» [52, с. 93].

Аммо дар қонуни Конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи низоми ҳуқуқии вазъияти ғавқулода» вожаи «вазъият» барои ишора ба асосҳои ҷорӣ кардани низоми ҳуқуқии вазъияти ғавқулода, ҳамчун синоними «ҳолат» истифода шудааст [5].

Муҳаққиқ Ларин А.М. вобаста ба маънии истилоҳоти номбурда қомилан дуруст дарҷ менамояд, ки «вазъияти ғавқулода аз ҷониби мақомоти қонунгузор бо ду маънӣ истифода гардидааст: 1) ҳамчун ҳолате, ки ба вуҷуд меояд, ташаккул меёбад, тағйир меёбад; 2) вазъияте, ки метавонад ҷорӣ, дароз ё бекор карда шавад» [111, с. 109].

Ба андешаи мо, мафҳуми «ҳолатҳои ғавқулода», ки дар қонунгузориҳои ғавқулодаи амалқунанда мустақар гардидааст, нисбат ба таърифҳои дар асарҳои илмӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилиидоравӣ инъикосёфта, афзалиятноктар мебошад, ки ҷунин баён ёфтааст: «Ҳолати ғавқулода вазъиятест, ки дар қаламрави муайян дар натиҷаи садама, зухуроти хатарноки табиӣ, фалокат, офати табиӣ ё офати дигар ба вуҷуд омадааст, ки метавонад боиси талафоти инсонӣ, зарар ба саломатии одамон ё муҳити табиӣ атроф, талафоти назарраси моддӣ ва вайрон шудани шароити зиндагии одамон гардад» [10].

Аз ҷумла, тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таснифи ҳолатҳои ғавқулода» аз 1-уми августи с. 2006, таҳти № 367, дар Тоҷикистон ҳолатҳои ғавқулода, ки боиси талафоти ҷонӣ ва молии инсон мегарданд, вобаста ба вусъату хавфнокии худ ба маҳдуд, маҳаллӣ, ҳудудӣ, минтақавӣ, ҷумҳуриявӣ ва байнисарҳадӣ тасниф карда мешаванд [ниг.: қадвали 1].

Ҷадвали 1

№	Худуд	Ченакҳои муқарраркунанда	Бо кадом қувва ва бюджет бартараф карда мешавад
1.	Маҳдуд	Бар асари онҳо то 10 нафар зарар дида, ё шароити ғайриодатии ҳаётии на зиёда аз 100 нафар вайрон шудаанд. Зарари моддии маҳдуд то андозаи 1 ҳазор музди меҳнати ҳадди ақалро ташкил дода, минтақавӣ ҳолатҳои ғайриодатии аз ҳудуди иншооти таъиноти истеҳсоли ё иҷтимоидошта намебарояд.	Қувва ва маблағҳои ташкилотҳо
2.	Маҳаллӣ	Бар асари ҳолати ғайриодатии маҳаллӣ беш аз 10 нафар, вале на зиёда аз 50 нафар зарар мебинад ва ё шароити ғайриодатии ҳаётии зиёда аз 100 нафар, вале на зиёда аз 300 нафар вайрон мешавад. Зарари моддӣ бошад беш аз 1 ҳазор, вале на зиёда аз 5 ҳазор музди ҳадди ақалро ташкил мекунад. Минтақавӣ ҳолатҳои ғайриодатии бошад, аз ҳудуди шаҳрак ё деҳот	Қувва ва маблағҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ

		фаротар нест	
3.	Худудӣ	Бар асари ҳолати ғавқулодаи худудӣ зиёда аз 50 нафар, вале на беш аз 500 нафар зарар мебинад ё шароити ғавқолияти ҳаётии беш аз 300 нафар, вале на зиёда аз 500 нафар вайрон мегардад. Зарари моддӣ беш аз 5 ҳазор, вале на зиёда аз 0,5 миллион музди меҳнати ҳадди ақалро ташкил медиҳад. Минтақаи чунин ҳолатҳои ғавқулода аз худуди шаҳр, ноҳия берун намебарояд	Қувва ва маблағҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ
4.	Минтақавӣ	Бар асари онҳо 50 нафар, аммо на зиёда аз 500 нафар зарар дида, ё шароити ғавқолияти ҳаётии беш аз 500, аммо на зиёда аз 1000 нафар вайрон мегардад. Зарари моддӣ бар асари чунин ҳолати ғавқулода зиёда аз 0,5 миллион, аммо на зиёда аз 1 миллион музди меҳнати ҳадди ақалро ташкил мекунад. Минтақаи ҳолатҳои ғавқулода аз худуди вилоят берун намебарояд	Қувва ва маблағҳои мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоят

5.	Ҷумҳуриявӣ	Бар асари онҳо беш аз 500 нафар зарар дида, ё фаъолияти ҳаётии зиёда аз 1000 нафар вайрон мегардад. Зарари моддӣ зиёда 1 миллион музди меҳнати ҳадди ақалро ташкил дода, минтақаи аз ҳудуди як ва ё якчанд вилоят ё беш аз се ноҳияи тобеи ҷумҳури фаротар мебошад.	Қувва ва маблағҳои фонди хароҷоти пешбининашудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тартиби муқаррарнамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
6.	Байнисарҳадӣ	Бар асари онҳо оқибати зарар аз ҳудуди кишвар берун мебарояд, ё оқибатҳои ҳолатҳои фавқулода аз хориҷи кишвар ба ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон мерасад	Дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, мутобиқи меъёрҳои санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шартномаҳои байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон бартараф карда мешаванд

Вазъияти ғавқулода ҳамчун тадбири муваққатии дорои речаи ҳуқуқии махсус танҳо аз ҷониби Президенти кишвар эълон гардида, бо маҳдуд кардани ҳуқуқу озодиҳои конституционии шаҳрвандон дар давраи муайян дар қаламрави кишвар ва ё ҳудуди муайяни он алоқаманд мебошад [5].

Метавон ибраз дошт, ки дар замони муосир ҳолатҳои бухронии хусусияти иҷтимоидошта рӯз аз рӯз хусусияти фаромиллӣ касб карда, барои пешгирӣ намудани онҳо мукамал гардонидани меъёрҳои алоҳидаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи амният» [14] ва дигар санадҳои меъёрии минтақавӣ зарур мебошад.

Бояд зикр кард, ки набудани истилоҳи ягонаи умумиэтирофшуда, қўшишҳои ҳалли ин мушкилотро дар сатҳи сохторӣ ба вуҷуд меорад. Ба андешаи аксарияти олимони соҳа, «мафҳуми шароити махсус хусусияти комплексӣ дошта, барои ифодаи ҳама гуна ҳолату вазъияти ғавқулода мақбул мебошад» [114, с. 12].

Аз ҷумла, Мелехин А.В. вобаста ба мазмуну моҳияти мафҳуми «шароити махсус» чунин пешниҳод мекунад: «Шароитҳои махсус дар низоми ВКД бояд фаъолияти мақомоти корҳои дохилӣ ва қўшунҳои дохилиро оид ба иҷрои вазифаҳои дар назди онҳо истода, вобаста ба бартараф кардани ҳолатҳои ғавқулодаи намудҳои гуногун, аз ҷумла, амалӣ сохтани речаҳои махсуси ҳуқуқӣ (вазъияти ғавқулода, ҳарбӣ ва речаи ҳуқуқии амалиёти зиддитеррористӣ) фарогир бошад» [115, с. 12].

Дар ҳамин масир зикр кардан зарур аст, ки дар доираи истилоҳи «ҳолати ғавқулода» танҳо вазифаҳои дар ҳолатҳои ғавқулода номбаршуда дарҷ карда шудаанд. Дар доираи мафҳуми «шароити махсус» бошад, рӯйхати вазифаҳо ҷиҳати иштирок дар бартараф кардани падидаҳои манфӣ ҳам дар соҳаи табиӣ ва техногенӣ (ҳолатҳои ғавқулода) ва ҳам дар соҳаи иҷтимоӣ (қўшиши вайрон кардани тартиботи конституционӣ, амалҳои террористӣ, низоъҳои мусаллаҳона ва ғайра) ҷойгузин мебошанд [6].

Андешаҳо дар бораи ба ҳолатҳои ғавқулода марбут донишмандони сӯхтор дар қори мушатаракӣ Бобринев Е.В., Кондашов А.А., Порошин А.А., Харин В.В., Удавсова Е.Ю. зикр мегардад, ки «аз шумораи умумии ҳолатҳои ғавқулодаи руҳдода, ҳисороти иқтисодии зиёд ба сӯхторҳои табиӣ рабт дода мешавад» [125, с. 745]. Яъне, қоршиносони мазкур сӯхторро ҳолати ғавқулода шуморида, хусусиятҳои зараровари онро ҳамчун ҳолати ғавқулода баҳогузори менамоянд. Ба ақидаи мо низ, сӯхтор ҳолати ғавқулода аст, зеро ба монанди дилхоҳ ҳолатҳои ғавқулода дар ҳудуди муайян ё объекти муайян, дар натиҷаи садама ё расиши кӯтоҳ ва ё риоя накардани қоидаҳои техникаи беҳатарӣ метавонад боиси марги одамон, расонидани зарари қисмонӣ ба саломатии онҳо, вайрон шудани муҳити зист ва шароити зиндагии одамон гардад.

Дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» мафҳуми «сӯхтор»-ро чунин оводааст: «Оташи назоратнашаванда, ки ба ҳаёт ва саломатии одамон зарар ва ба ҷамъияту давлат зиёни моддӣ мерасонад» [12].

Ҳамин тариқ, барои дарки мафҳум ва моҳияти падидаҳои бухронии табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ дар доираи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ чунин ҳулосаҳоро судманд мешуморем:

1. Бо вуҷуди фарқияти назарраси мафҳумҳои «ҳолат», «вазъият» ва «шароит» дар сатҳи этимологӣ, онҳо бори якхелаи маъноро ташкил медиҳанд ва дар ҳолати зарурӣ ҳамчун категорияҳои мутақобила истифода мешаванд. Чунин муносибат аз рӯйи таносуби мафҳумҳои «ҳолат», «вазъият» ва «шароит» низ ба назар мерасад.

2. Истилоҳи «вазъият» дар сарчашмаҳои луғавӣ ҳамчун шароите, ки мавқеи мавҷудияти касе ё чизеро муайян мекунад ё падидае, ки бо падидаи дигар (ҳодиса) ҳамроҳ аст ва бо он алоқаманд аст, фаҳмида мешавад, яъне, ҳолатҳо ё шартҳои муайян, мавқеъ, вазъият ё ҳолатро муайян мекунанд.

3. Дар адабиёти илмӣ таҳассусӣ мазмуну моҳияти мафҳумҳои «ҳолатҳои фавқулода» ва «вазъияти фавқулода» фарогири мундариҷаи рӯйдодҳои ғайриҷашмдошт ва ё ногаҳонии табииву техногенӣ ва иҷтимоӣ буда, дар бисёр мавридҳо дар алоқамандӣ бо якдигар баромад менамоянд, ҳатто дар баъзан мавридҳои ба ҷойи ҳамдигар истифода бурда мешаванд.

2. Айни замон истилоҳи «ҳолатҳои фавқулода» дар санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилиидоравӣ, ки фаъолияти милитсияро ба танзим медароранд, фарогири ҳолатҳои ғайриҷашмдошти табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ, ки шароити махсуси пешбурди хизматро ба бор меоранд, мебошад. Чунин ҳолатҳо дар бисёр мавридҳо ба обхезиву заминчунбӣ, селу тармафароӣ, сӯхтору садамаҳои техногенӣ, бетартибҳои оммавӣ, амалҳои террористӣ ва ғайра алоқаманданд.

3. Вазъияти фавқулода бошад, ҳамчун яке аз намудҳои ҳолатҳои фавқулода дорои хавфи калонтар ва ҳудуди паҳновартар буда, бо мақсади ҳифзи алолӣ ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ аз ҷониби роҳбарияти олии кишвар эълон карда мешавад ва дорои речаи махсуси ҳуқуқӣ ва тадбири муваққатӣ мебошад.

4. Мафҳуми «шароити махсус» таҷассумкунандаи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоии дараҷаҳои гуногуни хавфнокӣ ва паҳноварӣ мебошад, ки фаъолияти пурзури хизмати мақомоти қудратии кишварро ба бор меоранд. Аз ҷумла, ҳангоми эълон намудани вазъияти фавқулода ва ё вазъияти ҷангӣ.

5. Аз рӯйи мазмун ҳолатҳои фавқулода ба намудҳои табиӣ, техногенӣ, иҷтимоӣ ҷудо карда мешаванд, ки аз рӯйи дараҷаи хавфнокӣ, ҳудуди ба амал омадан, истифодаи қувва, маблағҳои зарурӣ ва субъектҳои идоракунандаи ин раванд ҳолатҳои фавқулода ба маҳдуд, маҳаллӣ, минтақавӣ, ҷумҳуриявӣ ва байнисарҳадӣ тасниф карда шудаанд.

1.2. Асосҳои концептуалии ташкили идоракунии ҷузъу томи мақомоти корҳои дохилӣ дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ

Мафҳум ва моҳияти «асосҳои ташкилии идоракунии» дар таҳқиқоти олимони ватанӣ ва хориҷӣ ба таври комил баррасӣ нагардида, ин истилоҳот бо таври умумӣ мавриди омӯзиш ва корбарӣ қарор гирифтааст. Аз ин лиҳоз, барои дарк намудани мазмуну муҳтавои ин мафҳум назар андӯхтан ба ҳар як вожаи он дар алоҳидагӣ ва сипас, муттаҳид сохтани онҳо дар зери як чатри семантикӣ зарур аст.

Дар луғати калони тафсирии Ушаков Д.Н. зери мафҳуми «асос» чунин хусусият ғаҳмида мешавад: «Қисми такагоҳии ягон предмет, чизе, ки бар он чизе сохта шудааст, офарида шудааст, асос ёфтааст, нуқтаҳои ибтидоии чизе; бунёдгузор, арзишҳо ғаҳмида мешавад» [146, с. 338].

Истилоҳи «ташкилӣ» бошад, аз вожаи юнонии «organon» - тартибдиҳӣ маншаъ гирифта, чунин маъно дорад: «Узви ягон ташкилот; амалҳо дар феъли ташкил кардан; сохтор, дастгоҳ, сохтори чизе; сохтори психофизикии шахс; иттиҳодияи ҷамъиятӣ, муассиса» [146, с. 609].

Аммо маънои луғавии «ташкил кардан» чунин аст: «Раванди ташаккули сохтори низом, такмили сифатии он» [58, с. 30-31]. Яъне, ташкил кардан ҳамчун функцияи раванди мукаммалсозии сохторро дар бар мегирад.

Ба ақидаи Можаева И.П., «истилоҳи «ташкил кардан» чунин равандро дар бар мегирад: «Эҷоди сохтори низом, такмили сифатии он ва таъмини таъсири мутақобилаи унсурҳои дохили низомро» [77, с. 72].

Дигар муаллифон вобаста ба мафҳуми истилоҳи болозикр чунин андеша доранд: «Ташкил кардан - маҷмуи муайяни ҳама унсурҳоест, ки барои ноил шудан ба ҳадаф мусоидат мекунанд» [49, с. 73].

Аксари муҳаққиқон истилоҳи «ташкилот» (ташкилӣ) ва «идоракунии»-ро ҳамчун равандҳои бо ҳам алоқаманд ва ҳатто ҳаммаъно мепиндоранд. Аммо назарҳои муҳолифи чунин дарки онҳо мавҷуд аст.

Аз чумла, муҳаққони алоҳида мафҳуми «ташкил кардан»-ро аз «идоракунӣ» фаррохтар доништа, онро зинаи аввали идоракунӣ эътироф менамоянд. Муҳаққикони соҳа мафҳуми «идоракунӣ»-ро чунин шарҳ медиҳанд: «Фаъолияти бошууруна, ки барои ба тартиб даровардан нигаронида шудааст» [62, с. 133]; «Навъи мушаххаси фаъолият барои ба тартиб даровардани таъсири мутақобилаи унсурҳои дохили низом» [133, с. 91-94] ва ғ.

Мо ҷонибдори мавқеи он муаллифоне мебошем, ки вобаста ба таносуби мафҳумҳои «ташкил кардан» ва «идоракунӣ» ибраз медоранд: «Ташкил кардан ҳамеша раванди пеш аз ба фаъолият даромадани ташкилот аст. Дар чараёни ташкил кардан мақсадҳо, вазифаҳо, функсияҳо, сохтор, шакл ва усулҳои (роҳҳои) расидан ба мақсадҳо муайян карда мешаванд. Ин унсурҳо асоси ташкилии ҳама гуна фаъолияти бонизом маҳсуб меёбанд, ки бе дуруст муайян намудани онҳо фаъолияти мақсаднок имконнопазир аст. Идоракунӣ бошад, як унсури ҳуди фаъолият, яъне амал дар раванди расидан ба ҳадаф мебошад; он равандест, ки аз мазмуни корҳои ташкилӣ бармеояд. Идоракунӣ дар низомҳои иҷтимоӣ танҳо дар объекте имконпазир аст, ки аллакай ташкил карда шудааст» [41, с. 103].

Яъне, метавон хулоса кард, ки «ташкил кардан зинаи аввал ва раванди батартибдароии сохтори идоракунӣ мебошад, ки ҳамчун функсияҳои идоракунӣ баромад менамояд. Зеро дар чараёни амалисозии функсияи идоракунӣ вазифаҳои зерин ҳал карда мешаванд:

- таъсиси низомҳои иҷтимоӣ, ташаккули сохтори функционалӣ ва ташкилии онҳо;
- дар доираи меъёрҳои ҳуқуқӣ мустақар сохтани мақсадҳои низом, сохтори воҳидҳо, ваколатҳои ба онҳо додашуда, инчунин, як қатор вазифаҳои дигар» [55, с. 9].

Дар идоракунӣ низом ба сифати мутамарказонандаи қувва ва воситаҳо баромад намуда, ба мақсади татбиқи ҳадафи ягона ташкил

карда мешавад. Яновский В.В. мафҳуми умумифалсафии низомро чунин таъриф медиҳад: «Муттаҳидшавии муайяниҳои гуногун ба як бутуни мутаносиб ва бо ҳам пайвастании қисмҳои онҳо» [66, с. 100]. Ҳамчунин, қайд кардан зарур аст, ки «низомии идоракунӣ сохтори иерархӣ мебошад, ки дар он сохторҳои поёнии идоракунӣ функсия ва вазифаҳои дар сохторҳои болоӣ коркардшударо ба раванди идоракунӣ ворид менамоянд» [40, с. 415]. Яъне, низомии идоракунӣ ин пайвастсозандаи қисмҳои гуногуни сохтори муайян мебошад, ки ҳар як унсури он дорои вазифаҳои аз ҳамдигар нисбатан фарқкунанда, аммо бо ҳам ҳалоқаманд мебошанд ва барои ноил гардидан мақсади ягона равонаанд.

Як гурӯҳи олимон (масалан, Власов В.А., Козлов Ю.М., Пронина В.С. ва ғ.) мафҳуми сохторро ҳамчун «Маҷмуи воҳидҳои дохилии сохтори мақомоти идоракунанда, ки ба онҳо салоҳияти дахлдор дода шудаанд». Гурӯҳи дуюми муҳаққиқон (масалан, Вишняков В.П., Аверьянов В.В. ва ғ.) истилоҳи зикркардари чунин мефаҳманд: «Маҷмуи ҷузъи томи мақомоти идоракунанда, ки ҳамчун унсури ҳатмӣ робита ва муносибатҳои байни ин бахшҳоро таъмин менамоянд» [100, с. 15-20].

Аз ин лиҳоз, мо таърифҳои зерини «сохтори ташкилӣ»-ро эътимодноктар мепиндорем: «Маҷмуи мансабҳо, ки тавассути робитаҳои ташкилӣ муттаҳид карда шудаанд (мазмунӣ, функционалӣ, амудӣ ва уфуқӣ (пайвандҳои мутақобила))» [145, с. 145], «Маҷмуи ҷузъҳо ва унсурҳои низом, ки ҳамчун шакли дохилии сохтор (ташкilot) оғози функционали амалисозии мақсаду вазифаҳои фаъолият маҳсуб меёбанд, ба танзими ҳуқуқии равандҳои ташкил ва фаъолияти бандҳои алоҳидаи ин сохтор асос ёфтаанд» [127, с. 20-23].

Муҳаққиқони алоҳида вобаста ба талаботи асосии сохтори ташкилӣ чунин ибраз мекунанд: «Ҳамаи нақадони унсурҳои асосии сохтори ташкилӣ (схемаи «вазифаҳо→функсияҳо→сохтор») оқибат ба дағалона вайрон кардани принсипҳои асосии назарияи идоракунӣ оварда мерасонад» [132, с. 67]. Ҳақ бар ҷониби профессор Бахрах Д. аст, ки зикр

менамояд: «Сохтор хамчун шакли ташкилии ифодаи функсияҳо дар низом хизмат мекунад, аммо манбаи асосии функсияҳо берун аз сохтор воқеъ аст, охириин воситаест, ки иҷрои онҳоро таъмин менамояд» [99, с. 34].

Мафҳуми ҳукукии сохтори ташкилӣ чунин ифода ёфтааст: «Сохтори ташкилии мақомот (муассиса), робитаҳои функционалӣ ва тобеияти воҳидҳои сохторӣ ё вазифаҳоро инъикос менамояд» [35].

Бояд зикр кард, ки аз лиҳози этимологӣ истилоҳи функсия аз «вожаи латинии «functio» гирифта шуда, маънояш иҷроиш, уҳдадорӣ ва доираи ҷаъолият аст» [138, с. 628]. Ба андешаи Гёте И.В., «функсия ин мавҷудияти фикрии мо вобаста ба иҷро намудани амалҳои муайян мебошад» [40, с. 51]. Ба андешаи Атаманчук Г.В., «функсия ин муносибат ва таъсиррасониест, ки тавассути он давлат таъсири худро ба воситаи қудрат, нерӯяш ба тарафи дигар – ҷамъият мерасонад» [40, с. 125]. Вобаста ба функсияҳои давлат, Сотиволдиев Р.Ш. (Шарофзода Р.Ш.) чунин қайд менамояд: «Функсияҳои давлат самтҳои асосии ҷаъолияти он мебошанд, ки барои ҳалли вазифаҳо равона гаштаанд. Вазифаҳо мазмуну моҳияти ҷамъиятӣ доранд ва аз талаботи айнии ҷомеа бармеоянд. Ҳалли онҳо ҳастии ҷамъияти инсониро таъмин мекунанд» [60, с. 41].

Дар кори якҷояи худ Черних В.В. ва Рустамов Р.А., функсияро хамчун «ҷаъолияти мақсаднок, амал, иҷрои қор, зуҳури берунии ҳосияти объект дар системаи амалкунанда дарк мекунанд» [86, с. 87]. Бо дарки баъзе аз хусусиятҳои ҳосси ин вожа, зеро мафҳуми «функсияҳо» мо ҷаъолияти муайянеро мефаҳмем, ки барои ҳалли мақсад, вазифаҳо дар доираи салоҳият ва ваколатҳои мақомоти давлатӣ пешбинӣ гардидаанд. Функсияҳо ҳосси давлат ва сохторҳои таркибии он вобаста ба соҳаҳои ҷаъолият дар шакли васеъ ва умумӣ амалӣ карда мешаванд.

Вазифаҳо бошад, ҷиҳати амалӣ сохтани функсияҳои мақомоти ваколатдори давлатӣ мусоидат намуда, аз ҷониби шахсони мансабдори

сохторҳои алоҳидаи давлатӣ амалӣ сохта мешаванд. Функсияҳои идоракунӣ танзимкунандаи мақсад ва вазифаҳои мебошанд, ки бевосита ба идоракунӣ низомҳо дахлдоранд. Фаҳмиши моҳияти функсияҳои идоракунӣ аз моҳияти мавҷудияти идоракунӣ бармеояд. Азбаски идоракунӣ аксаран тавассути фаъолият ба сомон расонида мешавад, «вазифаҳои идоракунӣ бо воситаи фаъолияти меҳнатии кормандон, ҳамчун унсурҳои раванди идоракунӣ дар марҳилаҳои муайяни вақт амалӣ карда мешаванд» [40, с. 154]. Аммо, ташкили низом дар раванди амалисозии функсияҳои идоракунӣ аҳаммияти махсус дорад. Истилоҳи «низом» хосси тамоми илмҳо буда, он дар шакли умум ҳамчун тартиб ва сохтор баҳогузори карда мешавад.

Омӯзиши мафҳуми истилоҳоти «пешгирӣ» ва «рафъи ҳолатҳои фавқулода» низ барои илман исбот кардани принципҳои фаъолият дар ин самт предмети омӯзиши таҳқиқот махсуб меёбанд. Зеро омӯзиши масъалаи пешгирӣ ва рафъи таҳдидҳо яке аз мақсадҳои муҳими илми идоракунӣ эътироф гардидааст. Дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ» истилоҳи «пешгирӣ» ба маънои «пеши чизеро гирифтани, чизеро бардоштани, садди роҳи чизе шудани» омадааст. Истилоҳи «рафъ» бошад, «аз байн бурдани ё бартараф кардани монеа маънидод мегардад» [147, с. 592].

Аз мазмуни Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ» бармеояд, ки мафҳуми «пешгирии ҳолатҳои фавқулода» дорои чунин мазмун мебошад: «Пешгирӣ низоми чорабиниҳои саривақтӣ ва таъхирнопазири мақомоти ваколатдоркардашудаи давлатӣ мебошанд, ки бо мақсади огоҳонидани аҳоли, рафъ кардани хавфу хатари ҳолатҳои фавқулода, ҳифз кардани сӣҳатии аҳоли ва кам кардани миқдори зарар ба муҳити зист ва талафоти моддиву ҷонӣ равона мебошанд» [10].

Мафҳуми «рафъи ҳолатҳои фавқулода» бошад, фарогири корҳои таъхирнопазири садамавӣ-наҷотдиҳӣ; пешгирӣ намудани талафоти ҷонӣ,

моддӣ ва маънавӣ ба инсонҳо; маҳдуд сохтани рафту омади мардум ба мавзеъҳои хатарнок; қатъ намудани фаъолияти баъзе ташкилоту муассисаҳо дар мавзеъҳои хатарнок ва кам кардани зарари муҳити табиӣ атроф ва дигар оқибатҳои ногувор мебошад [10].

Чи тавре ки аз мазмуни истилоҳоти зикршуда бармеояд, пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода маҷмуи чорабиниҳои таъхирнопазирӣ бо ҳам алоқамандро вобаста ба амалӣ сохтани функсияҳои мақомоти салоҳиятдори давлатӣ дар самти пешгирӣ ва аз байн бурдани таҳдидҳои табиӣ техногенӣ ба ҳаёт ва саломатии одамон хатарнок дар бар мегирад.

Зикр кардан зарур аст, ки барои бо таври амиқ дарк кардани асосҳои назариявии идоракунии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар ҳолатҳои ғавқулода, назар андухтан ба мазмуну моҳияти принципҳо, стратегияҳо ва дигар ҳуҷҷатҳои хусусияти концептуалидошта ба мақсад мувофиқ мебошад.

Принсип аз вожаи лотинии «*principium*» гирифта шуда, маънояш «асоси бунёди мебошад» [138, с. 1456]. Дар «Фарҳанги тафсири забони тоҷикӣ» принсип чунин маънидод шудааст: «Принсип - асос, қонун, усул, бунёд ва шарт» [148, с. 188].

Ямпольская С.А. вобаста ба мафҳуми принципҳои идоракунии ибраз медорад: «Принсип заминаи асосии шароити объективии идоракунии мебошад, ки мувофиқи талаботи он идоракунии амалӣ карда мешавад» [137, с. 5]. Кузнетсов И.Н. чунин андеша дорад: «Принсипҳо ин қоидаҳо ва меъёрҳои рафторе мебошанд, ки мақомоти роҳбарикунандаро роҳбаладӣ менамоянд» [50, с. 33]. Мо бар он ақида мебошем, ки принципҳо қонуниятҳои бунёдии қатъии умумикабулшудае ҳастанд, ки иҷроиши ҳатмӣ доранд ва тағйирнопазир мебошанд.

Қайд кардан зарур аст, ки дар фаъолияти МКД дар ҳолатҳои ғавқулода принципҳои мавҷуданд, ки бояд ҳамчун ҷаҳорҷубаи роҳнамо хизмат кунанд ва муносибати ҳамаҷонибаро барои риояи ҳуқуқу

озодиҳои инсон ва шаҳрванд, ҳифзи саломатии аҳоли, таъмини тартибот ва беҳатрии ҷамъияти, ҳимояи моликияти давлатӣ, ҷамъияти ва хусусиро таъмин намояд. Қайд кардан бамаврид аст, ки принципҳои фаъолияти МКД дар ҳолатҳои ғавқулода мақсад, вазифа ва функсияи онро равшан менамоянд. Дар адабиёти ғуноғуни илмӣ вобаста ба ғуруҳбандӣ намудани принципҳои идоракунии МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба умумӣ ва махсус ақидаҳои ғуноғун вучуд доранд. Масалан, Попов А.Ю. назарияи ғуруҳбандӣ намудани приниспҳоро ба «умумӣ ва махсус дастғирӣ менамояд» [80, с. 85].

Ғуруҳбандӣ намудани принципҳо ба муайянсозии воқеии функсия ва вазифаҳои МКД ва самаранокии фаъолияти он замина меғузорад. Бо така ба мавқеи мутахассисони соҳа мо ба приниспҳои умумӣ ва махсус ғудо намудани идоракуниро дар шакли зерин ғонибдорӣ менамоем:

1) Принципҳои умумӣ, ки дар асоси онҳо фаъолияти умумии МКД амалӣ карда мешавад.

2) Принципҳои махсус, ки бевосита ба идоракуни дар ҳолатҳои ғавқулода вобастагӣ доранд.

Ғуруҳи яқум приниспҳои зеринро дар бар меғирад: қонуният; яғонагии низоми МКД; мутамағказонидани идоракуни ва яккасардорӣ; ошқорбаёнӣ.

Дар навбати худ, ҳар як принцип моҳият ва мазмуни худро доро буда, натиҷаи фаъолияти МКД аз рӯйи онҳо баҳоғузори карда мешавад.

Масалан, принципи қонуният «ҳамчун принципи универсалӣ ва умумиҳатмӣ баромад намуда, танзимкунандаи асосии ҳама меёғрҳои муносибатҳои ҳуқуқии хизмати МКД ҳам дар ҳолатҳои ғавқулода ва ҳам дар шароити осоишта» ба ҳисоб меравад [128, с. 187]. Принципи қонуният воқеияти фаъолияти ҳуқуқии МКД-ро дар татбиқи амалии қонунғузори дар худ таҷассум менамояд. Яъне, МКД ҳангоми фаъолият дар пешғирӣ ва бартағарфсозии ҳолатҳои ғавқулода пурра дар асоси қонун фаъолият менамояд ва оғозӣ ҳама намуди фаъолиятҳои

зернизоми он қонун аст. Ҳаёати шахсии МКД ҳангоми иштирок дар пешгирӣ ва бартарафсозии ҳолатҳои ғавқулода ҳуқуқ надоранд, ки аз доираи қонун ва дигар санадҳои меъёрии муқарраршуда берун бароянд.

Принсипҳои ягонагии низоми МКД, мутамарказонидани идоракунии ва яккасардорӣ принципҳои мебошанд, ки бевосита ба идоракунии мақомот ва ҷузъи томи он ҳам дар шароити осоишта ва ҳам дар ҳолатҳои ғавқулода вобастагӣ доранд. Мазмуни принсипҳои мазкур моҳият, мақсад, вазифа ва функсияи идоракуниро муайян менамояд. Моҳияти асосии мутамарказонидани идоракунии, ташкили низом ва ҳамохангсозии ҷузъи томо дар бар мегирад [122, с. 201].

Принсипи яккасардорӣ бошад, иттиҳод кардан ба сардорони болоӣ, риояи мартабот ва идоракунии якҷутбаи ҷузъи томо дар шароити руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода таъмин мекунад. Ба ақидаи Евстафияди Я.К., ин принсип «яке аз принципҳои асосии идоракунии давлатӣ мебошад, ки ба ҳамаи мақомоти давлатӣ хос буда, дар идоракунии ҷузъи томи МКД мавқеи махсусро ишғол менамояд» [104, с. 470]. Моҳияти принсипи мазкур дар омӯзишҳои илмӣ дигар олимони соҳавӣ низ қайд карда шудааст.

Масалан, Коренев А.Р. моҳияти идоракунии дар МКД-ро «аз ҳамкорӣ дурусти ҷузъи томо ва сохторҳои таркибии он ҳамчун низоми ягонаи томо баҳогузори менамояд» [57, с. 8].

Ба андешаи Хантуев А.А., «принсипи яккасардорӣ як идеяи бунёди оид ба ташкил ва амалисозии идоракунии гурӯҳи одамон аз ҷониби як одам бо ин мақсад ваколатдор шуда, бо мақсади танзими фаъолияти байниҳамдигарии онҳо барои расидан ба мақсади ягона фаҳмида мешавад» [84, с. 9]. Дарҷ кардан зарур аст, ки принсипҳои мазкур дар ҳама шароит масъулияти пурраи роҳбарии ҷузъи томо ба уҳдаи роҳбарони аввал вогузор менамояд.

Принсипи ошкорбаёнӣ яке аз принсипҳои зарурӣ дар фаъолияти МКД дар ҳолатҳои ғавқулода ба ҳисоб рафта, он мақомотро уҳдадор

менамояд, ки чиҳати сари вақт огоҳ намудани аҳоли аз таҳдиду хатарҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба воситаи ВАО ва дигар шабакаҳои интернетӣ чораҳои зарурӣ андешида шавад. Инчунин, гурӯҳҳои махсуси ваколатдоркардашуда чиҳати фаҳмондани аҳоли ва сафарбар кардани онҳо ба ҷойҳои беҳавф бояд ташкил карда шаванд, зеро принципи мазкур аз талаботи м. 4 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ» маншаъ мегирад.

Принципи мазкур иртиботи ошкорои байни объект ва субъекти идоракунии, байни мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва аҳолиро таҷассум мекунад. Зеро «дар шароити муосир ВАО ғайрирасмӣ дар паҳнсозии иттилооти яктарафа ва ҳатто бардурӯғ ҳангоми ҳолатҳои фавқулода ва дигар ҳодисаҳои нохуш хеле фаъол буда, метавонанд боиси мушавваш кардани афкори ҷамъиятӣ гарданд. Аз ин лиҳоз, олимони соҳа муоширати возеҳ ва саривақтиро барои расонидани иттилооти дақиқ ба ҷомеа ва идоракунии афкори ҷамъиятӣ дар ҳолати фавқулода хеле муҳим арзёбӣ менамоянд» [94, с. 47-48].

Гурӯҳи дуҷуми принципҳо, принципҳои махсус мебошанд, ки дорои ҷунин мазмуну моҳият мебошанд:

Принципи идоракунии фаврӣ дар ҳолатҳои фавқулода «бинобар маҳдудияти вақт, вазъияти зудтағйирёбанда ва ҳатто пешгӯинашаванда, речаи номуайяни фаъолият, набудани иттилооти дақиқ ва саривақтӣ ва ғ барои бо таври самаранок ташкил намудани фаъолияти МКД чиҳати пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода таъмин кардан мусоидат менамояд. Барои риояи талаботи принципи мазкур роҳбари гузаронидани корҳои фаврӣ оид ба пешгирӣ ва бартарафсозии ҳолатҳои фавқулода (сардори ситод) шахсан масъул мебошад» [123, с. 27].

Принципи эҳтимолият ё вазъияти эҳтимолиӣ, тамоми чорабиниҳоро мутобиқи вазъияти эҳтимолиӣ баҳогузорӣ мекунад. Бояд гуфт, ки дар «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» вожаи «эҳтимол» воқеаеро

мефаҳмонад, ки пешомади он номаълум мебошад» [148, с. 673]. Бинобар ин, дар раванди банақшагирии фаъолияти идоракунӣ ҳангоми ҳолатҳои фавқулода, эҳтимолияти дигаргуншавии вазъият бояд ҳатман ба инобат гирифта шуда, чорабиниҳои иловагӣ андешида шаванд ва роҳбарони ҷузъу томҳои ҷалбгардида ба ин нуқта диққати махсус матраҳ намоянд.

Аз ҳамин лиҳоз, мавқеи Жуков Б.М. оид ба талаботи принципи чандирии (мулоимии) идоракунӣ вобаста ба «мутобиқсозии саривактии нақшаи амалҳо оид ба тағйирёбии ҳолатҳои фавқулода, ки воқуниши фаврӣ ва самараноки низоми идоракуниро таъмин менамояд» [106, с. 304] боиси пазиристо. Риояи талаботи приниспи мазкур роҳбарони ҷузъу томи МКД-ро муваззаф месозад, ки ба вазъияти фавқулода баҳои воқеӣ дода, низоми алоқа ва табодули саривактии иттилоотро дуруст ба роҳ монда, вазифаҳои фаврӣ ва таъхирнопазирро сармаранок иҷро намоянд.

Принсипи даврии идоракунӣ, зинаҳои мутаассил ва пайдарҳами бозгашти пурраи раванди идоракуниро вобаста ба муайян кардани мақсаду вазифаҳо; ҷамъоварии итилоот; оморасозии якҷанд қарор; интихоби қарори самаранок; қабули қарор; ба зертобеон (иҷрокунандагон) расонидани онҳо; таъмини фаъолияти иҷрокунандагон ҷиҳати иҷрои қарори қабулшуда; назорати иҷрои қарори қабулшуда; ҳангоми тағйирёбии вазъият такмил ё ислоҳи қарори қабулшуда; баҳодиҳии раванди расидан ба мақсадҳои гузошташударо дарбар мегирад. Аммо, барои бо таври самаранок амалӣ сохтани талаботи принципи болозикр дар ҳолатҳои фавқулода, принципи банақшагирӣ мақоми калидӣ дорад [56, с. 9]. Зеро принципи мазкур чорабиниҳои гуногунранг ва мураккаб, ки мазмуни фаъолияти идоракуниро ташкил дода, ҳаҷм ва миқдори қувваю воситаҳоро муқаррар мекунанд, маҳз дар асоси принципи мазкур амалӣ карда мешаванд. Танҳо дар доираи нақшаи муқаммалу саривактӣ мақсад ва вазифаҳои оперативӣ, муҳлати иҷроиши чорабиниҳо ва роҳҳои услҳои иҷроиши онҳоро мушаххас карда мешаванд.

Принсипи самаранокии фаъолият ва ноил шудан ба ҳадафҳои гузошташуда аз риояи тамоми принципҳои идоракунӣ вобастагӣ дорад. Ҳангоми риоя накардани яке аз принципҳо, имконияти аз байн рафтани самаранокии фаъолият ва расидан ба мақсадҳои гузошташуда ба миён меояд. Расидан ба мақсадҳои гузошташуда ҳангоми идоракунӣ самаранокии фаъолиятро тасдиқ менамояд. Мавҷудияти нақшаҳои мукаммали фаъолият, ки дар худ мақсад, вазифаҳо, таъминоти моддӣ-техникӣ ва дигар чорабиниҳои амалишавандаро таҷассум менамояд, самаранокии фаъолияти МКД дар ҳолатҳои фавқулодaro афзоиш медиҳад. Принсипи мазкур бештар ба принсипи банақшагирии идоракунӣ таъя намуда, ҳамчунин, идоракунӣ қувваҳо ва воситаҳоро дар ҳолатҳои фавқулода дар худ инъикос менамояд.

Принсипҳои идоракунӣ марказонидашуда ва мураккабии ҳалли вазифаҳо аз хусусиятҳои хосси тактикий идоракунӣ ва маҳорату малакаи касбии роҳбарони ҷузъу томи МКД вобастагӣ доранд. Зеро «назорати иҷроиши босифат ва саривақтии қарорҳои қабулшуда ва чорабиниҳои банақшагирифташуда ба уҳдаи роҳбарони аввали ҷузъу том воғузур гардидааст. Моҳияти аслии принсипи мазкур ҳамохангсозии ҷузъу томи МКД ҳангоми ҳолатҳои фавқулода мебошад» [56, с. 13]. Масъалаи мураккабии ҳалли вазифаҳо аз омилҳои гуногун ба монанди шароити маҳал, таъминоти моддӣ-техникӣ, ҳамохангсозӣ, коркарди пайвастаи нақшаҳои амалиётӣ, вазъи иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, вазъи равонии ҳайати шахсӣ ва аҳолии минтақаи ҳолатҳои фавқулода вобастагӣ дорад.

Принсипи иқтисодии раванди идоракунӣ яке аз масъалаҳои асосие мебошад, ки таъминоти моддӣ-техникии чорабиниҳои амалишавандаро дар бар мегирад. Ба ақидаи олимони соҳаи идоракунӣ, «бомуваффақият иҷро намудани вазифаҳо аз ҷониби мақомоти давлатӣ аз таъмини иқтисодӣ вобастагӣ дорад» [63, с. 177]. Дар ин раванд ба роҳ мондани фаъолияти натиҷабарху сарфакорона ва самараноки истифодаи захираҳои молиявӣ низ зарур аст. Такмил додани идоракунӣ фаврӣ дар

ҳолатҳои фавқулода дар шароитҳои маҳдуд будани захираҳои молиявӣ самти ниҳоят афзалиятнок ба ҳисоб меравад. Зеро он бо роҳи хароҷоти ками молиявӣ амалисозии мақсади гузошташударо имконпазир мегардонад.

Принсипи гурӯҳбандии қувва ва воситаҳо низ дар раванди идоракунӣ нақши ҳалкунанда дорад. Ин ба он боис мегардад, ки қувва ва воситаҳои чузъу том мутобиқ ба вазифа ва уҳдадориҳояшон истифода бурда шаванд.

Дар низоми идоракунӣ риояи принсипи мавҷудияти алоқаи баргашт, пайвастагии фаъолият ва алоқаи мустақими байниҳамдигарии чузъу томо таъмин мекунад. Принсипи мазкур таъкид менамояд, ки иттилооти идоракунӣ бояд ба объектҳои идоракунӣ озодона ва бе таъсири омилҳои ҳалалрасони беруна дастрас бошад. Ҳамзамон, принсипи мазкур вазъияти воқеии оперативиро дар худ инъикос менамояд. Истифодаи шабакаҳои муосири такмилёфтаи алоқа ба самаранокии принсипи мазкур мусоидат менамояд.

Арзёбии хатари ҳолатҳои фавқулода яке аз принципҳои асосии фаъолияти МКД дар ташкили ҳама намуд фаъолият оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мебошад. Ин принцип муайянкунии низомӣ, таҳлил ва арзёбии хатарҳо ва осебпазирҳои эҳтимолиро пешниҳод менамояд. Бо амалисозии принсипи мазкур мақомоти роҳбарикунандаи корҳои дохилӣ кушиш менамоянд, нақшаҳои амалиётии чузъу томо бозбинӣ намуда, фазои афзалиятноки фаъолияти худро зиёд карда, истифодаи дурусти захираҳои моддӣ-техникиро ба роҳ монанд ва чорабиниҳои ҷавобиро ба ҳолатҳои фавқулода мукамал гардонад. Принсипи баҳодихӣ ва идоракунии хатарҳо якчанд ҷанбаҳоро дар бар мегирад.

Муайянкунии хатарҳо, ки ин таҳлили ҳамаҷонибаи хатарҳои табиӣ, техногенӣ ва сунъии хосси минтақаро таъмин мекунад. Дар ин раванд маълумоти таърихӣ, тадқиқоти илмӣ, ҳисоботи коршиносон аз соҳаҳои

гуногун ва мавзуҳои гуногун барои муайян кардани сценарияи эҳтимолии рух додани ҳодисаҳо ба инобат гирифта мешаванд.

Яъне, ҳангоми банақшагирии чорабиниҳо ба пешгирии ҳолатҳои ғавқулода диққати махсус додан лозим аст. Баҳодиҳии оқибатҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва экологии ҳолатҳои ғавқулода низ муҳиммият дорад. Бинобар ин, дар заминаи ситодҳои оперативии ҳамаи сатҳҳои ВКД таъсис додани низоми ягонаи автоматии назорат ва пешгӯии ҳолатҳои ғавқулода ба мақсад мувофиқ аст. Низоми таъсисдодашудаи автоматии назорат ва пешгӯии ҳолатҳои ғавқулода бояд дар иттиҳоди пурраи ситодҳои оперативии ҷузъу том бошанд.

Дар раванди идоракунии риоя нагардидани принсипҳои болозикр метавонад оқибатҳои вазнин ва дуҷумдараҷаро дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба миён орад, ки дар натиҷа нобоварии аҳоли ба МКД зиёд шуда, имконияти сар задани бетартибҳои оммавӣ афзоиш меёбад. Ҳамзамон, татбиқи принсипҳои болозикр ба муттаҳидсозии ҷузъу томи МКД ҷиҳати расидан ба мақсадҳои пешбинишуда, ғайолияти самаранок оид ба ҳалли вазифаҳои дар назди МКД гузошташуда ва омодагии тамоми низоми идоракунии замина мегузоранд.

Гурӯҳбандии принсипҳои ғайолияти МКД дар ҳолатҳои ғавқулода ба умумӣ ва махсус назарияи ягона буда наметавонад. Дар адабиёти илмӣ тарзҳои гуногуни гурӯҳбандии принсипҳои идоракуниро вохӯрдан мумкин аст. Тарзи гурӯҳбандии интиҳобкардаи мо имкон медиҳад, асосҳои қонуният, муносибат ва алоқа, ки дар раванди идоракунии МКД дар ҳолатҳои ғавқулода ба миён меоянд, муайян карда шаванд. Ҳамзамон, мавқеи равандҳои мазкур дар низоми идоракунии давалатӣ ва то кадом андоза ба тақмилдиҳӣ ниёз доштани ин идоракунии, ошкор мегардад.

Чи тавре ки дар боло зикр карда шуда буд, «қисми таркибии сохтори ташкилиро мансабҳо ва муносибатҳои тобеияти байни онҳоро

(уфуқӣ, амудӣ ва функционалӣ) дар бар мегирад, ки дар он муносибатҳои мартаботӣ ва тобеият таҷассум меёбанд» [145, с. 146].

Вобаста ба алоқамандии сохтори ташкилии идоракунӣ ва сохтори ташкилӣ Жаглин А.В чунин иброз медорад, ки «низомии мураккаби иерархиявии идоракунии МКД ба сохтори ташкилию функционалии низомии МКД мувофиқат мекунад» [105, с. 56-57].

Низомии идоракуниро аз рӯйи шакл метавон ба чаҳор қисм ҷудо намуд: соҳавӣ, функционалӣ, омехта ва барномавӣ-мақсаднок. Дар фаъолияти амалии МКД бештар шакли омехтаи низомии мазкур истифода бурда мешавад. Зеро он тамоми шаклҳои чорабиниҳоро аз рӯйи вазъияти баамаломеда дар худ инъикос менамояд. Хусусиятҳои хаттӣ ва функционалии низомии идоракунӣ, дар фаъолияти ҷузъу томи мақомот, иҷрои вазифаҳо дар шароити рӯзмарраро тақозо менамояд.

Яке аз роҳҳои озмоишшуда, вобаста ба баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар ҳолатҳои ғавқулода, аз ҷумла, ҷиҳати таъмини тартибот ва беҳатарии ҷамъиятӣ, ин созмон додани ситоди оперативӣ мебошад. Чунин сохтори «ташкилии муваққатии оперативӣ хангоми ба эътидол омадани вазъияти ғавқулода фаъолияти худро қатъ менамояд. Аммо, дар шароити махсус Ситоди оперативӣ мақомоти асосии идоракунӣ махсуб меёбад» [39, с. 111].

Бинобар рушд ёфтани технологияҳои муосири коммуникатсионӣ, аз ҷумла, истифодаи васеи зеҳни маснуӣ дар тамоми соҳаҳои ҳоҷагии халқ, МКД-ро водор месозад, ки дар якҷоягӣ бо дигар мақомоти давлатӣ фаъолияти худро дар ин самт бозбинӣ намуда, стратегия ва концепсияҳои муосири фаъолият дар ҳолатҳои ғавқулодаро таҳия ва қабул намояд.

Норов Ҷ.К. қомилан дуруст дарҷ менамояд, ки «Маҳз ягонагии низомии таъминоти ҳуқуқӣ метавонад фаъолияти самарабахши оперативӣ-хизматӣ, идоракунӣ, ҳамкориҳои сатҳи марказӣ, вилоятӣ ва ҳудудии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар ҳолатҳои ғавқулода таъмин

намояд» [79, с. 119]. Коренев А.П. бошад, «самаранокии фаъолияти МКД-ро аз таъминоти моддӣ-техникӣ ва чорабиниҳои ташкилӣ вобаста медонад» [134, с. 103], ки бешак, афкори қаблро таквӣят мебахшад.

Бо дарназардошти афкори иброзгардида, чунин хулоса ва пешниҳодҳои илмӣ-назариявиро манфиатпазир мешуморем:

1. Дар фаъолияти МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ принципҳои ҳамчун талаботи асосӣ ва ҷаҳорҷубаи роҳнамо муносибати ҳамачонибаи субъектон ва объектҳои идоракуниро барои риояи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, ҳифзи саломатии аҳоли, таъмини тартибот ва беҳатрии ҷамъиятӣ, ҳимояи моликияти давлатӣ, ҷамъиятӣ ва хусусиро таъмин намуда, мақсад, вазифа ва функцияҳои ҷузъу томи онро равшан менамоянд. Гурӯҳбандӣ намудани принсипҳои фаъолияти МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба умумӣ ва махсус барои муайянсозии воқеии функция ва вазифаҳои МКД ва самаранокии фаъолияти он замина мегузорад.

2. Дар асоси принсипҳои умумӣ (қонуният; ягонагии низоми МКД, мутамарказонидани идоракунии он ва яккасардорӣ; ошкорбаёнӣ) фаъолияти доимӣ ва рӯзмарраи тамоми ҷузъу томи МКД ба роҳ монда шуда, принципҳои махсус (банақшагирии оперативӣ, идоракунии фаврӣ; эҳтимолият; чандирӣ ва ғ.) бевосита ба идоракунии самаранок ва фаврии ҷузъу томи МКД дар ҳолатҳои фавқулода нигаронида шудаанд. Дар навбати худ, ҳар як принцип моҳият ва мазмуни худро доро буда, натиҷаи фаъолияти МКД аз рӯйи онҳо баҳогузорӣ карда мешавад.

3. Ташкили идоракунии фаврии фаъолияти МКД ва зерсохторҳои махсусваколатдоркардашудаи он созмон додани сохтори мӯйяни иҷтимоӣ, аз қабилӣ ситоди оперативӣ, дастгоҳи идоракунии оперативӣ, гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ, мушаххас сохтани вазифа ва функцияҳои онҳо, банақшагирии оперативӣ ва таъминоти моддӣ-техникии комилро тақозо менамояд.

4. Пешгирӣ ва рафъ намудани ҳолатҳои фавқулода маҷмуи чорабиниҳои таъхирнопазири бо ҳам алоқамандро вобаста ба амалӣ сохтани функсияҳои мақомоти салоҳиятдори давлатӣ дар самти пешгирӣ ва аз байн бурдани таҳдидҳои табиӣю техногенӣ ба ҳаёт ва саломатии одамон хатарнок дар бар мегирад.

5. Фаъолияти самараноки МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ аз ҳамоҳангсозии амалҳои зернизоми, мувофиқати онҳо бо сохторҳои комили функционалии мутамарказкардашуда ва касбияти баланди масъулин вобаста мебошад.

6. Идоракунии самараноки МКД дар шароити муосир аз мукаммалии қонунгузорӣ, нақшаҳои комили мақсадноку иҷрошаванда, таъминоти моддӣ-техникии муосири гурӯҳҳои мутамарказгардонидаи функсионалӣ ва маҳорату касбияти роҳбарии оперативӣ вобастагӣ дорад. Инчунин, воридсозии технологияи муосири иттилоотӣ ва истифодаи зеҳни маснуӣ дар низоми идоракунии МКД дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ аз манфиат ҳолӣ нест.

1.3. Тавсифи умумии хатарҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва талаботи ҳуҷҷатҳои концептуалии самтӣ

Бинобар сабаби 93% ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил додани манотиқи кӯҳӣ ҳудудҳои алоҳидаи он ба таҳдидҳои пайвастаи табиӣ ва техногенӣ мувоҷеҳ гардида, [96, с. 8], «кӯҳҳои баланд ва минтақаҳои мушкилгузари он барои воқуниши саривақтӣ ва дар сатҳи зарурӣ ба роҳ мондани корҳои садамавию наҷотдиҳӣ дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мушкилоти муайян ба бор меоранд» [95, с. 4].

Тибқи маълумоти расмӣ, дар Тоҷикистон «ба ҳисоби миёна дар ду рӯз як офати табиӣ ба вуқӯъ мепайвандад» [25]. Бинобар «дар масири хатҳои шикастаи сейсмикӣ қарор доштани кишвар эҳтимолияти дар

худуди 50 % ҷумхури рух додани заминларзаҳои 9-балла, дар худуди 38% заминларзаҳои то 8-балла ва дар худуди 12 % он заминларзаҳои то 7-балл имконпазир мебошад» [67, с. 8]. Ҳамасола дар манотиқи гуногуни он зуд-зуд «заминларзаи дараҷаҳои гуногун рух дода, боиси ба инфрасохтори иқтисодии мамлакат расонидани хисотори калони моддӣ ва дар баъзан мавридҳо талафоти одамон мегардад» [97, с. 5].

Тибқи маълумоти ташкилоти байналмилалӣ ЮНЕСКО, «заминчунбӣ аз ҷиҳати хисороти иқтисодӣ ва талафоти ҷонӣ дар ҷаҳон дар ҷойи аввал истода» [121, с. 379], «сабаби рух додани садамаҳои бузурги техногенӣ мебошанд» [130, с. 71]. «Аз ин лиҳоз, тибқи талаботи меъёрҳои байналмилалӣ, иншооти саноатӣ, анборҳои калони нигоҳдории моддаҳои заҳролудӣ саҳттаъсир, воситаҳои тарканда, маводди сӯхт бояд дар минтақаҳои дур аз маҳаллаҳои аҳолинишин ва объектҳои иқтисодӣ ҷойгир карда шаванд» [64, с. 5].

Тибқи иттилооти расмӣ, шумораи умумии корхонаҳое, ки дар истеҳсолоташон моддаҳои саҳтаъсири кимиёидор истифода мебаранд, зиёда аз 21 ададро ташкил дода, дар ҷумхури 10 партовгоҳи калони радиоактивӣ мавҷуд мебошад, ки эҳтимолияти рух додани садама ва хуруҷи радиатсияи баландро собит месозанд. «Аз ҷумла, шумораи умумии хоктудаҳо дар партовгоҳҳои истеҳсоли уран дар кишвар зиёда аз 55 миллион тоннаро ташкил медиҳанд» [7].

Садмаҳои нақлиётӣ дар минтақаҳои кӯҳии душворгузар ва роҳҳои автомобилгарди дохиливу байналмилалӣ кишвар ба яке мушкilotи доғи рӯз табдил ёфта, «ҳамасола дар худуди ҷумхури то 2500 садамаи нақлиётӣ ба қайд гирифта мешавад, ки талафоти инсонҳо ба шумораи то 400 нафар метасад» [154]. «Риоя нагардидани қоидаҳои беҳатарӣ аз сӯхтор хангоми сохтмони бинову иншоот ҳамасола боиси сар задани то 1200 ҳолатҳои фавқулода гардида, боиси хисороти калони молӣ ва ҷонии шаҳрвандон гардидааст» [156].

Таҷрибаи идоракунӣ, аз ҷумла, низомҳои кӯхнашудаи обёрӣ ва истифодаи бесамари об, оқибатҳои хушксолиро шадидтар мекунад ва боиси зиёд рух додани офатҳои табиӣ мегарданд. «Зарур аст, ки ба устувории экологии истифодаи захираҳои об, масъулияти иҷтимоӣ, маъмурӣ ва экологии истифодабарандагони об ва мақомоти идоракунӣ диққати махсус дода шавад» [93, с. 3].

«Шароити кӯҳии Тоҷикистон дар якҷоягӣ бо низомҳои мураккаби дарёҳо, онро ба селу обхезиҳои шадид дучор мекунад. Гармшавии иқлим, обшавии пирахҳо ва бориши боронҳои зиёд дар фасли баҳору тобистон метавонад боиси болоравии маҷрои дарёҳо, фаромадани ярҷ, кандашавии сарбандҳо, осеби ҷиддӣ расонидан ба манзилҳо, иншооти зербиноӣ ва заминҳои кишоварзӣ гардад. Аз ин ҷост, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамасола барои ҳифзи муҳити зист ва кам кардани хатарҳои табиӣ маблағи муайянеро ҷудо менамояд. Танҳо дар соли 2025 ин маблағ 1 871 754 ҳазор сомони ро ташкил медиҳад» [20].

Бояд ибраз дошт, ки «фароҳам овардани шароити арзандаи зисти инсон» аз Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон маншаъ гирифта, яке аз рукнҳои давлати иҷтимоӣ мебошад [1, с. 2]. Аммо, ба миён омадани хушксолӣ дастрасии аҳолиро ба об мушкил карда, ба паст гардидани шароити иҷтимоии одамон мусоидат менамояд. Зеро иқлими хушк ва зудтағйирёбанда боиси дар деҳот зарар дидани кишоварзӣ, паст шудани сатҳи рушди иқтисод мегардад.

Бинобар ин, яке аз омилҳои асосии сар задани тармафароӣ ин ҳавои зудтағйирёбандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ҳолати муносиб барои ба вучуд омадани тармаҳо дар нишебҳои барфдорӣ аз 30° то 40° ба ҳисоб меравад, ки қариб ҳама минтақаҳои ҷумҳурӣ дорои нишебҳои моил ба ин дараҷаҳо мебошанд. «Шумораи зиёди тармафароӣ дар ҷумҳурӣ ба ВМКБ (86,3%) рост меояд. Ҳамзамон фаромадани тармаҳо дар вилояти Суғд (ноҳияи Айнӣ) ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ (ноҳияҳои

Варзоб, Сангвор, Лахш ва Ваҳдат) ҳамасола ба қайд гирифта мешавад» [156].

Бояд қайд намуд, ки аз рӯйи манбаъҳои пайдоиш, ҳолатҳои фавқулода ба намудҳои табиӣ, техногенӣ, биологӣ ва иҷтимоӣ ҷудо мешаванд. Дар навбати худ, ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ, техногенӣ, биологӣ ва иҷтимоӣ аз рӯйи ҳодисаҳои хатарноки табиат, ҳодисаҳои хатарноки техногенӣ ва зухуроти хатарноки биологӣ гурӯҳбандӣ мешаванд. Ин гурӯҳбандӣ бо мақсади муайян кардани мазмуну мундариҷаи умумӣ ва миқёси тадбирҳои муборизаи зидди зухурот ва ҳодисаҳои гуногуни хавфнок, банақшагирии фаъолият дар ин соҳа равона шудааст.

Чи тавре ки қаблан таъкид гардид, Тоҷикистон пайваста ба ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ пешгӯинашаванда, аз қабili селу тармафарой, заминларзаву ярҷфарой, гармову сармои саҳт ва дигар ҳолатҳои ғайриҷашмдошт мувоҷеҳ мегардад. Аммо, дар баъзан мавридҳо ҷойгиркунии нодурусти аҳоли ва иншооти саноатӣ дар минтақаҳои хавфнок, инчунин, фарсуда шудани иншооти гидротехникӣ ва химиявӣ, набудани монеаҳои муосири зиддиярҷӣ ва зиддитармавӣ ва риоя накардани сохтмонҳои ба заминларза тобовар, асосан дар маҳалҳои кӯҳӣ, эҳтимолияти расонидани зарари ҷониву моддӣ ба шаҳрвандонро баланд мегардонад» [153].

Дар солҳои 1997-2022 дар кишвар зиёда аз 3460 ҳолати фавқулодаи табиӣ рух додааст, ки ба ҳисоби миёна дар ҳар ду рӯз як офати табиӣ ба вуқӯъ пайваستاаст. Пеш аз ҳама, бинобар кӯҳсор будан 93% табиат боиси осебпазир гардидани минтақаҳои муайян гардидааст. Дар ҳамин давра, зарари умумии офатҳои табиӣ 589 млн доллари ИМА-ро ташкил додааст [ниг.: ҷадвали 2].

Таҳлили шумораи ҳолатҳои ғавқулода барои солҳои 2017-2025

№ р/т	Сол	Ҳолати ғавқулод да (шумора)	Талафот (нафар одам)	Хонаи истиқо матӣ	Дигар объектҳо	Зарари иқтисодӣ
1.	2017	94	31	157	594	30541200
2.	2018	22	12	1486	1221	34240600
3.	2019	46	24	136	1012	31357300
4.	2020	213	8	141	316	58911400
5.	2021	359	42	1274	6086	141984500
6.	2022	46	8	572	77	53261500
7.	2023	557	51	640	1689	76770210
8.	2024	639	17	334	1915	161050100
9.	2025	287	6	185	1 641	20758700
Ҳамаг	9 соли охир	2263	199	4925	14551	612875510

Вобаста ба таснифоти илмии ҳолатҳои ғавқулода дар кори олимони соҳавӣ, назарияҳои гуногун пешниҳод гардидаанд. Ҳамин тариқ, профессор Микеев А.К. ҳамчун меъёр «намудҳо, шакл ва миқёси паҳншавии оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулода, сатҳи қувваҳо ва воситаҳоеро, ки барои рафъи онҳо ҷалб шудаанд, пешниҳод менамояд» [53, с. 9].

Дар ин ҷода бояд гуфт, ки мисол, Зайтсев А.П. ҳамаи ҳодисаҳои ғавқулодаро аз рӯйи се хусусият ҷудо мекунад: «минтақаи рӯй додани

он; тобеияти идоравӣ (дар кадом соҳаи иқтисодиёт ҳолати фавқулода ба амал омадааст); миқёси оқибатҳои эҳтимоли» [47, с. 4].

Ба андешаи мо, таснифоти муваффақтарро Кондрашов В.Р. намудааст. Ӯ ҳолатҳои фавқулодаро аз рӯи ду хусусият ҷудо кардааст: «манбаи пайдоиш ва миқёси минтақаи зарардида. Аз рӯи хусусияти якум ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоӣ, аз рӯи дуюм бошад, маҳдуд, маҳаллӣ, ҳудудӣ, минтақавӣ, ҷумҳуриявӣ (барои Тоҷикистон) ва фаромарзӣ» [48, с. 248]. Аксари муаллифон бо ин ё он тарзи таснифоти ҳолатҳои фавқулода даст зада, танҳо ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногениро муфассалтар баррасӣ намудаанд.

Аз ин рӯ, МКД дар доираи НЯДПРХФ, дар амалисозии стратегия ва барномаҳои мақсадноки танзимкунандаи фаъолият дар ин соҳа нақши босазо дорад. Дар ин ҳолат идоракунии МКД ҷиҳати татбиқи ҳадафҳои болозикр ва иштироки ҷузъу томи он мувофиқи вазифа ва уҳдадорихое, ки қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода ба ин мақомот воғузор кардааст, ба миён меояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади пешгирӣ ва рафъи хатарҳои табиӣ ва техногенӣ ва ҳамоҳангсозии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар ин самт ҳуҷҷатҳои зиёди хусусияти концептуалидошта қабул кардааст. Қабули қонунҳои соҳавӣ, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон стратегия ва барномаҳои давлатӣ дар ин самт афкори иброзгардидаро тасдиқ менамояд.

Масалан, пас аз хотима ёфтани муҳлати Стратегияи милли оид ба идоракунии хатари офатҳо барои солҳои 2010-2015, соли 2018 Стратегияи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба паст кардани хавфи офатҳои табиӣ барои солҳои 2019-2030 қабул гардид. «Бо дарназардошти муносибатҳои нави Барномаи қолабии Сендай» [4], оид ба паст кардани хавфи офатҳои табиӣ барои солҳои 2015-2030 тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2022, Барномаи

миёнамуҳлати давлатӣ оид ба ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулода барои солҳои 2023-2028 ва нақшаи амал барои солҳои 2023-2025 тасдиқ гардидааст. Нақшаи мазкур идоракунии хатарҳо ва амалисозии чорабиниҳоро дар самти ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулода дар сатҳи ҷумҳурӣ ба танзим дароварда, вазорату идораҳои давлатиро вазифадор менамояд, ки фаъолияти худро дар самти ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулода пурсамар иҷро намоянд.

Нақшаи амали Барнома барои давраи солҳои 2023-2025 ва 2026-2028 «ба тақмили заминаи меъёрии ҳуқуқӣ ва ташкилии идоракунии тамоми мақомоти давлатӣ оид ба мониторинг, пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои офатҳои табиӣ ва техногенӣ мусоидат менамоянд» [32]. Қайд кардан зарур аст, ки дар асоси нақшаҳои алоҳидаи фаъолият, мақомоти давлатӣ дар якҷоягӣ мувофиқ ба самти фаъолияти худ дар амалисозии барномаҳои болозикр иштирок менамоянд, ки ин дар навбати худ Низоми ягонаи давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаро инъикос менамояд.

Зикр кардан зарур аст, ки имрӯзҳо ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати тақмили низоми идоракунии худ иқдомҳои мушаххасеро роҳандозӣ намуда, «Стратегияи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2013 – 2020» [33] ва «Барномаи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2014-2020-ро» [34] дар амал татбиқ намуд ва бо мақсади тақмили заминаҳои ҳуқуқии фаъолияти кормандони милитсия беш аз 33 қонун, 58 қарору фармоиши Ҳукумати ҷумҳурӣ ва 49 санади меъёрии ҳуқуқии дохилиидоравӣ қабул карда шуданд. Айни ҳол, ҷиҳати тақмили сохтор Барномаи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2021-2025 ва нақша чорабиниҳо дар ин самт мавриди амал қарор гирифта истодааст.

Аммо, вобаста ба тақмили фаъолияти МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ тадбирҳои мушаххас пешбинӣ нагардиданд. Инчунин, дар стратегия ва барномаҳои рушд масъалаҳои таҷдиди сохтори ташкилию идоракунӣ, тақмили асосҳои ҳуқуқии

фаъолият, рушди таъминоти иттилоотӣ, таҳкими муносибатҳои байналмилалӣ ва ғайра вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ тадбирҳои мушаххас пешбинӣ нагардидааст. Аз ин лиҳоз, мушкилии дигаре, ки метавонад барои иҷрои вазифаҳо ҳангоми ҳолатҳои ғавқулода монеагӣ эҷод намояд, таъмини нокифояи иттилоот ба сохторҳои зертобеи МКД мебошад. Вобаста ба масъалаи мазкур Нарзуллоев С.А. чунин ибраз мекунад: «Қорӣ намудани низомҳои муосири иттилоотӣ барои таҳлили ғаврии маълумот, қабули қарори оперативӣ, банақшагирӣ, мониторинг ва назорати иҷроиши қарорҳои қабулшуда мусоидат менамояд» [119, с. 113].

Ба андешаи мо, имрӯз зарурати таъмини саривақтии маълумоти зарурӣ, ҳифз, коркарди ғаврӣ ва интиқоли он ва беҳтар кардани раванди идоракунии роҳбарони ҷузъу томи мақомот ба миён омадааст. Таъминоти техникӣ ва барномавии МКД, таъмини дастрасии кормандони МКД ба манбаъҳои иттилоот, ҳифзи иттилоот аз дастрасии бе иҷозат ба ҳалли мушкилоти мавҷуда мусоидат менамояд. Қайд кардан зарур аст, ки «технологияҳои иттилоотӣ дорои чунин иқтидорҳое мебошанд, ки метавонанд боиси тағйироти кулӣ дар ҳаёти аъзои ҷомеа, давлат ва сохторҳои таркибии он гарданд» [107, с. 97].

Қайд кардан зарур аст, бо назардошти ҳавфу хатарҳои муосири ҳолатҳои ғавқулодаи хусусияти табиӣ ва техногенӣ бояд ягонагии низоми ВКД дар ҳамбастагии тобеияти уфуқӣ ва амудӣ бо васеъ гардонидани мустақилияти мақомоту воҳидҳои поёнии он, ки ба тақсимооти босамари ҳаҷми функцияҳо, мушаххасгардонии онҳо ва тақсимоат баъни ҳалқаҳои гуногуни низом, аз ҷумла сохторҳои ноҳиявӣ, минтақавӣ, шаҳрӣ, вилоятӣ ва ҷумҳуриявӣ асос ёфтааст, таъмин карда шаванд. Вазифаи асосие, ки бевосита ба идоракунии МКД дар ҳолатҳои ғавқулода вобастагӣ дорад, таъсиси ситоди ғаврӣ ва низоми мутамаркази воқуниш ба ҳолатҳои ғавқулода мебошад, ки дар худ

муттаҳид намудани қувваҳо ва воситаҳои дахлдор дар як воҳиди том инъикос менамояд. Дар ин асос қайд кардан зарур аст, ки қисмҳои наvbатдори ҷузъу том ҳамчун низоми алоқаи байни сохторҳои ситоди ғаврӣ баромад менамоянд.

Таҳлилҳои гузаронидашуда дар мавриди самаранокии ғаволияти МКД дар ҳолатҳои ғавқулода муайян намуд, ки новобаста аз қабул ва амалисозии стратегия ва баронмаҳои рушд ва тақмили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ғаволияти МКД ва ҷузъу томи он дар ҳолатҳои ғавқулода назаррас намебошад. Зеро донишҳои назариявии роҳбарони ҷузъу томи МКД дар соҳаи идоракунии дар ҳолатҳои ғавқулода дар сатҳи паст буда, шахсони масъул маҳорату малаки идоракунии дар шароити махсусро надоранд. Ҳамзамон, нақшаҳои мукаммали идоракунии ҷузъу том дар ин шароитҳо вучуд надорад. Ба андешаи мо, таҳия ва қабули консепсияи рушди ташкилию сохтории МКД дар асоси заминаи омӯзишҳои илмию методӣ ва арзёбии эҳтимолии ҳолатҳои ғавқулода ба мақсад мувофиқ аст.

Ба андешаи бархе аз муҳаққиқон, «дар масири афзоиш ёфтани оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ» [65, с. 44], самаранокии ғаволияти мақомоти давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ин гуна хатарҳо қаноатмандкунанда нест. Ғаволияти МКД низ дар ин самт ба тақмил ниёз дорад.

Бинобар ин, таҳлили амиқи илмии равандҳои мусоидаткунанда ва таҳияи заминаҳои мукаммали идоракунии ба миён омадааст. Ворид намудани масъалаҳои вобаста ба рушди МКД ҷиҳати ғаволият дар ҳолатҳои ғавқулода ба Барномаи ислоҳоти милитсия, ки айни ҳол дар раванди иҷро қарор дорад, барои ҳалли проблемаҳои идоракунии МКД дар шароитҳои махсус мусоидат хоҳад кард.

Бо назардошти афкори иброзгардида, чунин ҳулоса ва пешниҳодҳоро манфиатпазир мешуморем:

1. Ҳолатҳои фавқулода вазъиятеро фарогир мебошанд, ки бинобар ба вуқӯ пайвастанӣ зухуроти хатарноки табиӣ, иҷтимоӣ ва техногенӣ дар минтақаи муайян ба вуҷуд омада, метавонад боиси талафоти инсонҳо, расонидани зарари моддиву ҷисмонӣ ба онҳо ва вайрон шудани шароити муътадили зиндагии одамон гардад. Ҳолати фавқулода танҳо дар шароити муайян ва ҳангоми ба вуҷуд омадани оқибатҳои манфии муайян имконпазир аст, инчунин, дар сурате, ки он аз ҷониби МКД усулҳои махсуси ҳуқуқӣ, ташкилӣ, тактикӣ ва дигар усулҳои воқунишро талаб кунад.

2. Ҳангоми ба вуқӯ пайвастанӣ ҳолатҳои фавқулода, низоми идоракунии фаъолияти худро дар чунин шакл ташкил ва амалӣ менамояд: роҳандозӣ намудани чораҳои ташкилии оперативӣ барои воқуниш ба ҳолатҳои фавқулода; идоракунии оперативии ҷузъу том ҳангоми ҳолатҳои фавқулода; рафъи оқибати ҳолатҳои фавқулода.

3. Барои МКД таснифоти қабулшуда аз рӯи хусусияти пайдоиш ва минтақаи фарогир ба ҳисоб меравад. Ҳолатҳои фавқулодаро аз рӯи хусусият ба чаҳор гурӯҳ ҷудо намудан мумкин аст: ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти иҷтимоӣ, биологӣ, табиӣ ва техногенӣ. Аз рӯи минтақаи фарогир бошад, ба маҳдуд, маҳаллӣ, ҳудудӣ, минтақавӣ, ҷумҳуриявӣ ва байнисарҳадӣ тасниф карда мешаванд.

4. Оқибатҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии ҳолатҳои фавқулода метавонанд инҳо бошанд: талафоти ҷонӣ; тағирёбии муҳити зист; оқибатҳои манфии тиббӣ ва равонӣ; бетартибҳои оммавӣ; афзоиши шумораи зарардидагон; афзоиши шумораи бекорон; муҳочирони маҷбурӣ; талафоти иқтисодӣ.

5. Дар сатҳи зарурӣ эмин набудани аҳоли аз хатарҳои ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ дар ҳудудҳои истихроҷи маъданҳои кӯҳӣ, иншооти азими гидротехникӣ, партовгоҳҳои калони радиоактивӣ (аз ҷумла, партовгоҳҳои истехсоли уран дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки зиёда аз 55 миллион тоннаро ташкил медиҳанд), инфрасохтори нақлиётӣ

кишвар (аз ҷумла, роҳҳои автомобилгард ва роҳи оҳан), хизматрасонии автомобили дар нуқтаҳои сӯзишворӣ ва гази моеъ, сохтмони иншооти баландошён ва ғ., омӯзишу бозбинӣ, қабули дурнамои сиёсати давлатӣ ва мукамалгардонии фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқро оид ба таъмини беҳатарии аҳоли аз ин таҳдидҳо тақозо менамояд.

6. Бинобар дар минтақаи дорои хавфи калони сейсмологӣ (заминчунбӣ) ва селхезӣ мавқеъ доштани ҷумҳурӣ, одатан ҳар сол садҳо ҳодисаҳои ғавқулодаи ғайриҷашмдошт ба вуқӯъ пайваста, боиси хисороти калони молӣ ва аз ҳаёт маҳрум гардидани одамон мегардад, ки фаъолияти ҷамоҳангшудаи мақомоти давлатиро оид ба пешгирӣ ва рафъи чунин ҳодисаҳо дар сатҳи баландтар тақозо менамояд.

7. Ҷиҳати аз байн бурдани таҳдидҳо ва оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулода, ки ба муқобили манфиатҳои ҳаётии шахс, ҷомеа ва давлат равона мебошанд, тадбирҳои ғаврии иттилоотӣ, ташкилӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва дигар ҷорабиниҳо бо таври ғаврӣ ба роҳ монда мешаванд. Дар ҳолатҳои зарурӣ ҷорӣ намудани низомҳои махсуси ҳуқуқӣ ба миён меояд, ки ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандонро маҳдуд менамояд.

8. Масъалаи пешгирӣ ва бартарафсозии ҳолатҳои ғавқулода на танҳо байниидоравӣ ё байниминтақавӣ, балки хусусияти ҷумҳуриявӣ дорад ва ҷорабиниҳои дастаҷамъонаро барои ҳалли он дар сатҳи ҷумҳурӣ талаб менамояд. Ҳангоми ба вуқӯъ пайвастании ҳолатҳои ғавқулода дар ҳудудҳои паҳновар ва бо хавфнокии баланд ҷалб намудани шумораи зиёди субъектҳои воқуниши ғаврӣ ва ҷалб намудани мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва ташкилотҳо барои сари вақт амалӣ намудани тадбирҳо оид ба пешгирии ҳолатҳои ғавқулода ба миён меояд. Мақомоти давлатие, ки дар ҳудуди онҳо ҳолати ғавқулода рух додаст, масъули ташкил ва бартарафсозии ҳолатҳои ғавқулода мебошанд.

9. Бо мақсади ҳифз намудани аҳоли аз ҳодисаҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ қабул намудани ҳуҷҷатҳои хусусияти концептуалидошта,

такмил додани қонунгузорӣ, муайян ва мушаххас сохтани вазифа ва функцияҳои мақомоти давлатӣ, аз ҷумла, ғайримахфигардони Нақшаи амалӣ фаъолияти мақомоти давлатӣ дар ин самт ва ҳисоботдиҳанда будани мақомоти ваколатдор дар назди аҳолӣ тақозои замон мебошад.

10. Новобаста ба мавҷудияти Низоми ягонаи давлатӣ бинобар рушд ёфтани хоҷагии халқи кишвар, аз ҷумла, бунёд гардидани корхонаҳои азими саноатӣ, биноҳои муосири баланошӯна, нерӯгоҳҳои азими барқӣ-обӣ, шохроҳҳои автомобилии байналмилалӣ, тағйирёбии иқлим, эҳтимолияти калони селхезӣ, заминларза, кандашавии обанборҳо, садамаҳо ва ғ. вазифа ва функцияҳои мақомоти ваколатдор ва серсохторҳои дохилии ин низом, бозбинӣ ва такмилдиҳиро тақозо менамоянд.

БОБИ 2.

АСОСҲОИ ҲУҚУҚӢ ВА ТАШКИЛИИ ИДОРАКУНИИ МАҚОМОТИ КОРҲОИ ДОХИЛӢ ДАР ҲОЛАТҲОИ ФАВҚУЛОДАИ ТАБИӢ ВА ТЕХНОГЕНӢ

2.1. Танзими ҳуқуқии фаъолияти мақомоти корҳои дохилӣ дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ

Давлат тибқи меъёрҳои ҳуқуқии худ қоидаҳои умумии ҳатмии рафторро муқаррар карда, вазифа, салоҳият ва шаклу усулҳои фаъолияти мақомоти давлатӣ ва шахсони мансабдорро ҷиҳати таъмини тартибот ва амнияти ҷамъиятӣ, аз ҷумла, вобаста ба пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ муайян менамояд. Аз ҷумла, «яке аз шаклҳои фаъолияти калидии мақомоти милитсия, татбиқи меъёрҳои қонунгузори фавқулода махсуб меёбанд» [51, с. 15].

Конститутсияи ҚТ, Қонуни ҚТ «Дар бораи милитсия», дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ, инчунин, санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф намудааст, ҳамчун асоси ҳуқуқии фаъолияти МКД дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ махсуб меёбанд [9].

Чи тавре ки Жаворонкова Н.Г. зикр менамояд: «Вобаста ба хусусияти манбаи пайдоиш, ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ дар натиҷаи фаъолияти антропогении инсон ва ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ новобаста аз иродаи инсон ва дар натиҷаи равандҳои табиӣ ба вучуд омада, оқибатҳои онҳо ба муҳити зист таъсиргузор мебошанд» [76, с. 9-10]. Аммо, ҳар ду ҳолат метавонанд барои ҳаёту саломатии инсон ва ҳам барои молу мулки ӯ оқибатҳои ногуворро ба бор оранд. Инчунин, оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ боиси оқибатҳои манфии муҳити зист шуда метавонанд.

Жаворонкова Н.Г. комилан дуруст меафзояд: «Дар вазъияти ба вукуъ пайвастанӣ ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ барои инсон пеш аз ҳама, огоҳонии пешакӣ, ҳар чи зудтар кам кардани оқибатҳои онҳо ва рафъи тағйироти манфии ҳолати муҳити зист мебошад» [76, с. 10].

Аз ин лиҳоз, нақши ҳуқуқ дар таъмини беҳатарӣ дар ҳолатҳои ғавқулода дар он зоҳир мегардад, ки талабот ба ҳуқуқ меафзояд, ҳуқуқ хусусияти догматикӣ, зӯроварӣ ва худкомаӣ пайдо мекунад. Мазмуну раванди татбиқи ҳуқуқ тағйир ёфта, дар шакли речаи ғавқулодаи маъмурии вазъияти махсусро касб менамояд, ки хусусияти он дар ҳар як вазъияти мушаххаси ҳолатҳои ғавқулода аз ҷониби роҳбари корҳои садамавӣ-наҷотдиҳӣ муайян карда мешавад. Аммо, чунин шакли корбарӣ бояд тағйир дода шуда, ҳуқуқ хусусияти оммавӣ ва ошкоро будани чунин чорабиниҳоро қаблан муайян ва ба танзим дарорад.

Мақомоти корҳои дохилӣ қисми таркибии низоми ҳокимияти иҷроия буда, дар назди мақомоти олии ҳокимияти иҷроия - Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба иҷрои вазифа ва функсияҳои худ масъул мебошад. Адилов А.Н. комилан дуруст зикр менамоянд, ки «мақомоти корҳои дохилӣ ҳамчун ҷузъи сохтори ҳокимияти иҷроия дар баробари тамоми субъектони ин низом дорои хусусиятҳои ҳокимиятӣ ва мустақилӣ дар иҷрои вазифа ва функсияҳои худ мебошад» [69, с. 277]. Тақрибан ба ҳамин мазмун дар банди 1 Низомномаи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти милитсия ҳамчун ҷузъи зерсохтори Ҳукумати Тоҷикистон мустақар гардидааст.

Аз мазмуни моддаи 1 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия», ки дар он мафҳуми «милитсия» баён ёфтааст [9], бармеояд, ки таъйиноти милитсия асосан ба фаъолияти ҳифзи ҳуқуқӣ нигаронида шуда, «вазифаҳои асосии он таҳқиқу тафтишот, ҳимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиатҳои ҷамъияту давлат аз кирдорҳои ҷинояткорона ва дигар ҳуқуқвайронкуниҳо ва таъмини тартиботи

чамъиятӣ дар дохили давлат мебошад» [9].

Зикр кардан зарур аст, ки дар Тоҷикистон, Россия ва Украина асосҳои ҳуқуқии фаъолияти милитсия бо Қонун «Дар бораи милитсия (ё полиция)» танзим мегардад. Аммо номи Қонун аз рӯи мантиқ доираи фаъолияти мақомоти милитсияро маҳдуд месозад. Зеро мафҳуми «мақомоти корҳои дохилӣ» назар ба мафҳуми «милитсия/политсия» васеътар буда, ба мақомоти милитсия имконият медиҳад, ки вобаста ба рушди муносибатҳои чамъиятӣ ва зарурати объективии пешгирӣ ва рафъ намудани таҳдиду хатарҳое, ки табиати ҷиноятӣ ва дигар намудҳои ҳуқуқвайрокуниҳоро надоранд, дар доираи салоҳияти тибқи қонун майяншуда ба танзим дарорад.

«Дар ҳамин масир мавқеи Черняков А.А. вобаста ба он, ки дар Ҷумҳурии Қазоқистон фаъолияти политсияро Қонун «Дар бораи мақомоти корҳои дохилӣ» ба танзим медарорад ва он доираи фароҳи фаъолияти ҳифзи ҳуқуқӣ ва ғайриҳифзи ҳуқуқиро низ ба танзим медарорад, қомилан дуруст аст» [23]. «Зеро қабули қонун дар ин шакл як навъ сарфакории меъёрӣ буда, ба манфиатҳои моддию молиявии халқ мусоидат менамояд» [135, с. 104].

Чунин мавқеъгирӣ ба манфиати ҷумҳурии мо низ хоҳад буд. Зеро дар қонунгузории Қазоқистон вазифа ва функцияҳои политсия хеле фарроҳтар ва мантиқан дурустар таҷассум ёфтаанд.

Ҷумҳурии Қирғизистон низ дар самти фаъолияти милитсия қонуни худро аз 11-уми январӣ соли 1994, № 1361 – XII «Дар бораи мақомоти корҳои дохилӣ» номгузорӣ кардааст [24].

Вазифаҳои марбут ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода доираи васеътари уҳдадорихоеро пешбинӣ менамоянд, ки тибқи дигар қонунҳо ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии самтӣ ба зиммаи МКД вогузор карда шудаанд.

Ба андешаи олими узбек Ғуломов З.Х., «баъзе аз вазифаҳои милитсия бояд ба дигар мақомоти давлатӣ дода шаванд. Аз ҷумла,

бақайдгирӣ ва додани шиноснома, корҳои суроғавӣ-маълумотномадихӣ; бақайдгирии шаҳрвандон ва шахсони бешаҳрванд, ки ба ҳудуди ҷумҳурӣ меоянд; татбиқи қонунгузорӣ оид ба масъалаҳои шаҳрвандӣ; татбиқи низоми иҷозатдихӣ (ба истиснои назорати силоҳи оташфишон, лавозимоти ҷангӣ ва маводди тарканда); ташкили нуқтаҳои қабули ноболиғон; иҷрои як қатор ҷазоҳои ҷиноятӣ, ки бо маҳрум сохтан аз озодӣ алоқаманд нестанд; иҷрои корҳои махсусгардонидашудаи монтажӣ ва истифодабарии таъмини бехатарии ҳаракат аз ҷониби воҳидҳои Бозрасии давлатии автомобилӣ» [74, с. 10-11].

Аммо, ихтисор ва ё ба дигар сохтор таҳмил кардани функсияҳои милитсия бояд ҳеле дурандешона ва собитқадамона сурат гирад. Масалан, дар Ҷумҳурии Қирғизистон «барасмиятдарории ҳуҷҷатҳо вобаста ба сафари хориҷӣ ба уҳдаи Вазорати корҳои хориҷӣ; додани гузарномаҳои махсус ба минтақаи сарҳадӣ ба Хадамоти сарҳадӣ вогузор карда шуда, бо сабаби ҳанӯз дар соли 1999 дар Кодекси ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурии Ҷумҳурии Қирғизистон пешбинӣ намудани ҷавобгарии маъмурии барои майзадагӣ ва талбандагӣ нуқтаҳои тиббию табобатӣ ва таҳвилгоҳҳои муваққатии ноболиғон барҳам дода шудаанд» [36], ки имрӯз ин ба мушкилии иҷтимоӣ табдид ёфтааст. Зеро «майзадагон, оворагардон, шахсоне, ки аз зиндон озод шудаанд, чун қоида, бо мушкилоти худ танҳо мемонанд. Бархе аз ташкилоти ҷамъиятии башардӯстона, иттиҳодияҳои динӣ ва шахсони хайрхоҳи инфиродӣ ба чунин категорияи шахсон дар доираи имконияти худ кумак менамоянду ҳалос» [69, с. 280].

Ба андешаи мо, чунин тарзи канораҷӯӣ аз ҳалли яке аз масъалаҳои муҳимми иҷтимоии давлат дар назди шаҳрвандонаш, ҳилофи арзишҳои ҷомеаи демократӣ ва конститутсияи давлатҳои мустақил мебошад.

Новобаста ба он ки вазифаи ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ яке аз самтҳои асосии фаъолияти милитсия маҳсуб меёбад, дар баробари он, дар сатҳи қонунгузорӣ ба ҳайси яке аз ҷузъҳои калидии ҳифзи тартиботи

ҷамъиятӣ эътироф намудани пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ тақозои замон мебошад.

Бинобар ин, номгузорӣ шудани Қонуни ҚТ «Дар бораи милитсия» доираи ваколатҳои милитсияро мантиқан маҳдуд месозад ва тағйирӣ ном кардани он ба Қонуни ҚТ «Дар бораи мақомоти корҳои дохилӣ» ва минбаъд рушд додани дигар самтҳои фаъолияти он вобаста ба пешгирӣ ва рафъ намудани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ манфиатпазиртар хоҳад буд. Зеро ислоҳоти шитобкорона бе доштани заминаи муқтадири моливу пулӣ ва дигар имкониятҳои моддӣ-техникии муосир аз нуқтаи назари илми идоракунӣ камсамар менамояд. Танҳо дар доираи имкониятҳо ва воҳидҳои мавҷуда низоми МКД вобаста ба таҳдиду хатарҳои муосир ислоҳоти милитсияро гузаронидан мақсадноктар мебошад.

Дар банди 3 Низомномаи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари вазифаҳои асосии ҳифзухокуки милитсия, ба вазифаҳои марбут ба «таъмини амнияти экологӣ, карантинӣ ва бехатарии зиддисўхторӣ махсус таъкид гардидааст» [35], ки аз доираи функсияҳои ҳифзухокуки милитсия фарохтаранд.

Аммо, бевосита иҷро намудани корҳои сўхторхомўшкунӣ, бартараф намудани оқибатҳои садамавӣ ва наҷотдиҳии шаҳрвандон бо истифода аз теҷҳизоти махсус ба функсияҳои иловагии милитсия марбутанд. Аз ин ҷост, ки тибқи талаботи зербандҳои 14, 15 банди 8 Низомномаи мазкур, милитсия ваколатдор аст, ки дар таъмини бехатарии ҳаракат дар роҳ иштирок намояд, оид ба пешгирии садамаҳои нақлиётӣ ва бартараф намудани оқибатҳои вазнини он чораҳо андешад ва вазифаҳои махсуси назоратӣ ва иҷозатдиҳиро дар ин самт амалӣ намояд (б. 14). Инчунин, дар таъмини бехатарии зиддисўхторӣ иштирок намояд, оид ба пешгирии сўхтору оташгириҳо ва бартараф намудани оқибатҳои вазнини он чорабиниҳои заруриро амалӣ намояд ва вазифаҳои махсуси назоратӣ ва иҷозатдиҳиро дар ин самт амалӣ кунад (б. 15).

Зикр кардан зарур аст, ки тибқи талаботи зербанди 42 банди 8 Низомнома, дар баробари соҳаи муқарраршудаи фаъолияти милитсия дигар вазифаҳоро, ки тибқи қонунгузорӣ пешбинӣ шуда бошанд, амалӣ карда метавонад. Яъне, муқаррароти ин банд вобаста ба зарурат имкон медиҳад, ки вазифаҳои ғридиҳандаи самти таъмини тартиботи ҷамъиятӣ ба уҳдаи милитсия вогузор карда шаванд.

Аз мазмуну муҳтавои вазифа ва ваколатҳои дар Низомнома пешбинишуда бармеояд, ки милитсия дар баробари вазифаҳои ҳифзи ҳукукии худ бо мақсади таъмини тартиботи ҷамъиятӣ ба корҳои аз рӯйи таъйиноти ин мақомот дуюмдараҷа (ғридиҳанда) аз қабили таъмини бехатарӣ аз сӯхтор ва корҳои наҷотдиҳӣ дар ин самт, рафъи оқибатҳои даҳшатбори садамавӣ дар нақлиёт ва пешгирии бемориҳои сироятӣ низ масъул мебошанд.

Тибқи талаботи моддаи 10 Қонуни ҚТ «Дар бораи милитсия», милитсия барои пешгирӣ ва рафъи чунин корҳо дар ҳолатҳои фавқулода муваззаф мебошад: «дар пешгирӣ ва рафъ намудани оқибати садамаву фалокатҳо, сӯхтору офатҳои табиӣ; наҷот додани одамон ва расонидани ёрӣ фаврии таъҷилӣ ба онҳо; таъмин намудани речаи ҳукукии вазъияти фавқулода; амалӣ сохтани чорабиниҳои карантинӣ ва эпидемиологӣ ва ғ.» [9].

Ҷиҳати дар амал татбиқ намудани талаботи Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31-уми декабри соли 2014, таҳти № 833, Низоми ягонаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода тасдиқ карда шудааст. Тибқи банди 39 Низомномаи мазкур, «қувва ва воситаҳои ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон низ барои рафъи ҳолатҳои фавқулода истифода карда мешаванд» [28].

Бояд зикр кард, ки дар ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода дар ду самт зерсохторҳои марбута ташкил карда шудаанд:

1. Зернизоми вазифавии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода «Муҳофизати тартиботи ҷамъиятӣ ва пешгирии ҷинояткорӣ дар ҳолатҳои фавқулода»;

2. Зернизоми пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода «Огоҳкунӣ ва ҳомӯшкунӣ сӯхтор».

Тибқи Низоми болозикр, вазифаи асосие, ки дар назди МКД ҶТ ҳангоми рух додани ҳолатҳои фавқулода истодааст, иштирок дар рафъи ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ мебошад. Дар санади мазкур кайд карда мешавад, ки тадбирҳои рафъи ҳодисаҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ки дар онҳо ҷузъу томи МКД иштирокдоранд, аз тарафи комиссияи давлатии ҳолатҳои фавқулодаи маҳаллӣ муайян карда мешавад.

Моддаи 4 Қонуни ҶТ «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» мақомоти ҳадамоти давлатии оташнишонӣ, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ, корхонаю муассиса ва ташкилотҳоро ҳамчун субъектони асосии низомии таъмини беҳатарӣ аз сӯхтор муқаррар кардааст. Инчунин, анҷом додани корҳои аввалияи садамавӣ-начотдиҳиро ба салоҳияти мақомоти номбурда марбут донистааст [12].

«СХДО ВКД ҳамчун мақомоти марказии мустақили оперативии беҳатарӣ аз сӯхтор ва аз рӯйи мақоми ҳукукии худ ҳамохангсози фаъолияти тамоми мақомоти давлатӣ дар самти таъмин ва назорати беҳатарӣ аз сӯхтор муайян гардидааст (м. 9)» [12].

Тибқи моддаи 10 Қонуни мазкур, СХДО ВКД дар интихоби ҳудуди сохтмони роҳу лоиҳаҳои бинову иншооти саноатӣ дар қори комиссияҳои дахлдор масъул буда, талаботи беҳатарӣ аз сӯхторро назорат менамояд.

Бояд зикр кард, ки тибқи талаботи моддаи мазкур, назорати давлатии бехатарӣ аз сӯхтор дар ҷангалзорҳо ба Хадамоти хоҷагии ҷангали Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳангоми иҷрои корҳои ба тарконидаан алоқаманд ба Саридораи назорати давлатии бехатарии корҳо дар саноат ва соҳаи кӯҳкорӣ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон марбут доништа шудааст. Аммо функцияи назоратӣ вобаста ба таъмини бехатарӣ аз сӯхтор дар нақлиёти ҳавоӣ ва обӣ ба зиммаи СХДО ВКД ҚТ вогузор гардидааст.

Мавқеи Устинов А.А. вобаста ба он ки «айни замон масъалаҳои хусусияти маҳаллидошта вобаста ба ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бинобар надоштани захираҳои зарурии моливу пулӣ, бояд аз салоҳияти мақомоти худидоракунии маҳаллӣ бардошта шаванд» [88, с. 8], ҷолиби диққат аст. Андешаи бархе аз муҳаққиқон дар мавриди он, ки «ҳангоми воқуниши фаврӣ вобаста ба наҷот додани одамон ва амволи онҳо, то расида омадани кормандони Хадамоти наҷотдиҳӣ-садамавӣ бояд масъулияти асосӣ ба уҳдаи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ вогузор шавад ва онҳо барои омодабошии қишри бекори аҳоли дар ҳалли чунин вазифаҳо корҳои ташкилиро, аз қабيلي машқҳои ситодӣ ва тактикий наҷотдиҳӣ, пайваста амалӣ созанд» [88, с. 10] сазовори эътироф ва ҷонибдорӣ мебошад.

Бояд зикр намуд, ки «тибқи қонунгузории амалкунанда, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва тамоми корхонаву муассисаҳо уҳдадор мебошанд, ки дастаҳои (дастёрони) идоравии оташнишониро дар мувофиқа бо СХДО ВКД ташкил намоянд. Таъмини молиявии чунин дастёрон бояд аз ҳисоби буҷети маҳаллӣ ва корхонаю ташкилот ба роҳ монда шавад (м.11)» [12].

Тибқи талаботи қонунгузории фавқулода, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ бояд комиссияҳои соҳавии сӯхтору техникӣ ва дастаҳои (дружиноҳои) идоравии оташнишонӣ ташкил намоянд. Ба

андешаи мо, дар ҳайати чунин комиссия ва дастаҳо (дастёрон) бояд кормандони соҳаи пешгирии садамаҳо ва наҷотдиҳӣ низ шомил бошанд.

Ҳамин тариқ, новобаста ба табиати ҳолатҳои фавқулода (сӯхтор, тарқиш, захролудшавӣ, садама, заминларза, обҳезӣ ва ғ.) дар мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, корхонаю ташкилот ва муассисаҳо, ташкил кардани зернизоми дахлдор, аз ҷумла, гурӯҳҳои муттаҳиткардашудаи функционалӣ ба мақсад мувофиқ мебошад.

Дар ҳамин масир зикр кардан зарур аст, ки новобаста ба он ки тибқи талаботи моддаи 9 Қонуни ҚТ «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор», СХДО ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мақомоти марказии идоракунии Низоми таъмини беҳаратии аз сӯхтор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф гардидааст, тибқи талаботи моддаи 10 ҳамин Қонун, назорати давлатии беҳатарӣ аз сӯхтор дар ҷангалзорҳо ба салоҳияти Хадамоти хоҷагии ҷангали Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳангоми иҷрои корҳои ба тарконидаи алоқаманд ба Саридораи назорати давлатии беҳатарии корҳо дар саноат ва соҳаи кӯҳкорӣ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон вогузор гардидааст, ки мантиқан дуруст аст.

Аммо, ниҳодҳои мазкур дар доираи қонун бояд ҳамчун ҷузъи Низоми таъмини беҳаратии аз сӯхтор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф карда шаванд ва дар ҳамин самт ба Хадамоти давлатии оташнишонӣ хусусияти зертобеиятӣ дошта бошанд, зеро дар ҳолати ба амал омадани сӯхторҳои азим ва калонҳаҷм, ин ниҳодҳо бе ёрии амалии хадамоти мазкур қобилияти баргараф кардани оқибатҳои онҳоро дар ҷангалзорҳо ва корхонаҳои азими саноатӣ, аз ҷумла, гидротехникӣ надоранд.

Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи талаботи м. 17 Қонуни ҚТ «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» дар низоми таъмини беҳаратии аз сӯхтор дар мувофиқа бо СХДО ВКД барномаҳои таълимӣ ва стандартҳои давлатиро таҳия намуда, оид ба омӯзондани қоидаҳои

беҳатарӣ аз сӯхтор ба таълимгирандагон дар тамоми зинаҳои таҳсилот масъул мебошад.

Дар ҳамин радиф зикр кардан зарур аст, ки тибқи талаботи зербанди 1 б. 2 м. 1 Қонуни конституционии ҚТ «Дар бораи низоми ҳукукии вазъияти ғавқулода», «вазъияти ғавқулода ҳамчун чораи муваққатӣ ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулоди табиӣ, техногенӣ ва иҷтимоии хеле хавфнок ва паҳновар дар доираи салоҳияти Президенти кишвар эълон карда мешавад» [5].

Аммо дараҷаи хавфнокии чунин ҳолатҳои табиӣ ва техногенӣ, ки қорӣ кардани вазъияти ғавқулодаро тақозо менамоянд, дар доираи қонунгузори амалкунанда муайян карда нашудаанд, мутаносибан нақшаҳои ғайолияти мақомоти давлатӣ дар чунин ҳолатҳо ноқомил ва ба талаботи замон ҷавобгӯй нестанд.

Мутобиқи талаботи Қонуни конституционии зикршуда, мақомоти милитсия ҳангоми қорӣ намудани низоми ҳукукии вазъияти ғавқулода, дар доираи салоҳияти худ вазифаҳои муайяно вобаста ба маҳдуд кардани ҳукуку озодиҳои конституционии инсон ва шаҳрванд амалӣ месозад. Аз ҷумла, маҳдуд кардани ворид ва хориҷ шудани шаҳрвандон ба маҳалли муайян ва ҳонашон, интиқоли маводу масолеҳи таркандою радиоактивӣ, гузарондани маҷлису гирдиҳамоиҳо ва ғ.

Аммо, вазифаҳои мазкур дар Қонуни конституционии зикршуда махсусан ба уҳдаи МКД вогузор нашудааст. Вале санадҳои меъёрии танзимкунандаи самти ғайолияти МКД ин вазифаҳоро ба уҳдаи ВКД вогузор менамояд.

Бо мақсади тақмил додани ғайолияти МКД дар ин самт (омодагии ҷузъу томи МКД, кӯшунҳои дохилӣ ва муассисаҳои таълимии ВКД) тибқи талаботи санадҳои меъёрии дохилиидоравии ВКД ҷузъу томи МКД дар бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи хусусияти табиӣ ва техногенӣ иштирок менамоянд [9]. Чунин талабот аз мазмуни

моддаи 2 Қонуни ҚТ «Дар бораи кӯшунҳои дохилии Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон» низ бармеояд [6].

Бояд зикр кард, ки дар санадҳои меъёрии дохилиидоравӣ ташкили фаъолияти зернизоми функционалӣ бояд бо таври пурра муайян карда шавад. Номгӯии қувваҳо ва воситаҳоеро, ки барои таъмини фаъолияти зернизоми функционалии ба низоми ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон таъйиншуда пешбинӣ шудаанд, мушаххас карда шавад. Тартиби фаъолияти ин зернизомҳоро нишон дода, чорабиниҳои молиявӣ ва моддии вазоратро низ муқаррар намудан лозим аст. Зеро тибқи талаботи банди 2 Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31-уми декабри с. 2014, таҳти № 833, ВКД вазифадор аст, ки дар муҳлати муайян сохтор ва тартиби фаъолияти зернизомҳои вазифавӣ ва ҳудудии НЯДПРХФ-ро тасдиқ намуда, ба Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои ғавқулода ҷиҳати вазифаҳо, қувва ва воситаҳо пешниҳодот манзур намоянд. Аммо, дар ВКД чунин санад то ҳол қабул ё тасдиқ нашудааст. Дар санадҳои болозикр ҳисобҳои тахминии эвакуатсияи одамон, ҷалби қувва ва воситаҳои зарурӣ (амалиёти наҷотдиҳӣ, гурӯҳҳои оператив ва ғ.) бо таври комил муқаррар нагардидааст.

Ҳамин тариқ, тамоми мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, вазорату идораҳо, ташкилоту муассисаҳо ҳамчун ҷузъи зерсохтори НЯДПРХФ ширкат меварзанд. Аз ин лиҳоз, ҳамчун ҷузъи низоми давлатӣ вобаста ба самти фаъолиятшон чунин вазорату идораҳои давлатӣ бояд дорои низоми дохилиидоравии худ бошанд ва намояндаи доимии онҳо ҳамчун ҷузъи васлкунандаи зернизоми дохилиидоравӣ дар назди Низоми ягона масъул бошад.

Тибқи талаботи зербанди 16. 1 м. 21 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сирри давлатӣ», маълумот оид ба ҳолатҳои ғавқулода, ки ба амният ва саломатии шаҳрвандон бевосита таҳдид мекунанд, набояд махфӣ гардонида шаванд [16]. Яъне, маълумот оид ба хавфу хатари

ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ сирри давлатӣ маҳсуб намеёбанд. Аз ин лиҳоз, нақшаҳои омодаسازیи аҳоли оид ба ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бояд ғайримахфӣ гардонид шуда, механизми омодаسازیи пешакии тамоми қувва ва воситаҳои ташкилоту муассисаи давлатӣ, ғайридавлатӣ ва шаҳрвандон дар ин самт бо таври комил коркард ва амалӣ сохта шавад.

Ҳамзамон, санадҳои меъёрии зерин ҷиҳати дар амал татбиқ намудани талаботи қонунҳои баррасигардида вобаста ба фаъолияти МКД дар ҳолатҳои фавқулода нигаронида шудаанд: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи экспертизаи экологӣ», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба тасдиқ намудани Қоидаҳои ташкил ва истифодабарии манбаъҳои захираҳои моддӣ барои рафъи ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи қоидаҳои омодаسازیи аҳоли дар соҳаи ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таснифи ҳолатҳои фавқулода», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба тасдиқ намудани Қоидаҳои ташкил ва истифодабарии манбаъҳои захираҳои моддӣ барои рафъи ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ»; қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Низомномаи мақомоти эвакуатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва ғайра.

Санадҳои меъёрии ҳукукии мазкур ва дигар фармону дастурамалҳои МКД вобаста ба фаъолияти ҷузъу томи он дар ҳолатҳои фавқулодаи хусусияти табиӣ ва техногенӣ вобаста ба зарурат дар бандҳои минбаъдаи таҳқиқот мавриди баррасӣ қарор дода мешаванд.

Таҳлили санадҳои меъёрии ҳукукии батанзимдарорандаи фаъолияти мақомоти давлатӣ, аз ҷумла МКД дар самти пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ барои рӯйи кор овардани чунин хулосаву пешниҳодот мусоидат намуданд:

1. Набудани равиши ҳамоҳангшуда ба ислоҳоти низоми идоракунии давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ки принципҳои асосии барномаҳои стратегиро инъикос мекунанд, боиси бидуни стратегияи амиқ таҳиягардидаи рушди ин соҳа ба амал меояд. Аз ин лиҳоз, дигаргуниҳои институтсионалӣ ба стратегияҳои рушди дарозмуддат ва миёнамуҳлат ва афзалиятҳои дар онҳо муайяншуда пурра мувофиқат намекунанд.

2. Кӯшишҳои ислоҳоти шитобкорона ва ғайринизомии сохторҳои алоҳида ба умеди ба даст овардани самараи хуб аксаран ба интизориҳои сатҳи аввал ҷавоб намедиханд. Дар натиҷа, низоми муосири идоракунии давлатиро дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мукамал ҳисобидан ҷоиз нест. Мақомоти алоҳидаи давлатӣ бо сабаби манфиатҳои маҳдуди идоравии худ раванди тараққиёти босуръати идоракунии давлатиро дар ин самт суст мекунанд.

3. Бинобар дар замони муосир яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатӣ эътироф гардидани пешгирӣ ва рафъи қардани ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ва ба ҳайси мақоми роҳбарикунанда ва ҳамоҳангсозанда эътироф гардидани МКД дар самти беҳатарӣ аз суҳтор, Қонуни ҚТ «Дар бораи милитсия» ба Қонуни ҚТ «Дар бораи мақомоти қорҳои дохилӣ» табдили ном қарда шуда, дар ин Қонун яке аз самтҳои асосии фаъолияти милитсия эътироф қарда шавад ва бо мақсади рушди он ба Стратегияи ислоҳоти милисия барои солҳои 2026-2030 тағйири иловаҳо ворид қарда шавад.

4. Бо мақсади бо таври ҳамагир фаро гирифтани аҳоли (ташкilotу муассисаҳо, ҷамъоати шаҳраку деҳот ва ғ.) дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ тақмил додани қонунгузорӣ ва ташкил намудани Комиссияҳои муштаракӣ доимоамалкунанда (ситод) дар сатҳи шаҳр, вилоят, ноҳия, мутаносибан гурӯҳҳои функционалии муттаҳидқардашуда, тақозои замон аст.

5. Дар санадҳои меъёрии ҳуқуқии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд

тобеияти воҳидҳои тамоми низоми ВКД дар самти пешгирӣ ва рафъ намудани оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулода муқаррар карда шавад. Як қисми вазифаҳои идоракунии МКД ва қўшунҳои дохилӣ дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба воҳидҳои сохтории минтақавӣ вобаста кардан лозим аст. Дар сатҳи ноҳияҳо ва вилоятҳо нақшаҳои доимии ғавқулодаи ҷузъу томи МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ таҳия ва амалӣ карда шавад.

2.2. Асосҳои ташкилии идоракунии мақомоти қорҳои дохилӣ дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ

Тибқи банди 3 Низомномаи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон «милисия сиёсати давлатиро вобаста ба таъйиноти ҳифзу ҳуқуқи худ амалӣ сохта, санадҳои меъёрии ҳуқуқиро дар ин самт қорқард ва барои муқаммалгардонӣ ба мақомоти қонунгузор пешниҳод менамояд» [35].

Дар баробари пешгирӣ ва ошқор қардани қинояту қиноятқорӣ, таъмини тартиботи қамъиятӣ МКД дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ нақши муассир дорад. Зеро тибқи талаботи Низомномаи зикршуда, пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои сўхторҳо, қаминларза, обҳезӣ ва дигар офатҳои табиӣ, инчунин, амалӣ сохтани қорҳои нақотдиҳӣ вобаста ба қорҳои садамавӣ низ вазифаҳои асосии он эътироф қардидаанд.

Дар ҳалли вазифаҳои номбурда МКД дар сатҳи қумҳурий, вилоят, шаҳр ва ноҳияҳо дорои зернизомҳои нисбатан мустақил ва муқаммал мебошад.

Тибқи банди 5 Низомномаи ВКД, сохтори низоми МКД қунин муайян қардидааст: «Вазорати қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, сарраёстаҳо, раёсатҳо, шубаҳои қорҳои дохилӣ дар ноҳия, шаҳр, вилоят, инчунин, воҳидҳои дигари милисия, аз қабилӣ қўшунҳои

дохилӣ, хифзи сӯхтор ва дигар воҳидҳои тобеи онҳо, муассисаҳо, ташкилотҳо» [35].

Бояд гуфт, ки олими варзидаи рус, профессор Громов М.А. ба таҳқиқи заминаҳои бунёди ва илмии ташкили идоракунии ҷузъу томи МКД дар ҳолатҳои фавқулода диққати махсус матраҳ намуда, чунин таъкид намудааст: «Бо мақсади иҷро намудани вазифаҳои оперативӣ оид ба муайян, пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ вобаста ба хавфнокӣ ва ҳудуди паҳновариҳои чунин ҳолатҳо ташкил намудани гурӯҳҳои муштаракӣ муттаҳидкардашудаи ҷузъу томи МКД зарурати объективӣ дорад» [46; 72].

Дар ҳамин масир Черних В.В. чунин таъкид менамояд: «Ташкили фаъолияти қувваҳо ва воситаҳои ба гурӯҳҳо муттаҳидшудаи МКД барои воқуниши саривақтӣ ба ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бояд бо назардошти талаботи зерин роҳандозӣ карда шавад: табиати низоми махсуси давлатии воқунишии фаврӣ, ташаккулёбанда ва инкишофёбанда бошад; мавқеъ ва нақши ҷузъу томи МКД (гурӯҳҳои муттаҳидкардашуда) дар НЯДПРХФ бояд бо таври мушаххас муайян карда шаванд; тартиби ташкил ва ҷалби онҳо барои ҳалли вазифаҳо ва иҷрои функцияҳо дар минтақаи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ равшан бошад; муайян намудани иқтидори ҷузъу томи МКД (гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи зерсохторҳои мақомот) ҳангоми иштирок дар бартарафсозии офатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногении миқёси калон; баланд бардоштани самаранокии фаъолияти онҳо дар шароити махсуси фаъолият; таъминоти ҳуқуқии фаъолияти ҷузъу томи мақомот, ки дар шароити ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҷалб гардидаанд» [86, с. 17].

Ба андешаи мо, дар ташкил кардани гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи ҷузъу томи МКД бояд талаботи принципҳои оперативии идоракунии, аз қабили устуворӣ, муттасилий, ягонагии

фармондеҳӣ, самаранокӣ, омодагӣ, мураккабӣ, тамаркузи кӯшишҳои асосӣ дар лаҳзаи ҳалкунанда ба инобат гирифта шаванд.

Мутахассисони соҳа самаранокии идоракунии ҷузъу томи МКД-ро дар ҳолатҳои воқунишии фаврии хусусияти табиӣ ва техногенидошта бо дар сатҳи касбӣ амалӣ сохтани функцияҳои идоракунӣ, аз қабili «пешгӯикунии саривактии ҳолатҳои фавқулода; банақшагирии ҳамачонибаи чорабиниҳои воқунишӣ; созмондиҳии сохтори мукаммали воқунишӣ; бо таври комплексӣ амалӣ сохтани чорабиниҳои дахлдор; назоратбарӣ ва баҳисобгирии дурусти қувва ва воситаҳо; тайёр намудан, қабул кардан ва саривақт тағйирот даровардан дар қарорҳои идоракунӣ; танзими дурусти низоми назоратбарӣ аз ҷониби сардорони гурӯҳҳои мутамарказонидашудаи функционалӣ ва Ситоди оперативӣ ҳангоми иҷрои вазифаҳо, алоқаманд медонанд» [86, с. 19].

Бояд зикр намуд, ки мақсад ва вазифаҳои мушаххаси ҷузъу томи МКД дар ҳолати фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бо назардошти таҳлили воқеии хатарҳои ҳолатҳои фавқулода, миқёс ва намуди офати табиӣ ва техногенӣ муайян карда мешаванд. Аз ин лиҳоз, сохтори гурӯҳбандии қувва ва воситаҳои МКД дар чунин шароитҳо аз вазифаҳо ва функцияҳои мушаххаси иҷрошаванда, аз шумораи зернизоми гурӯҳбандишуда вобаста мебошад.

Дар ташкил ва идоракунии чунин гурӯҳҳои функционалии маттаҳидкардашуда «принсипи таъйиноти махсус», ки аз ҷониби профессор Громов М.А. коркард шудааст, дорои аҳаммияти бисолиқии илмӣ ва амалӣ буда, ба чунин самтҳои фаъолияти милитсия нигаронида шудааст: «Таҳлили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ вобаста ба таъмини фаъолияти ҷузъу томи МКД (гурӯҳҳо) дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ, баррасӣ намудани сохтори ташкилии гурӯҳбандии ҷузъу томи МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ дар асоси вазифаҳо ва функцияҳои онҳо, ки дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дарҷ гардидаанд» [72, с. 63]. Яке аз муҳиммтарин хусусияти ин раванд, қаблан

пешбинӣ карда тавонистани вазифаҳои бо таври ғайричашмдошт бавучудоянда ва созмон додани гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ бо ҷалби қувва ва воситаҳои МКД барои ҳалли вазифаҳо дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ маҳсуб меёбад.

Бояд зикр намуд, ки дар ҳолатҳои воқуниши ғаврӣ МКД дар баробари вазифаҳои асосӣ барои иҷрои вазифаҳои иловагии ғайричашмдошти берун аз салоҳияташ ҷалб карда мешаванд. Барои равшан сохтани масъалаи мазкур, таъя намудани ба афкори кормандони амалӣ манфиапазир мебошад.

Вобаста ба вазифа (функсияҳо)-и МКД дар пешгирии ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ба саволи «Ба фикри Шумо, ҷузъу томи мақомоти милитсия дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳоро (функсияҳоро) иҷро менамоянд?», 25,5% пурсишшудагон таъкид карданд, ки вазифаҳои (функсияҳои) асосии ҳаррӯзаро, 17% - вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро, 19% - вазифаҳои (функсияҳои) ба милитсия хоснабударо. Инчунин, 25% пурсишшудагон зикр карданд, ки кормандони милитсия барои иҷрои вазифаҳои (функсияҳои) ба МКД хоснабуда омода нестанд ва 14% таъкид сохтанд, ки кормандони милитсия вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро бо таври дуруст иҷро карда наметавонанд. Чунин натиҷаҳои пурсиш мавқеи моро вобаста ба саволи нуҳуми пурсишнома боз устувортар месозад [ниг.: замиаи № 1].

Вобаста ба саволи ёздаҳуми пурсишнома - «Ба фикри Шумо, ҷузъу томи мақомоти милитсия дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро иҷро менамоянд?», пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 28,5% - ҷорачӯии таъҷилий оид ба наҷот додани одамон ва расондани ёрии аввалин, 24% - ҳифзи молу мулки бе назорат гузошташуда, 22% - ба муқобили ғоратгарон, дигар омилҳои ҷиноятӣ мубориза бурдан, 15% - пешгирии воҳима ва овозаҳои

бардуруғ ва 10,5% - иштирок дар фаъолиятҳои эвакуатсионӣ [ниг.: замимаи № 1].

Вобаста ба саволи «Ба фикри Шумо, чузъу томи мақомоти милитсия дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) асосиро иҷро менамоянд?», пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 27% - таъмини амнияти шахсӣ, 17% - пешгирии ҷиноятҳо ва ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурӣ, 19% - ошкор ва кушодани ҷиноятҳо, 23,5% - муҳофизати тартибот ва бехатарии ҷамъиятӣ, 13,5% - ҳифзи моликияти хусусӣ, давлатӣ ва дигар шаклҳои моликият [ниг.: замимаи № 1].

Вобаста ба вазъияти объективӣ ва ғайриҷашмдошт, чузъу томи МКД барои иҷрои вазифаҳои берун аз салоҳияти онҳо низ ҷалб карда мешаванд. Зеро иҷрои чунин вазифаҳо дар ҳолатҳои ғавқулода таъхирнопазирӣ ва мутобиқатсозии оперативиро тақозо менамоянд.

Кормандони милитсия ба саволи: «Ба фикри Шумо, чузъу томи мақомоти милитсия дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) ғайриоддӣ (ғайритахассусиро) иҷро менамоянд?», чунин ҷавоб доданд: 21,5% - иштирок дар таҳлили зарарҳои расонидашуда, 18% - мустаҳкам намудани сарбандҳо, обанборҳо бо ҳалтаҳои рег, ҳолӣ кардани хок, шағал, 21% - тоза кардани ҳудуди маҳалҳои аҳолинишин аз лой, шағал ва рег, 16,5% - ба нуқтаҳои аҳолинишини зериобмонда озуқаворӣ расондан, 23% - аз минтақаи офати табиӣ ва ё техногенӣ баровардан (бор кардан, фаровардани) сарватҳои моддию маданӣ [ниг.: замимаи № 1].

Ин вазифаҳоро (функсияҳоро) барои қувва ва воситаҳои дар гурӯҳҳо муттаҳидшудаи МКД роҳбарони корҳои садамавӣ ва барқарорсозии садамавӣ ва ё комиссияҳои ғавқулода, ки тамоми корҳои наҷотдиҳӣ, барқароркунӣ ва идоракунии оперативии қувва ва воситаҳои Низоми ягонаи давлатиро дар минтақаи офати табиӣ ва ё техногенӣ ташкил

намуда, дигар чорабиниҳое, ки ба рафъи оқибатҳои вазъияти ғавқулодаи табиӣ нигаронида шудаанд, муқаррар мекунамд.

Ҳамин тариқ, мувофиқи мақсад аст, ки вазифаҳои (функсияҳои) МКД ва ҷузъу томи онро ба таври зерин гурӯҳбандӣ намоем:

1. Вазифаҳои (функсияҳои) асосии ҳаррӯза (таъмини тартиботи ҷамъиятӣ, пешгирии ҳуқуқвайронкуниҳо, муҳофизати биноҳо ва ғ.).

2. Вазифаҳои (функсияҳои) иловагӣ, ки дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва низомномаҳо зикр гардида, аз ҷониби МКД ва ҷузъу томи он дар ҳудуди хизматрасонӣ ва дар шароити ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҳал карда мешаванд.

3. Вазифаҳои (функсияҳои) ғайритахассусӣ, ки дар низомномаҳо пешбинӣ нашуда, аз ҷониби МКД ва ҷузъу томи он дар ҳудуди хизматрасонӣ ва дар минтақаи масъулияти милитсия дар шароити ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, тибқи қарори комиссияи ғавқулода ва роҳбарони корҳои наҷотдиҳӣ ва барқароркунии ғавқулодаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ амалӣ карда мешаванд.

Бояд зикр намуд, ки ҳангоми таъмини тартиботи ҷамъиятӣ дар шароити ба вуқӯ пайвастанӣ ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ зарурати андешидани тадбирҳои иловагӣ амниятӣ ба миён меояд. Аз ҷумла, пурзӯр намудани назорати ҳудуд ва минтақаи масъулият; ҷалби қувваҳои иловагӣ, ташкил кардани гурӯҳҳои зарурии функционалӣ ва ғ.

Хавфи воқеии офатҳои калони табиӣ ва ҳодисаҳои техногенӣ бошад, зарурати эвакуатсия кардани аҳоли, муваққатан ҷойгир кардани онҳо дар минтақаҳои дигар, эвакуатсия кардани сарватҳои моддӣ ва фарҳангӣ ва дигар тадбирҳои зарурии иловагиро ба бор меорад. Чунин равандҳо, албатта, ташкил кардани гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи зарурии функционалӣ ва ҳисоб кардани қувва ва воситаҳои заруриро тақозо менамоянд.

Бояд таъкид сохт, ки то ба маҳалли офати табиӣ ва ҳодисаи техногенӣ омадани дастаҳои наҷотдиҳии оперативӣ ва бригадаҳои сохтмонӣ, таъмини тартиботи ҷамъиятӣ ва амнияти ҷамъиятӣ аз ҷониби ҷузъу томҳои МКД амри зарурӣ буда, дар кӯтоҳтарин муҳлат ташкил кардани гурӯҳҳои функционалӣ ва ҷалб намудани кувваю воситаҳои иловагӣ барои наҷоти шахрвандон ва амволи онҳо ба вазифаи аввалиндараҷа мубаддал мегардад.

Ҳангоми гузаронидани ҷорабиниҳо оид ба ҳифзи сарватҳои моддӣ ва объектҳои нигоҳдории онҳо дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ чунин зарурат ба миён меояд:

- сари вақт ба қайд гирифтани ҳамаи объектҳои аз офати табиӣ ва техногенӣ зарардида;
- тафтиши вазъияти нигоҳдории сарватҳои моддию маданӣ;
- дурустии баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоби вайрон шудани онҳо;
- пурзӯр намудани ҷораҳои оперативӣ-тафтишотӣ барои мубориза ба муқобили дуздидани сарватҳои моддӣ.

Ҳангоми гузаронидани ҷорабиниҳо оид ба ошкор ва тафтиши ҷиноятҳо дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ чунин зарурат ба миён меояд:

- зудтар воқуниш нишон додан ба ҳар як зухуроти ҷиноятӣ;
- пурзӯр намудани ҷораҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ барои кушодани ҷиноятҳо;
- сари вақт пешгирӣ намудани падидаҳои ҷиноятӣ.

Ҳангоми гузаронидани ҷорабиниҳо оид ба таъмини речаи шиносномавӣ дар шароити ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ чунин зарурат ба миён меояд:

- ғавран ба қайд гирифтани шахрвандони ғавтида ва зиндамонда;
- гузаргоҳҳои рафтуомади шахрвандон;

– корҳои барқарор намудани хуччатҳои гумшудаи сокинон.

Ҳангоми гузаронидани чорабиниҳо оид ба таъмини бехатарии ҳаракати роҳ дар шароити ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бошад, чунин зарурат ба миён меояд: барои барқарор намудани ҳаракати вайроншуда тадбирҳои таъхиринопазир андешида, дар минтақаи офати табиӣ ва техногенӣ хатсайрҳои оқилонаи ҳаракати нақлиёт, таъмини ҳаракати нақлиёти автомобилӣ ба минтақаи харобиовар.

Ҳангоми баррасии вазифаҳое, ки бо функцияҳои МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ алоқаманд мебошанд, пеш аз ҳама, бояд диққати асосӣ ба эҳтимолияти пайдоиши ҳолатҳои фавқулодаи ғайричашмдошт равона гардад. Аз ҷумла, таҳия намудани якҷанд нақшаҳои амалиётии эҳтимолӣ; омода ва ҷалб намудани намудани мутахассисони касбӣ ва гурӯҳҳои эҳтиётӣ; таъминоти гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ бо воситаҳои моддӣ-техникӣ ва ба инобат гирифтани захираҳои эҳтиётӣ; гузаронидани чорабиниҳо оид ба сари вақт огоҳ намудани мақомот вобаста ба ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ҳодисаҳои техногенӣ; таъмини ҳамкории мутақобила барои ҳалли проблемаҳои бамиёномада.

Чи тавре ки натиҷаҳои таҳқиқот нишон медиҳад [ниг.: замимаи № 1], дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар аксарияти ҳолатҳо ташкил кардани чунин гурӯҳҳои функционалӣ тақозои замон аст: «– гурӯҳи фаврии наҷотдиҳиш одамон ва расонидани ёри таъҷилӣ ба онҳо; – гурӯҳи эвакуатсионӣ; – гурӯҳи нисбатан калонтар вобаста ба таъмини тартиботи ҷамъиятӣ; – гурӯҳҳои муҳосиракунандаи минтақаи офатҳои табиӣ ва ё техногенӣ; – гурӯҳи кашофӣ (разведкавӣ); – гурӯҳҳо барои муҳофизат намудани молу мулки беназоратмондаи шаҳрвандон; – гурӯҳҳои муҳофизатии объектҳои муҳимми давлатӣ ва ҷамъиятӣ; – гурӯҳҳои зиддиэпидемиологӣ ва байторӣ; – гурӯҳи оперативӣ оид ба ошкор ва пешгирӣ намудани дудӣ ва ғоратгарӣ; – гурӯҳҳои кофтукови

чиноятӣ; – гурӯҳҳои эҳтиётӣ ва захиравӣ; – гурӯҳҳои огоҳикунонии ҷамъиятӣ; – гурӯҳи ҷустуҷӯи шахсоне, ки робитаро бо ҳешовандонашон гум кардаанд; – гурӯҳҳои робита бо ВАО; – гурӯҳҳои оперативӣ-тафтишотӣ бо шахсоне, ки ба ШВҚД бурда мешаванд; – гурӯҳҳои назорат аз болои нигоҳ доштан ва тақсим кардани захираҳои ғизӣ ва моддӣ».

Гурӯҳи ихота (отсепление) шароити муътадили амалиёти наҷотдиҳиро таъмин намуда, аз вуруди шахрвандон ба минтақаҳои хатарнок монеъ мешавад. Ин гурӯҳҳо, чун қоида, сершумортарин ҳастанд, ки чи аз ҳисоби кормандони ҷузъу томи шуъбаҳои гуногуни МКД ва чи аз ҳисоби шахсони ба онҳо ба таври иловагӣ вобасташуда ташкил карда мешаванд.

Вазифаҳои асосии **гурӯҳи таъминкуандаи эвакуатсияи одамон** аз инҳо иборатанд:

- расонидани ёрии таъхирнопазир вобаста ба баровардани одамон ва моликияти онҳо аз минтақаи ҳолатҳои ғавқулода ва ҷойгир кардани аҳоли дар ҷойҳои беҳавф;

- аз минтақаи ҳавфнок баровардани молу мулк, ҳуҷҷатҳо, таҷҳизот, силоҳ, инчунин, дастгиршудагон ва гумонбаршудагон.

Ба гурӯҳи мададгори амалиёти наҷотдиҳӣ вазифаҳои зерин гузошта шудаанд:

- иштирок дар наҷот додани одамон ва молу мулк;
- расонидани ёрии аввалияи тиббӣ ба осебдидагон;
- ёрӣ дар қори гурӯҳҳои наҷотдиҳандаи таъҷили, аз ҷумла, ба минтақаи офати табиӣ, техногенӣ ба ҳаракат овардани техникаи вазнин;
- ёрӣ расондан ба қори таъҷили, ҷалб намудани аҳоли ва воситаҳои нақлиёт.

Гурӯҳи муҳофизати молу мулки беназоратмонда муваззаф карда мешавад, ки сарватҳои моддию маданӣ чи дар минтақаи офати табиӣ ва

чи дар ҷойҳое, ки онҳо муваққатан ҷойгир карда шудаанд, аз дуздону ғоратгарон муҳофизат намоянд.

Гуруҳҳои ҳифзи иншооти муҳим – ҳифзи биноҳои маъмурӣ ва дигар иншооти муҳимро аз ҳамлаҳои ҷинояткорӣ амалӣ месозанд.

Гуруҳи тафтишотӣ – шахсонеро, ки барои тафтиш оварда шудаанд, шахсонеро, ки бе ҳуччат, бе ҷойи истиқоматӣ муайян дар минтақаи офати табиӣ ва техногенӣ қарор доранд, тафтиш менамояд.

Гуруҳи оперативӣ-ҷустуҷӯӣ – барои пешгирӣ ва ифшои вуруд ба минтақаи ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҷорабиниҳои оперативӣ-ҷустуҷӯӣ анҷом медиҳад.

Гуруҳи мубориза бо ҷиноятҳои иқтисодӣ – ҷиҳати пешгирӣ ва барҳам додани дуздӣ ва дигар ҷиноятҳои иқтисодӣ дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ тадбирҳои оперативӣ меандешад.

Гуруҳи нигоҳдории речаи шиносномавӣ – оид ба муайян кардани шахсият, дар кучо ҷойгир шудани ҷабрдидагон, барқарор намудани тамос бо онҳо (мактуб, телеграмма, зангҳо), инчунин, шахсияти шахсони шубҳанок (ҷинояткорон)-ро тафтиш мекунанд.

Инчунин, дар минтақаи ба вуқӯ пайвастанӣ ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ гуруҳи хизматрасонии низоми иҷозатномадиҳӣ ба шаҳрвандон, гуруҳи беҳатарӣ аз сӯхтор, гуруҳи мададгор оид ба ҳадамоти зиддиэпидемиологӣ ва зидди эпизоотия барои шаҳрвандон кумак мерасонад.

Шумора, номгӯӣ гуруҳҳои функционалии номбурдаи МКД аз хусусият, намуд ва дараҷаву ҳавфнокии ҳудудҳои оқибатҳои офатҳои табиӣ, техногенӣ вобаста аст.

Дар ШВКД, ки шумораи ками воҳиди корӣ доранд, ҳангоми ҳодисаҳои ғавқулодаи табиӣ микёси вилоятӣ (шаҳрӣ) **на ҳамаи гуруҳҳои зикршуда** ташкил карда мешаванд. Аз ин лиҳоз, функсияҳое, ки кормандон иҷро мекунанд, барои иҷрои вазифаҳои оперативӣ ҷиҳати рафъи ҳолатҳои ғавқулода аз нав тақсим карда мешаванд.

Афкори иброзгардида моро бар он мувоччеҳ месозад, ки ташкил ва фаъол сохтани гурӯҳҳои оперативии функционалӣ дар ҳайати гурӯҳҳои муттаҳидкардашуда дар зерӣ чатри як зернизоми нисбатан мустақили ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз воситаҳои муассир ва зарурӣ дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бо мақсади тақвият бахшидани раванди таъмини тартиботи ҷамъиятӣ ва амнияти давлатӣ дар минтақаи хизматӣ ва ё дар ҳудуди масъулияти МКД барои ҳалли вазифаҳо ва функсияҳои он маҳсуб меёбад. Чунин мавқеъгирии мо комилан ба талаботи принципи мулоимӣ (гибкость) дар идоракунии низомҳои иҷтимоӣ мувофиқ мебошад.

Ташкили гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи мақсадноки ҷузъу томи МКД пеш аз фарорасии воқеии ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ҳангоми тартиб додани нақшаи оперативӣ оғоз гардида, ҳамохангсозии он дар ҷараёни омода намудани ҳайати шахсӣ барои иҷрои вазифаҳои мушаххас дар ҳолатҳои ғавқулода ба роҳ монда мешавад.

Фаъолияти воқеии гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи мақсадноки ҷузъу томи МКД аз лаҳзаи гирифтани хабар дар бораи офати табиӣ ва воқеаи техногенӣ оғоз меёбад.

Агар офати табиӣ ва ё ҳодисаи техногенӣ пешгӯишаванда бошад, пас, омодагӣ барои фаъолияти муштарак аз лаҳзаи огоҳӣ оид ба эҳтимоли рух додани ҳолати ғавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ дар қаламрави хизматрасонӣ амалӣ карда мешавад.

Дар сурати рӯй додани офати ногаҳонии табиӣ ва ё техногенӣ гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи мақсадноки ҷузъу томи МКД ба минтақаи рух додани офати табиӣ ва ё техногенӣ сафарбар карда мешавад. Зеро дар натиҷаи ба вуқӯ пайвастании ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ вазъияти оперативӣ дар минтақа бошиддат душвор мегардад. Фаъолияти бе ин ҳам пуршиддати МКД-ро ниҳоят душвор мегардонад ва дар идоракунии ҷузъу томи он душвориҳои иловагӣ ба

вучуд меоянд. Зуд-зуд тағйир ёфтани раванди воқеаҳо дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ идоракунии дақику оперативии ҷузъу томи МКД ва гурӯҳбандии қувва ва воситаҳои онро дар асоси иттилооти мунтазам навшаванда ва зуд коркардшуда, сари вақт омода ва қабул намудани қарорҳои оперативии дохилиидоравӣ ва дар мавриди зарурӣ байниидоравиро талаб мекунад.

Дар амал татбиқ намудани ин функцияи ситодии зикркарда танҳо дар асоси ба сомон расонидани корҳои ташкилӣ муяссар мегардад, яъне, ташкил намудани ситоди оперативии МКД ҳамчун мақоми идоракунии оперативӣ дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ. Аз рӯи сохтор чунин ситоди оперативии МКД аз роҳбарияти ситоди оперативӣ – сардор ва муовинони у иборат аст. Ба ғайр аз онҳо, сардорони ҷузъу томи МКД ва қувваҳои ба онҳо таъиншуда ба ҳайати ситоди оперативӣ (минбаъд – СО) дохил мешаванд. Ба ҳайати дастгоҳи кории СО МКД кормандони гурӯҳҳои функционалӣ - иттилоот, таҳлил ва оmodасозии қарорҳо, иртиботот, иктишофӣ, ҳамкорӣ бо ВАО-ро дар бар мегирад.

Хусусиятҳои муҳити кории МКД ба тарҳрезии сохтори СО МКД таъсир мерасонанд. Мумкин аст, ки шумораи муовинон ва аъзоёни СО, инчунин, аъзоёни гурӯҳҳои функционалии СО зиёд ё кам карда шаванд. Бояд зикр намуд, ки вобаста ба миқёси ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ, шумора ва сатҳи қувваҳо ва воситаҳои ҷалбшуда, мақомоти идоракунии оперативӣ ба сатҳи идоракунӣ мувофиқ карда мешавад. Яъне, ба ҳайси сардори СО метавонад сардори ШВКД, РВКД, муовини вазир ва ё вазир таъин карда шавад.

Дар ҳамин масир мавқеи Черних В.В. вобаста ба идоракунии оперативӣ дар ҳолатҳои фавқулода ҷолиби диққат аст, ки мегӯяд: «Идоракунии оперативии қувва ва воситаҳои гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалии мақсадноки МКД дар шароити ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ роҳбарии гурӯҳро дар ҳалли масъалаҳои бамиёномада, ки амалиёти оперативӣ, фаъол ва

ҳамоҳангшуда дар ҷой ва вақти мувофиқашуда дар минтақаи офати табиӣ ва ҳодисаи техногенӣ, минтақаи эвакуатсияи аҳоли, муваққатан ҷой додани сарватҳои моддию фарҳангии баровардашуда, сафарбар намудани гурӯҳҳои наҷотдиҳандаи таъҷили ва гурӯҳҳои сохтмониро талаб мекунанд, фаҳмида мешавад» [86, с. 79].

Бешак, танҳо дар асоси баҳодиҳии дурусти вазъият ва коркарди лоиҳаи нақшаи комил қарор оид ба истифодаи самараноки қувваю воситаҳо, мутаносибан фармони дахлдор ба тасвиб расонида мешавад.

Мазмуну муҳтавои қарори идоракунӣ дар шакли нақша бо қайди тавзеҳот ва ҳисобҳои қувваю воситаҳои гурӯҳ тартиб дода мешавад. Дар лоиҳаи қарор дар бораи истифода бурдани қувваю воситаҳои гурӯҳ ва вазифаҳои мушаххаси онҳо дарҷ карда мешаванд.

Варақаи кории сардори қувваҳо ва воситаҳои воҳидҳои корҳои дохилӣ, ки ба гурӯҳҳо муттаҳид шудаанд, дар шароити ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ бо нақша, тавзеҳнома ва ҳисобҳо аз ҷониби сардори қувваҳои дар гурӯҳҳо муттаҳидшуда имзо карда, аз ҷониби сардори Раёсат ва ё ШВКД тасдиқ карда мешавад.

Принсипҳои асосии идоракунии оперативии қувва ва воситаҳои МКД, ки дар гурӯҳҳо муттаҳид шудаанд, дар шароити фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ инҳоянд: устуворӣ, муттасили, оперативӣ, хушоҳангӣ, маҳфигӣ, ягонагии фармондеҳӣ ва таъйиноти махсус.

Низоми идоракунии оперативии қувваҳо ва воситаҳои гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мақомот, нуқтаҳо ва иншооти идоракуниро дар бар мегирад. Ҳангоми иҷрои вазифаҳо дар шароити ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, субъектҳо ва мақомоти асосии назорати оперативӣ инҳоянд: сардори СО – сардори ШВКД, ситоди оперативӣ (СО), навбатдории ШВКД, аз ҷумла, сардори гурӯҳи идоракунии оперативии гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалии мақсадноки МКД.

Баррасӣ намудани асосҳои ташкилии идоракунии фаъолияти чузъу томи муттаҳидкардашудаи МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҳулоса ва пешниҳодҳои зеринро ба бор оварданд:

1. Дар шароити ба вуқӯ пайвастании ҳодисаҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ кормандони милитсия вазифа ва функсияҳои асосӣ (ҳаррӯза) иловагӣ ва ғайриоддӣ (ғайритаҳассусӣ)-ро иҷро мекунанд. Дар санадҳои меъёрии ҳукукии дохилиидоравии МКД вазифаҳо (функсияҳо) -и иловагии чузъу томи он дар ҳолатҳои ғавқулода мушаххасан дарҷ нагардидаанд, зеро онҳо моҳиятан дар асоси қарорҳои таъхирнопазири комиссияҳои ҳолатҳои ғавқулода муқаррар карда мешаванд. Чунки чунин вазифаҳои ғайриоддӣ ногаҳон ба вуҷуд меоянд ва нисбат ба иҷрои вазифаҳои (функсияҳои) муқаррарӣ (ҳаррӯза) ва иловагӣ афзалият пайдо менамоянд.

2. Шумора ва номгӯии гурӯҳҳои функционалии мақсадноки гурӯҳбандишудаи қувва ва воситаҳои МКД, шумораи ҳаёати шахсии онҳо аз миқёс, хусусият, намудҳо, вазнинии оқибатҳои офатҳои табиӣ ва техногенӣ, инчунин, аз шумораи қувваю воситаҳои МКД вобаста аст. Дар ШВКД, ки шумораи кормандонашон кам мебошад, дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ на ҳама гурӯҳҳои зикршуда ташкил карда мешаванд. Вазифаҳое, ки кормандон дар ҷунини вазъият иҷро мекунанд, муттаҳид карда мешаванд. Ҳангоми рафъи ҳолати ғавқулодаи табиӣ сохтори ШВКД метавонад тағйир наёбад.

3. Низомии идоракунии оперативии қувва ва воситаҳои гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мақомот, нуқтаҳо ва иншооти идоракуниро дар бар мегирад. Ба ҳайси субъектон ва мақомоти асосии идоракунии оперативии МКД инҳо баромад менамоянд: 1) Ситоди оперативии МКД; 2) Сардори ШВКД, ӯ низ сардори ситоди оперативии минтақавӣ; 3) Навбатдории ШВКД – субъекти низомии оперативӣ; 4) Қисми идоракунии ёрирасони оперативӣ бо гурӯҳи идоракунии гурӯҳҳои

функционалиии мақсадноки муттаҳидкардашудаи қувва ва воситаҳои МКД – зернизом ва субъектони низоми идоракунии оперативӣ.

2.3. Нақши чузъу томи мақомоти корҳои дохилӣ дар Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷиҳати мавқеи ҷуғрофии худ дар минтақае қарор дорад, ки ҳама вақт мавҷудияти дараҷаи баланди хатари руҳ додани ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар назар аст. Аз ин лиҳоз, дар байни шакл ва усулҳои ҳифзи ҷомеа ва давлат аз ҳолатҳои фавқулода, танзими ҳуқуқӣ мавқеи муҳим дорад [78; 89].

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон «ҷиҳати пешгӯӣ, пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулода Низоми ягонаи давлатӣ фаъолият менамояд, аммо «то дараҷаи лозима зерсохторҳои он проблемаҳои вобаста ба ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулода ва таъмини ҳимояи ҳуқуқи аҳолии аз ҳолати фавқулода зарардидаро пурра ҳал карда наметавонад» [28].

Таҳдидҳои ҷиддии иқлимӣ, геологӣ ва дигар ҳодисаҳои табиӣ ва техногенӣ ба аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсири ҳамешагӣ мерасонанд. Аз ин рӯ, таҳким бахшидани заминаи боэътимоди ҳуқуқӣ ва ташкилии воқуниши саривақтӣ ва комплексӣ вобаста ба пешгирӣ ва кам намудани оқибати офатҳои табиӣ ва техногенӣ зарур мебошад. Зеро бартарафсозии муваффақонаи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ на танҳо аз таъминоти саривақтии моддӣ-техникӣ, ҷорабиниҳои мутамаркази ташкилӣ, касбиятноки ва вазъи равонии ҳайати шахсӣ, балки аз идоракунии фаврии қувва ва воситаҳо дар муҳлатҳои хеле кӯтоҳ вобастагии калон дорад. Архипов Н.И. ва Кулба В.В. «самаранокӣи раванди идоракунии оперативиро ба қобилияти роҳбарони чузъу том рабт медиҳанд» [39, с. 88].

Воқеан, раванди идоракунии оперативии чузъу том ба қабули қарорҳои оперативӣ, ки аз ҷониби роҳбарони чузъу том амалӣ карда мешаванд, така мекунад. Ҳангоми таҳия, қабул ва татбиқи қарорҳои оперативӣ, муайян намудани мақсад ва вазифаҳои иҷрошаванда аҳаммият дорад. Идоракунии чузъу томи МКД дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ низ бидуни мақсадҳои гузошташудаи ғаврӣ ғайриимкон аст ва танҳо дар сурати муайян кардани мақсад, натиҷаҳои дилхоҳи ғаволият ва роҳҳои ноил шудан ба онҳо воқеӣ мегардад. «Масъалаи гузоштани ҳадаф дар маҷмӯъ ва махсусан дар идоракунии чузъу том дар ҳолатҳои ғавқулода яке аз масъалаҳои муҳимтарини назария ва амалияи идоракунӣ мебошад» [40, с. 111].

Ба ақидаи баъзе муаллифон, «мақсад ғайр аз натиҷаи пешбинишудаи банақшагирифташудаи ғаволияти инсон чизи дигаре нест» [45, с. 61]. Дигарон мақсадро «бо ғаволияти оқилонаи инсон алоқаманд медонанд» [59, с. 52].

Ҳангоми бартарафсозии ҳолатҳои ғавқулода ҳадафи асосӣ ин кам кардани зарар ва талафот ба ҳисоб меравад, ки он тавассути усулҳо ва хусусияти хосси ғаволияти МКД амалӣ гашта, ҳифзи аҳоли ва ҳудудро ба роҳ монда, ҳамчун низоми муттаҳид намудани амалҳои гуногун баромад мекунад.

Дарҷ кардан зарур аст, ки дар ягон ҳолат натиҷаҳои бадастомада пурра ба мақсадҳои гузошташуда мутобиқат намеkunанд. Зеро ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода вазъият зудтағйирёбанда ва пешгӯинашаванда буда, оқибатҳои бавучудомада бо натиҷаҳои ибтидоии интизоршаванда мувофиқат намеkunанд. Аз ин рӯ, ҳангоми таҳияи нақшаҳои ғаволияти МКД, ки асоси муайянkunандаи ҳадафҳо мебошад, ҳама гуна вазъиятҳои тағйирёбанда бояд ба инобат гирифта шавад.

Вазъияти баамаломата, ки мақсадҳоро муайян мекунад, вазъияти оперативӣ, ки дар натиҷаи ҳолати ғавқулода ба вучуд меояд,

имкониятҳои иқтисодии мавҷуда ва ғайра субъективӣ будани раванди инкишофи мақсадҳоро исбот менамояд.

Ташаккули «дарахти» мақсадҳо дар илми идоракунии ва дар идоракунии МКД дар ҳолатҳои ғавқулода барои назария ва амалияи он муҳимтарин ҷабҳа мебошад. Аз рӯйи мазмун, сарчашмаи пайдоиш, марҳилаҳои рушди фаъолият, намудҳои асосии мақсадҳоро ба гурӯҳҳои зерин тақсим менамоем.

Мақсадҳои аввалиндараҷа ё стратегӣ, ки ба фаъолияти муътадил ва устувории шахс, давлат ва ҷомеа вобастагӣ дорад. Галбрейт Д. аз рӯйи табиати худ ин мақсадҳоро ҳамчун «мақсадҳои муҳофизатӣ ва мусбат арзёбӣ менамояд» [44, с. 47].

Мақсадҳои стратегии МКД дар м. 1 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» дарҷ гардида, ба ҳифзи ҳукуку озодиҳои инсон, ҳимояи манфиатҳои ҷамъияту давлат аз ҷинояту ҷинояткорӣ нигаронида шудаанд. Аз ҷумла, таъмини бехатарии саломатии аҳоли ва таъмини тартиботи ҷамъиятӣ дар ҳолатҳои ғавқулода низ ҳадафҳои стратегии МКД махсус меёбанд.

Дар баробари ин, қайд кардан бомаврид аст, ки мақсадҳои стратегии болозикр муайянкунандаи фаъолияти МКД ва ҷузъу томи он ҳангоми бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мебошанд. Вазифаи асосии МКД ҷиҳати дар амал татбиқ намудани ҳадафҳои стратегии он вобаста ба ҳифзи ҳамаҷонибаи аҳоли ва ҳудуд дар ҳолатҳои ғавқулодаи табию техногенӣ мушаххастар гардидаанд.

Мақсади оперативӣ аз рӯйи вазъияти оперативии баамаломеда ва вижагии хосси ҳолатҳои ғавқулода муайян карда мешавад. Қайд кардан бомаврид аст, ки дар сурати ба амал омадани ҳолатҳои ғавқулодаи табию техногенӣ, МКД инчунин, оид ба ҳифзи молу мулки аҳоли аз ҳолатҳои ғавқулода зарардида ва беназоратмонда, ҳомуш кардани сӯхтор, таъмин ва назорати дастрасии аҳолии зарардида ба воситаҳои

аввалиндараҷаи ҳаётӣ, ташкили барӯйхатгирии аҳоли, гузаронидани корҳои маълумотномавӣ суроғавӣ, гузаронидани корҳои садамавӣ наҷотдиҳӣ ва ғайра вазифадор мебошад.

Мақсади тақтиқи МКД «дар нақшаҳои фаъолияти ҷузъу томи МКД дар ҳамаи марҳилаҳои амалиёти онҳо дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ техногенӣ инъикос меёбанд» [57, с. 52, 53].

Ҳангоми идоракунии МКД ҷиҳати пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода, яке аз масъалаҳои асосӣ ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкориҳои муассир байни ҷузъу томи МКД ва дигар ниҳодҳои гуногуни давлатӣ ба ҳисоб меравад. Бо таъки ба моҳияти илмӣ истилоҳи ҳамоҳангсозӣ ҳулоса баровардан мумкин аст, ки «ҳамоҳангсоз (шахси ҳуқуқӣ) баҳамоварандаи ягон ҷизе мебошад» [142, с. 259]. «Ҳамоҳангсозӣ ин мувофиқакунонӣ аст» [144, с. 200]. Ба андешаи мо, ҳамоҳангсозӣ ин якҷоясозии фаъолияти мақомоти гуногунӣ давлатӣ бо мақсади расидан ба ҳадафи ягона мебошад. Ҳамоҳангсозӣ яке аз принципҳои муҳими идоракунӣ дар ҳолатҳои ғавқулода дар баробари дигар принципҳо қабул гардидааст, ки он мутамарказонидани қувва ва воситаҳоро инъикос менамояд. Қайд кардан бамаврид аст, ки МКД дар фаъолияти худ дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода, дар ду шакл ба масъалаи ҳамоҳангсозӣ пайвастагӣ дорад:

– ҳамчун ҷузъи фаъолияти низоми ҳамоҳангшуда ё ҳамоҳангсозии беруна.

– ҳамоҳангсозии ҷузъу томи зертобеи худ (ҳамоҳангсозии дохилӣ).

Ҳамоҳангсозӣ таъсиси хатҳои возеҳи муошират, таҳкими муносибатҳо ва ҳамоҳангии кӯшишҳо байни мақомоти давлатӣ, созмонҳои ғайриҳукуматӣ, ҳадамоти ғавқулода ва созмонҳои хусусиро дар бар мегирад. Ҳамоҳангсозӣ ба табоддули таҷриба ва иттилоот мусоидат намуда, ба воқуниши бештар муттаҳид ва муассир оварда мерасонанд. «Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ҳамоҳангсозии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар соҳаи ҳолатҳои ғавқулода Кумитаи ҳолатҳои

фавкулода ва мудофияи граждании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро муқаррар намудааст» [30].

Аммо, вобаста ба хусусияти ҳолатҳои фавкулода, мақомоти ҳамоҳангсоз метавонад тағйир ёбад, ки ин самаранокии фаъолияти идоракуниро афзоиш медиҳад. Масалан, ҳангоми садамаҳои нақлиётӣ, ки боиси ҳолатҳои фавкулодаи техногенӣ мегардад, мақомоти ҳамоҳангсоз ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон буда метавонад. Зеро «яке аз вазифаҳои асосии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ин ташкил ва татбиқи самтҳои асосии таъмини бехатарии ҳаракат дар роҳ ба ҳисоб рафта, оид ба пешгирии садамаҳои нақлиётӣ ва бартараф намудани оқибатҳои вазнини он чорабиниҳоро амалӣ менамояд» [35].

Қонунгузори ҷумҳурӣ СХДО ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистонро мақомоти марказии мустақили оперативии бехатарӣ аз сӯхтор муқаррар намудааст [12]. Аз ин лиҳоз, ҳангоми ба вуқӯ пайвастании ҳолатҳои фавкулода табиӣ ва ё техногенӣ, ки бо ба вуҷуд омадани сӯхторҳо алоқаманд мебошанд, ҳамоҳангсозии фаъолияти мақомоти давлатӣ ва ғайридавлатиро оид ба рафъи оқибатҳои онҳо СХДО ВКД ҚТ амалӣ месозад. Мақомоти танзимкунандаи давлатӣ оид ба таъмини бехатарии радиатсионӣ Агентии амнияти ядрӣ ва радиатсионӣ дар назди Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон буда, сиёсати ягонаи давлатиро дар ин соҳа пеш мебарад, фаъолияти дигар мақомоти ваколатдори давлатиро ҳам дар шароити осоишта ва ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои фавкулода вобаста ба садамаи радиатсионӣ ҳамоҳанг месозад [7]. Мақсади дар назди МКД дар ҳолатҳои фавкулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ гузошташуда, вазифаҳои онро дар ин ҳолатҳо муайян мекунад. Вазифаҳои МКД-ро дар ҳолатҳои фавкулода бояд самтҳои асосии фаъолияти он барои ноил шудан ба мақсадҳо, баррасӣ карда шаванд.

Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки истифодаи ҷузъи томи МКД дар бартарафсозии ҳолатҳои фавкулода дар шароити кӯҳистон барои баланд

бардоштани маҳорату малакаи касбии онҳо ҷиҳати фаъолият ва иҷрои ваколатҳои худ дар шароити осоишта мусоидат менамояд. Ҳамзамон, боварии мардум ба ҷузъу томи МКД зиёд мегардад.

Ба сифати мисол, таҷрибаи гузаронидани корҳои садамавӣю наҷотдиҳӣ ҳангоми фаромадани тарма дар шаҳри Хоруғи ВМКБ, ки санаи 20-уми феввали соли 2023 ба вуқӯ пайваста, 19 нафар сокинони навоҳии мухталиф ҷони худро аз даст додаанд. Барои бартарафсозии ин ҳолати фавқулода ҷузъу томи МКД сафарбар гардиданд. Ҳангоми гузаронидани корҳои садамавӣю наҷотдиҳӣ кормандони ҷузъу томи сафарбаргардида аз релефи маҳал, ҳодисаҳои хатарноки минтақа маълумот пайдо намуда, маҳорати гузаронидани ҷунин корҳоро дар шароити бамииномада пайдо карданд. Ҳамзамон, тибқи маълумот, баъди он, ки мардуми маҳаллӣ дар бартарафсозии офати табиӣ худро танҳо ҳис накарданд ва аз ёрии кормандони МКД бархӯрдор гардиданд, боварии мардум ба мақомоти мазкур ба таври назаррас боло рафтааст.

Дар баробари ин бояд қайд намуд, ки яке аз вазифаҳои стратегии Барномаи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2021-2025 «ин баланд бардоштани боварии аҳоли ба мақомоти милитсия мебошад» [34].

Пешакӣ дар замони осоишта банақшагирии амалиёти МКД ҳангоми ҳолатҳои фавқулода бо дарназардошти хусусиятҳои шароити фаъолият, имконияти пешгӯии ҳодисаҳои аввалиндараҷа, дуюминдараҷа ва рушди минбаъдаи вазъият муайян карда мешавад. Ҳангоми банақшагирии ҷорабиниҳо пешгӯӣ, ҷамъоварӣ ва баҳодиҳии вазъияти баамалномада, қабули қарор, таъмини ҷорабиниҳо ҳангоми фаъолияти ҷузъу том, тайёри ва ташкили ҷорабиниҳо ҷиҳати таъмини ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои фавқулода, ташкили корҳои наҷотдиҳӣ ва тайёркунии ҳайати роҳбарикунанда ва идоракунии қувваҳои ҷузъу томо дар бар мегирад. Бояд қайд намуд, ки пешгӯии ҳолатҳои фавқулода вобаста ба хусусияти он амалӣ карда мешавад. Масалан, пешгӯии ҳолатҳои фавқулодаи

табӣӣ бе ниҳоят душвор аст. Пешгӯӣӣ ҳолатҳои ғавқулодаи техногенӣ бошад, амалан ғайриимкон аст.

Омӯзиши нақши ҷузъу томи МКД дар Низомӣ ягона аз баррасии тартиби ҷалби ҳамаи қувва ва воситаҳои марбути Низом бо мақсади муайян сохтани ҷойгоҳи қувва ва воситаҳои дар гурӯҳҳои функционалӣ муттаҳидкардашудаи МКД оид ба таъмини беҳатарии аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи табӣӣ ва техногенӣ ба мақсад мувофиқ мебошад.

Тартиби истифодабарии қувва ва воситаҳои Низомӣ ягона дар конунгузориӣ амалкунанда ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилиидоравӣ муайян карда шудаанд [6].

Масалан, тибқи моддаи 6 Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табӣӣ ва техногенӣ», «Низомӣ ягона ҳамчун сохтори муттаҳидсозандаи мақоми идоракунии қувваю воситаҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва ташкилотҳое, ки ҳалли масъалаҳои ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи табию техногенӣ ба салоҳияти онҳо марбутанд, муқаррар гардидааст» [10].

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2014 ғавқулодаи ин низом танҳо дар доираи моддаи 6 Қонуни зикркарда ва ғавқулодаи Комиссияи давлатӣ оид ба ҳолатҳои ғавқулода ҳаллу ғасл мегардид. Баъдан, бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сохтор ва тартиби ғавқулодаи Низомӣ ягонаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешгирӣ ва рағбӣ ҳолатҳои ғавқулода» ғавқулодаи низом ба таври пурра ба танзим дароварда шуда, вазифа ва ғунксияҳои мақоми вақолатдор ва зернизомҳо муайян карда шуданд. То соли 2014, зерсохторҳои Низом ягона амалан ғавқулодаи худро дар доираи санадҳои меъёрии ҳуқуқии дар сатҳи зарурӣ мурағтабнашуда ба рох мемонданд.

Яке аз сохторҳои калидии Низом - Комиссияи давлатии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои ғавқулода мебошад, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ворид

намудани тағйирот ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3-юми августи с. 2002, № 323 «Оид ба масъалаи Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои фавқулода» аз 3-юми августи с. 2007, № 416, ба ҳайати Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои фавқулода тағйирот ворид карда шуд.

Зимни қабули қарори нав, вазифаҳои комиссия бо таври назаррас тағйир наёфтанд, ки онҳо фарогири самтҳои зерин мебошанд:

1. Идоракунии:

- татбиқи сиёсати ягонаи давлатӣ дар соҳаи пешгирӣ ва бартараф намудани ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ;
- идоркунии мутамаркази фаъолияти сохторҳои давлатӣ, ки барои бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табию техногенӣ сафарбар мегарданд;
- ҳамохангсозии фаъолияти қувваҳои воситаҳои, ки дар гузаронидани корҳои садамвию начотдиҳӣ ва бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои фавқулода ширкат меварзанд.

2. Ҳамкорӣ:

- ҳамохангсозии вазорату идораҳо чӣхати таҳия ва қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳаи ҳолатҳои фавқулода;
- татбиқи сиёсати ягонаи давлатӣ дар самти баланд бардоштани устувории иншооти иқтисодӣ, ки фаъолияти онҳо дар давраи ҳолатҳои фавқулода бояд қатъ нагардад [26];

Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми декабри с. 2015, №799, Низомномаи нави Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои фавқулода тасдиқ шуда, қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ворид намудани тағйирот ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3-юми августи с. 2002, № 323, «Масъалаи Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои фавқулода» аз 3-юми августи с. 2007, №416 ба ҳайати

Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои ғавқулода дар таҳрири нав ифода карда шудааст, бекор карда шуд.

Дар замимаи 2 қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми декабри с. 2015, № 799 дар бораи тасдиқи Низомномаи нави Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои ғавқулода, ҳайати Комиссияи мазкур мутобиқи низоми мақомоти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар карда шуд. Раиси Комиссияро дар сатҳи ҷумҳурӣ Раиси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба уҳда дорад. Вазири қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун аъзо дар ҳайати Комиссия ғавқулода менамояд. Дар ҳайати умумии комиссия 40 нафар роҳбарони аввали вазорату идораҳои давлатӣ шомил мебошанд [29], ки онро Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ мекунад. То соли 2014 ҳайати мазкур 44 нафарро ташкил мебуд. Бо сабабҳои тағйири сохторӣ дар баъзан мақомоти давлатӣ, ҳайати он кам карда шуд. Бо ҳамин тартиб Комиссия дар тамоми шаҳру ноҳияҳо ва вилоятҳо таъсис дода шудааст, ки ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода онҳо ба ғавқулода шурӯ менамоянд.

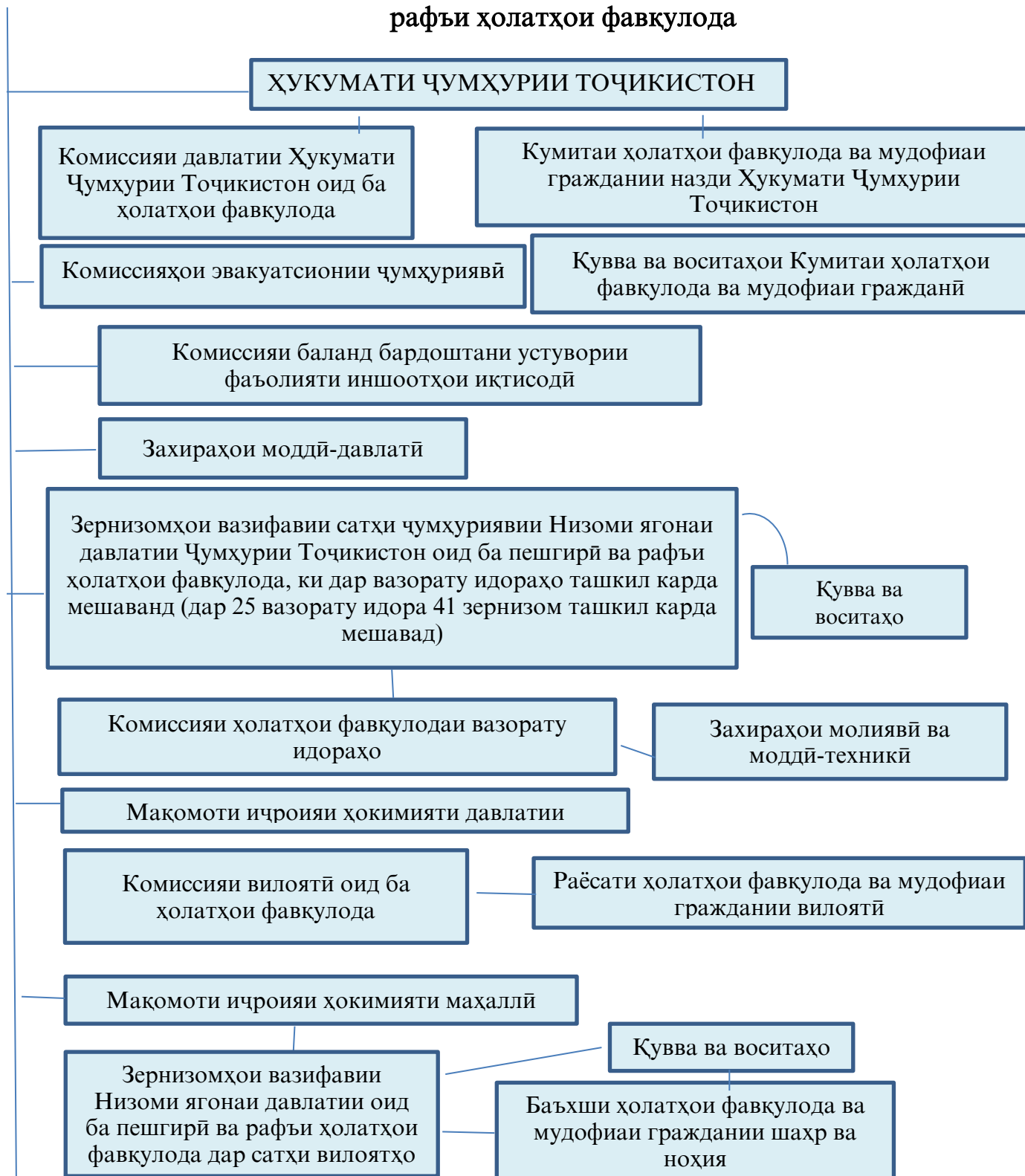
Дар Низомнома назорат аз болои истифодабарии мақсадноки маблағҳои буҷети давлатӣ вобаста ба рафъи ҳолатҳои ғавқулода ва аъмини ҳамроҳии ғавқулодаи вазорату идораҳо, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳо, мақомоти худидоракунии шаҳраку деҳот, ташкилотҳо ҳангоми ҳалли вазифаҳо дар соҳаи пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода ҳамчун вазифаҳои иловагӣ ба Комиссия вогузор гардиданд, ки бевосита ба самаранокии ғавқулодаи Низоми ягонаи давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода таъсиргузор мебошанд.

Бо мақсади пайваستсозии унсурҳои алоҳидаи Низоми ягонаи воқунишӣ вобаста ба ҳолатҳои ғавқулода қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сохтор ва тартиби ғавқулодаи Низоми ягонаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои

фавкулода» аз 31-уми декабри с. 2014, № 833 ба тасвиб расид [ниг.: расми 1].

Расми 1.

Низоми ягонаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода

Дар доираи Қарори мазкур сохтор ва тартиби фаъолияти Низоми ягона бо таври мушаххас муайян ва тасдиқ карда шуда, зернизомиҳои худудии он дар сатҳи ҷумҳуриявӣ, вилоятӣ, ноҳиявӣ, шаҳрӣ, маҳаллӣ ва иншоотӣ муқаррар шуданд. Вобаста аз вазъият Низом дар се реча фаъолияти пурсамари худро ба роҳ мемонад: фаъолияти ҳаррӯза, речаи омодагии баланд, речаи ҳолатҳои ғавқулода.

Дар сохтор ва тартиби фаъолияти Низом, вобаста ба истифодабарии қувва ва воситаҳо чиҳати рафъ, ҳолатҳои ғавқулода ба маҳдуд (қувва ва воситаҳои ташкилотҳо), маҳаллӣ (қувва ва воситаҳои мақомоти ҳудидоракунии маҳаллӣ), худудӣ (қувва ва воситаҳои мақомоти ҳудидоракунии маҳаллӣ, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар минтақаи ҳолатҳои ғавқулода ҷойгир шудаанд), минтақавӣ (қувва ва воситаҳои мақомоти ҳудидоракунии маҳаллӣ, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар минтақаи ҳолатҳои ғавқулода ҷойгир шудаанд) ва ҷумҳуриявӣ (қувва ва воситаҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳрҳо ва ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар минтақаи ҳолатҳои ғавқулода ҷойгир шудаанд), таснифбандӣ карда шудааст.

Аммо, дар низоми мазкур истифодабарии қувва ва воситаҳо ҳангоми рух додани ҳолатҳои ғавқулодаи байнисарҳадӣ пешбинӣ нагардидааст [27].

Қувва ва воситаҳои ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми рафъи ҳолатҳои ғавқулода тибқи талаботи санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда, аз ҷумла, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» истифода бурда мешаванд.

Идоракунии Низоми ягона бо истифода аз Низоми умумидавлатии маҷмуавии иттилоотонӣ ва хабардорсозӣ маълумот ва бонгҳои огоҳсозиро барои мақомоти идоракунии қувваҳои Низоми ягона ва

аҳоли таъмин менамоянд. Дар шароити муосири рушди технологияҳои алоқа, истифодаи воситаҳо ва технологияҳои зеҳнии геопитилоотӣ, воситаҳои интиқоли радиорелегӣ ва моҳвораӣ, воситаҳои автоматикунонидашудаи алоқа бояд истифода бурда шаванд. Барои интиқоли иттилооти махфӣ ва ҳимояи техникии он аз воситаҳои криптографии ҳимояи иттилоот истифода бурдан мумкин аст.

Барои даъвати таъҷилии сохторҳои Низоми ягона дар тамоми ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон рақами кӯтоҳи ғаврии 112-и Кумитаи ҳолатҳои ғавқулода ва мудоғиаи граҷдании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳолати ғавол қарор дорад [31]. Дар ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон рақами ғаврии 02 ё дар баъзан шабақаҳои мобилӣ 102 барои даъвати таъҷилӣ истифода бурда мешавад. «Ҳамзамон, барои беҳтар намудани шароити дастрасии алоқаи аҳоли ба мақомоти қорҳои дохилӣ, «Телефони боварӣ»-и ВҚД 221-21-21 ва алоқаи «Мадад-1919» шабонарӯз ғавол мебошад, ки ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода, онҳоро низ метавон истифода бурд» [149].

Ҷамъоварӣ ва мубодилаи маълумот дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулода аз қониби мақомоти милитсия тибқи тартиби муқарраргардидаи Кумитаи ҳолатҳои ғавқулода амалӣ карда мешавад.

Табодули маълумот оид ба ҳолатҳои ғавқулода аз қониби Низоми ягона бо давлатҳои хориҷӣ дар доираи талаботи санадҳои меъёрии дуҷониба ва бисёрҷониба, аз ҷумла, дар доираи ҳамқорҳои Аҳдномаи Амнияти Дастаҷамъии Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил (минбаъд – ИДМ) ва Созмони Ҳамқорҳои Шанхай амалӣ карда мешавад.

Дар доираи Низоми ягона номгӯи зернизомҳои вазиғавии сатҳи ҷумҳуриявӣ оид ба пешғирӣ ва рағъи ҳолатҳои ғавқулода, ки дар вазорату идораҳо ташкил карда мешаванд, муқаррар кардааст. Дар ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон зернизомии вазиғавии «Муҳоғизати тартиботи ҷамъиятӣ ва пешғирии қиноятқорӣ дар ҳолатҳои ғавқулода» ва зернизомии «Оғоҳқунӣ ва ҳомӯшқунии сӯхтор» ғаволият менамояд.

Қайд кардан бо маврид аст, ки дар давраи осоишта низ ҳадафҳои стратегии МКД ин «таъмини амнияти шахс, ҷомеа ва давлат, мубориза ба ҷинояту ҷинояткорӣ, рушди ҳамкорӣ бо ҷомеаи шахрвандӣ ва таҳким бахшидани ҳамкориҳои байналмилалӣ дар ин самтҳо махсус меёбад» [32].

Барои муваффақият иҷро намудани вазифаҳои дар назди МКД дар шароитҳои руҳ додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ гузошта шуда, роҳбарияти аввал ва ҷузъу том бояд омодагии ҳамачониба дошта бошанд. МКД, ки ҳамчун зернизоми Низоми ягона дар соҳаи ҳолатҳои ғавқулода фаъолият менамояд, дорои ду гурӯҳ вазифаҳо мебошад.

Якум, вазифаҳое, ки пеш аз руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода бояд амалӣ карда шаванд, ин коркарди нақшаи намунавии амалиёти ҷузъу томи МКД ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода, омӯзиши ҳаёати шахсӣ.

Дуюм, гурӯҳи вазифаҳои зеринанд: ташкил намудани ситоди оперативӣ, таъсис додани гурӯҳи оперативӣ ва вазифагузории ҳаёати шахсӣ, таъмини моддию техникии ҳаёати шахсӣ ҳангоми гузаронидани корҳои садамавӣ наҷотдиҳӣ.

Барои муваффақият иҷро намудани вазифаҳо чунин чорабиниҳои иловагӣ бояд амалӣ карда шаванд:

- сари вақт хабардор намудани мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва дигар мақомоти болоӣ оид ба ҳолатҳои ғавқулода;
- омода сохтани қувва ва воситаҳои МКД, қувваҳои захиравӣ ва ҳаёати гурӯҳи оперативӣ барои таъмини тартиботи ҷамъиятӣ ва наҷоти аҳоли;
- муайян намудани ҳаёати ситоди оперативӣ ва уҳдадориҳои функционалии аъзоёни он;
- муайян намудани шумораи гурӯҳҳои оперативӣ ва уҳдадориҳои функционалии онҳо;

– тартиб додани номгӯй ва амалҳои таъхирнопазир ва пайдарпайи қисмҳои навбатдорӣ;

– ташкили низоми алоқа ва ҳамкориҳои мутақобилаи итилооти ҷуъзу томи МКД;

– ташкили саривақтӣ ва бегазанди табодули иттилоотӣ бо ҷуъзу томи МКД дар ҳудуди ҳолати ғавқулода, аз ҷумла, бо қӯшунҳои дохилӣ, қисмҳои ҳарбии қувваҳои мусаллаҳ ва бо дигар мақомоти давлатӣ ва ташкилоти ҷамъиятӣ;

– ба роҳ мондани таъминоти моддӣ-техникӣ ва тиббии ҳаёати шахсӣ;

– ташкили корҳои сиёсӣ-тарбиявӣ бо ҳаёати шахсӣ ва таъмини қонуният дар ғавқулодаи онҳо ҳангоми ҳолатҳои ғавқулода.

Ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, тибқи нақшаҳои пешакӣ тарҳрезӣшуда, МКД ҳамчун зернизоми Низоми ягона бояд ба ғавқулодаи пурзур шуруъ намояд. Дар ҷунин ҳолатҳо, ҳамчун қоида, дастгоҳи бевоситаи идоракунии қувва ва воситаҳо таъсис дода мешавад. Бояд қайд намуд, ки ташкили низоми алоқа яке аз вазифаҳои аввалияи муҳим дар ҳолати ғавқулода буда, огоҳонидан, ташкил ва тарзи истифодаи дурусти он барои пешгирӣ ва бартараф кардани ҳолатҳои ғавқулода мусоидат мекунад.

Ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода, дар МКД гурӯҳҳои иқтишофӣ, таҳлилий-иттилоотӣ ва алоқа дар ситоди оперативӣ таъсис дода мешаванд, ки ҳар яке онҳо дорои вазифаҳои мушахас мебошанд, аз ҷумла:

– **гурӯҳи иқтишофӣ:** оид ба ҳудуд ва хусусияти ҳолатҳои ғавқулода маълумот ҷамъоварӣ намуда, миқёси зарардида ва ҳолатҳои тартиботи ҷамъиятӣ дар маҳалли офатзадаро муайян менамояд;

– **гурӯҳи таҳлил ва итилоотӣ:** ҷамъоварӣ, коркард ва таҳлили маълумоти воридшудаи оперативӣ; баҳодиҳии вазъият ва тайёр

намудани қарорҳои идоракуни оперативӣ вобаста ба ҷалби ҷузъу том; ба ҳисобгирӣ ва назорати иҷроиши чорабиниҳо;

– **гурӯҳи алоқа:** таъмин намудани алоқаи байниҳамдигарии роҳбарият ва ҷузъу томи МКД ҷиҳати идоракунии оперативии ҳолатҳои фавқулода; ташкил ва назорат аз болои таъминоти истифодабарии воситаҳои техникий алоқа дар ҷузъу томи МКД дар давраи руҳ додани ҳолатҳои фавқулода, инчунин, дар ҳолати омодагии доимӣ нигоҳ доштани онҳо; ташкили таъмини техникӣ, фиристодан ва қабули бонгҳои огоҳкунӣ аз рӯйи супориши ситодҳои ҳолати фавқулодаи дахлдор.

Шумораи гурӯҳи оперативӣ ва ҳайати ҳар як кадоми он, аз вазъияти баамаломата, ҳудуд ва хусусияти ҳолатҳои фавқулода, ба ғайр аз ин, аз имкониятҳои МКД ва миқдори қувваҳои воситаҳо вобастагӣ дорад. Дар ҳолати нокифоя будани қувва ва воситаҳо МКД, як гурӯҳ метавонад якҷанд вазифаро иҷро намояд.

Лекин дар кадом ҳолате ки набошад, бояд принсипи «**таъсис додани гурӯҳи оперативӣ**» нигоҳ дошта шаванд. Дар ҳолатҳои ба вучуд омадани ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ роҳбарони ҷузъу том аз рӯйи имкониятҳои мавҷуда бояд кӯшиш намоянд, ки функсияҳои самти фаъолияти ҷузъу том ва уҳдадорихои бевоситаи кормандонро, ки дар шароитҳои оддӣ иҷро менамоянд, ба инобат гиранд.

Масалан, кормандони Бозрасии давлатии автомобилиро (минбаъд – БДА) дохил намудан ба гурӯҳи садамавӣ наҷотдиҳӣ ва ё кормандони гурӯҳи таҳлилиро ба гурӯҳи эвакуатсионӣ мақсаднок нест. Лекин дар ҳолатҳои ба вучуд омадани вазифаҳои нав вобаста ба мураккаб гардидани вазъият, метавонад табиатан вазифаҳо ба уҳдаи кормандони ғайрикасбӣ вогузор карда шаванд. Муҳиммияти кор дар он аст, ки кормандоне, ки дорои маҳорату малакаи касбии фаъолият намудан дар ҳолатҳои фавқулодаро доро мебошанд, бояд дар корҳои авалиндарача ва муҳим истифода бурда шаванд.

Ҳамкориҳои милитсия бо мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ чиҳати рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар чунин шакл ба роҳ монда мешавад:

- назорат кардани иҷрои қонунҳо вобаста ба ҳифзи саломатии аҳоли ва ҳимояи ҳуқуқи озодиҳои шаҳрвандон дар ҳамин самт;
- ташкил ва расонидани ёрии аввалияи тиббии санитарӣ, назорат кардани расонидани доруворӣ ва дигар кумакҳои иҷтимоӣ ба шаҳрвандон дар ҳудуди ҳолатҳои ғавқулода;
- таъмини амният ва тартиботи ҷамъиятӣ ҳангоми амалӣ гардонидани назорати давлатии санитарӣ эпидемиологӣ вобаста ба пешгирии касалиҳои сирояткунанда;
- ҳифзи муҳити атроф ва таъмини беҳатарии экологӣ ва ғ.

Вазифаи дигаре, ки ба уҳдаи МКД дар Низоми ягона вогузор гардидааст, ин огоҳкунӣ ва ҳомӯш намудани сӯхтор мебошад. Ин вазифаро МКД тавассути СХДО ВКД ва ҷузъу томи он амалӣ менамояд. Сарраёсати мазкур барои аз сӯхтор муҳофизат намудани ҳаёт ва саломатии одамон, арзишҳои моддӣ, ташкил ва амалӣ сохтани назорати давлатии беҳатарӣ аз сӯхтор дар маҳаллаҳои аҳолинишин, корхона, муассиса, ташкилот сарфи назар аз шаклҳои ташкилию ҳуқуқиашон, таъсис дода шудааст.

Ба сохтори мақомоти СХДО ВКД дохил мешаванд:

- раёсатҳо ва шӯъбаҳои Хадамоти давлатии оташнишонии ҳокимияти иҷроияи маҳаллии вилоятҳо ва шаҳрҳои ноҳияҳо;
- қисмҳои мустақил, дидбонгоҳҳои алоҳидаи ҳарбикунонидашудаи Хадамоти давлатии оташнишонӣ, нозироти назорати хадамоти давлатии оташнишонӣ оид ба муҳофизати шаҳрҳо, маркази ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қисмҳои ҳарбикунонидашудаи хадамоти давлатии оташнишонӣ оид ба муҳофизати иншоотҳои хоҷагии халқ;

– чузъу том ва дигар мақомоти СХДО ВКД, аз ҷумла, муассисаҳои махсуси таълимии касби оташнишонӣ-техникӣ, инчунин корхонаву муассисаҳои махсус дар соҳаи оташнишонӣ.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи огоҳонӣ ва ҳомуш намудани сӯхтор дар доираи Қонуни ҚТ «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» ба танзим дароварда мешавад. Қонуни мазкур «асосҳои ҳуқуқӣ ва ташкилии фаъолияти тамоми мақомоти давлатиро вобаста ба таъмини беҳатарӣ аз сӯхтор дар қаламрави ҷумҳурӣ муайян намуда, механизми ҳамкории мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ва ташкилоту муассисаҳоро дар ин соҳа танзим менамояд» [12].

Дар Қонуни зикршуда СХДО ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мақомоти марказии мустақили оперативии беҳатарӣ аз сӯхтор муаррифӣ гардида, фаъолияти тамоми мақомоти давлатӣ ва ғайридавлатиро дар соҳаи беҳатарӣ аз сӯхтор ҳамоҳанг месозад. Аз ҷумла, иҷрои барномаи давлатии соҳаи беҳатарӣ аз сӯхтор ва назорати давлатиро дар ин самт таъмин менамояд. Инчунин, фаъолияти иҷозатномадиҳӣ ва сертификатониро дар соҳаи беҳатарӣ аз сӯхтор амалӣ намуда, ба вазорату идораҳо, ташкилоту муассисаҳо ва шахрвандон дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор амрнома ва дигар санадҳои меъёрии иҷрояшон ҳатмӣ медиҳад ва фаъолияти хадамоти оташнишониро ташкил, идора ва ҳамоҳанг месозад [12].

Тоҷикистон то давраи соҳибистиклолӣ таърихи тӯлонии ташкил ва татбиқи низоми махсус оид ба омодагӣ ва воқуниш ба офатҳои табииро доро буд, ки дар давраи истиқлолият ин вазифаро Низоми ягонаи давлатӣ иҷро менамояд. Тағйироти сиёсӣ иҷтимоӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди соҳибистиклолӣ ба вуқӯъ пайваست, фароҳам овардани шароити навро барои омодагӣ ба офатҳои табиӣ ва банақшагирии тақозо мекунад. Аз ин рӯ, омодагӣ ва банақшагирии офатҳои табиӣ бояд:

– бештар ғайримарказӣ буда, ба тақсими дақиқи фаъолият барои омодагӣ ва воқуниши тамоми табақаҳои ҷамъият асос ёфта бошанд;

– тарзҳои самаранок ва таъсирбахшро барои расидан ба ҳадафҳои ҷиҳати омодагӣ ва вокуниш муайян намоянд.

Баррасии масоили матраҳшуда моро ба чунин хулосабарорӣ мувоҷеҳ месозад:

1. Мазмуни вазифаҳои МКД дар ҳолатҳои ғавқулода маҷмуи таъсири мутақобилаи ғайриқаноатбахш ба ҳукумати МКД мебошад, ки барои ҳалли масъалаҳои дар пеш гузошташуда ва ноил шудан ба мақсадҳои нигаронида шудаанд. Аммо, пеш аз рух додани садамаҳои техногенӣ ва офатҳои табиӣ, вазифа ва уҳдадорӣҳои мақомоти давлатӣ бояд муайян ва вобаста ба таъйиноти мақомот бо таври мушаххас аз ҳамдигар ҷудо карда шаванд. Махсусан вазифаҳои МКД, зеро ҳангоми рух додани ҳолатҳои ғавқулода вазъияти пешгӯинашаванда ба миён меояд ва гузаронидани ҷорабинӣҳои таъхирнопазирро талаб менамояд. Истифодаи самаранокӣ вақт ҷиҳати иҷрои вазифаҳо ва мақсадҳои гузошташуда мусоидат менамояд.

2. Номуайяни дар мақсадҳо ва вазифаҳои дар пеш гузошташудаи МКД ба он оварда мерасонад, ки мақомоти мазкур ғайриқаноатбахш дар ҳолатҳои ғавқулода ғайриқаноатбахш иҷро намояд, ки дар натиҷа зарар ва талафот дучанд гардида, таҳдид ба ҳаёт ва саломатии аҳоли меафзояд.

3. Функсияи идоракунии давлат дар ҳолатҳои ғавқулода натавонанд МКД-ро дар бар мегирад, балки тамоми мақомоти давлатӣ, қувваҳои мусаллаҳ ва ташкилотҳои инъикос менамояд.

4. Махсусиятҳои идоракунии МКД дар ҳолатҳои ғавқулода дар он аст, ки он ҳамчун субъекти алоҳида вазифаҳояш нисбат ба дигар мақомоти давлатӣ мушаххасан ҷудо карда шуда, мақсадҳо ва вазифаҳои он дар ҷорабинӣҳои пешакӣ дар замони осоишта банақшагирифташуда муайян гардидааст. Ҳангоми таъсиси сохторҳои ташкилӣ (ситоди оперативӣ, гурӯҳҳои оперативӣ-ташкилӣ ва ғ.) зарурати аз нав муайян кардани вазифаҳо ва уҳдадорӣҳои ҷузъӣ то ба миён намеояд. Танҳо

баъзе аз чорабиниҳои амалишаванда вобаста ба вазъияти баамаломадаи ҳолатҳои ғавқулода метавонад тағйир ёбад.

5. Дар раванди омӯзонидани кормандони МКД ҷиҳати иштирок дар амалиёти бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бояд ташаккули малака ва тактикаи амалии кор дар шароити релефҳои гуногунро дар бар гирад; роҳбарият ва ҳайати шахсии ҷузъу том ба тамоми хатарҳои аввалиндараҷа ва дуюминдараҷа ҳангоми ҳолатҳои ғавқулода бояд омода бошанд; ҳангоми гузаронидани амалиётҳои наҷотдиҳӣ вақтро самаранок истифода баранд; аз вазъияти баамаломада пурра маълумот дошта бошанд; масъулиятшинос бошанд ва тамоми вазифаҳои дар назди онҳо гузошташударо бечуну чаро ва софдилона иҷро намоянд; таъминоти моддию техникии корҳо бояд дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда шавад; аз ҷиҳати психологӣ ва ахлоқӣ кормандоне, ки дар бартарафсозии ҳолатҳои ғавқулода иштирок менамоянд, устувор бошанд.

6. Бо мақсади фаъолияти пурсамар ва мақсаднок, нақшаҳои амалиёти МКД дар ҳолатҳои ғавқулода бо дигар мақомоти идоравии ҳудудӣ мувофиқа карда шуда, пешакӣ таклифхоро оид ба ҳама гуна таъминот ҳангоми амалиёти қувваю воситаҳо, таҷҳизот ва техника, гирифтани иҷозатномаҳо барои истифодаи биноҳо дар ҳолати эвакуатсия ба минтақаи беруназшаҳрӣ тарҳрезӣ менамояд.

БОБИ 3.

МУКАММАЛСОЗИИ АСОСҲОИ ҲУҚУҚӢ ВА ТАШКИЛИИ ИДОРАКУНИИ МАҚОМОТИ КОРҲОИ ДОХИЛӢ ВА ДИГАР МАҚОМОТИ ДАВЛАТӢ ОИД БА ПЕШГИРӢ ВА РАФЪИ ҲОЛАТҲОИ ФАВҚУЛОДАИ ТАБИӢ ВА ТЕХНОГЕНӢ

3.1. Мукаммалсозии асосҳои ҳуқуқии фаъолияти мақомоти корҳои дохилӣ ва дигар субектони Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ

Яке аз масъалаҳои мубрам вобаста ба таъмини бехатарӣ аз сӯхторҳои калонҳаҷм дар ҷангалзорҳо, корхонаҳои саноатӣ ва биноҳои баландошёна, тайёрии касбӣ ва таъминоти моддию техникии на танҳо кормандони Хадамоти давлатии оташнишонӣ, балки омодагии сохторҳои давлатӣ дар доираи Низоми ягонаи давлатӣ вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода низ мебошад, ки бозбинии асосҳои ҳуқуқӣ ва ташкилии фаъолияти онҳоро дар ин самт тақозо менамояд. Вобаста ба ислоҳоти ҳамин самти фаъолияти мақомоти давлатӣ, муҳаққиқ Чағалидзе Д.Н. чунин мефармояд: «Ба самъи субъектони дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода иштироккунанда, расонидани талаботи санадҳои меъёрии батанзимдарорандаи ин самт, коркард намудан ва мукаммалгардонидани барномаҳо вобаста ба омодагии касбии кормандон ва такмили ихтисоси кормандони Кумитаи ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани, мақомоти назорат ва ҳифзи меҳнат ва амнияти техникӣ, Агентии хоҷагии ҷангал, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии маҳаллӣ амри зарурист» [85, с. 9-10], хеле иқдоми муҳим арзёбӣ мегардад.

Олими мазкур ҷиҳати тақвият бахшидани фаъолият дар ин самт чунин зикр менамояд: «Роҳбарони мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ, ки ба ҳайати Ситоди оперативӣ вобаста ба бартараф намудани оқибатҳои

сӯхторҳо шомил мегарданд, бояд ҳатман омӯзонда шуда, аз такмили ихтисос гузаронида шаванд. Ў омӯзиши чунин кормандонро дар заминаи мактабҳои олии назди Вазорати ҳолатҳои фавқулодаи Федератсияи Россия ҷонибдорӣ менамояд» [85, с. 10]. Дар ҳамин масир Чағалидзе Д.Н. чунин иқдоми саривақтиро пешниҳод менамояд: «Қабул намудани Қарори Ҳукумати Федератсияи Россия вобаста ба танзим намудани фаъолияти муштаракӣ сохторҳои гуногун дар доираи Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода вобаста ба ҳомуш намудани сӯхторҳои ҷангалзорҳо амри зарурӣ мебошад» [85, с. 10].

Инчунин, барои бо таври муташаккилона ва бонизом ба роҳ мондани корҳои марбут ба ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, андешаи зерини Удалсова Н.В. ҷолиби диққат аст: «Қабул намудани санади меъёрии ҳуқуқие, ки тартиби ҳамкории сохторҳои мухталифро дар Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода танзим менамояд (аз ҷумла, Вазорати корҳои дохилӣ ва Вазорати ҳолатҳои фавқулода) самаранокии ҳамкории мақомоти салоҳиятдори далатиро дар ин самт афзун месозад» [87, с. 8]. Зеро чунин раванд барои бо таври мушаххас муайян намудани вазифаҳои асосӣ ва иловагии ҳар як мақомоти давлатӣ ва истифодаи оқилонаи таҷрибаи муштарак ва захираҳои моддӣ онҳо барои бартараф намудани оқибатҳои ҳодиса мусоидат хоҳад кард.

Бояд зикр кард, ки тибқи б. 1 м. 6 Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», «Низоми ягонаи давлатӣ тамоми қувваю воситаҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва ташкилотро дар самти пешгирӣ ва ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулода муттаҳид месозад» [10].

Моддаи 9 Қонуни мазкур бошад, «роҳбарии бевосита ва назорати умумии вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатиро ба уҳдаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон вогузор менамояд» [10]. (б. 7, 8).

Тибқи талаботи б. 1 м. 11 Қонуни мазкур бошад, «ташкили идоракунӣ ва ҳамоҳангсозии фаъолияти тамоми мақомоти давлатиро дар ин самт Кумитаи ҳолатҳои фавқулода ба уҳда дорад» [10] вогузор менамояд.

Моддаи 12 ҳамин Қонун тамоми вазорату идораҳо ва ташкилоту муассисаҳоро муваззаф месозад, ки оид ба таҳкими беҳатарии радиатсионӣ, кимиёвӣ, тиббию биологӣ, таркишӣ, сӯхторӣ, экологӣ масъул бошанд.

Яъне, тибқи қонунгузории амалкунанда, ҳар як субъекти Низоми ягонаи давлатӣ масъул мебошад, ки дар доираи салоҳиятҳои худ чорабиниҳои ташкилӣ-идоракунӣ ва фаврӣ-тактикиро дар ин самт роҳандозӣ намояд.

Моддаи 14-16 Қонуни дар боло зикршуда иштироки иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, Қувваҳои мусаллаҳ, МКД ва дигар сохторҳои низомиро вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода ба танзим медарорад.

Ҷиҳати дар амал татбиқ намудани талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ» ва тибқи банди 39 Низоми ягонаи давлатӣ дар ин самт, қувва ва воситаҳои мақомоти милитсия низ барои рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ истифода бурда мешаванд. Яъне, МКД дар баробари дигар мақомоти давлатӣ ҷузъи ҷудонашавандаи Низоми ягонаи давлатӣ ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода мебошад.

Тибқи Низомномаи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, иштирок дар рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ яке аз вазифаҳои асосии милитсия маҳсуб меёбад. Дар санади мазкур кайд карда мешавад, ки тадбирҳои рафъи ҳодисаҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ки дар онҳо ҷузъу томи МКД иштирок доранд, аз тарафи Комиссияи давлатии ҳолатҳои фавқулодаи маҳаллӣ муайян карда мешавад.

Яъне, волоияти Ҳамоҳангсозии Ҷаъолият ба Комиссияи давлатии ҳолатҳои Ҷавқулодаи маҳаллӣ дар сатҳи қонунгузорӣ ба ин Комиссия вогузор гардидааст.

«Бо мақсади такмил додани омодагии қувва ва воситаҳои МКД, қўшунҳои дохилӣ» [6]¹ муассисаҳои таълимии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, чиҳати омода сохтани мутахассисони касбӣ ва ҷузъу томи МКД барои рафъи оқибатҳои ҳолатҳои Ҷавқулода масъул мебошанд.

Тибқи талаботи банди 2 қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сохтор ва тартиби Ҷаъолияти Низоми ягонаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои Ҷавқулода» аз 31-уми декабри соли 2014, № 833, ВКД вазифадор аст, ки дар муҳлати муайян сохтор ва тартиби Ҷаъолияти зернизоми вазифавӣ ва ҳудудии ҳудро барои истифодабарӣ дар зери чатри Низоми ягона тасдиқ намуда, ба Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои Ҷавқулода чиҳати вазифаҳо, қувва ва воситаҳо пешниҳодот манзур намояд.

Нақши асосӣ ва идоракунии умумии Низоми ягонаро КҲФ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба уҳда дорад [6]. Аз ин лиҳоз, тамоми вазорату идораҳои давлатии марбути ин Низом ҳангоми пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои Ҷавқулода дар назди Кумита масъул мебошанд.

Аммо, тибқи талаботи м. 6 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарии саноатии объектҳои истеҳсолии хатарнок» аз 28-уми феввали соли 2004, № 14, «ошкор кардан, ҳифз намудан ва пешгирӣ кардани садамаю ҳодисаҳои нохуш дар объекти истеҳсолии моддаҳои хатарнок ба зиммаи мақомоти махсус ваколатдори давлатӣ вогузор гардидаанд» [8].

Аз мазмуни Қонуни мазкур бармеояд, ки агар ҳодисаҳои Ҷавқулодаи техногенӣ дар объекти истеҳсолии моддаҳои хатарнок ба

¹ Яке аз вазифаҳои Қўшунҳои дохилӣ ин иштирок дар бартараф намудани оқибатҳои ҳодисаҳои стихиявӣ, офатҳои калон ва дигар ҳолатҳои Ҷавқулода мебошад.

вукуъ пайванданд, пас, мақоми ҳамоҳангсозӣ ва воляти роҳбариву идоракунии умумӣ ба мақомоти ваколатдори давлатӣ дар соҳаи бехатарии саноат вогузор карда шавад.

Инчунин, тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи истифодаи энергияи атомӣ», «масъалаи таъмини ҳифзи ҷисмонии дастгоҳҳои ядрӯӣ, манбаъҳои радиатсия, маҳалҳои нигоҳдории маводи ядрӯӣ ва моддаҳои радиоактивӣ дар ҳама давраҳои истеҳсолот ба мақомоти ваколатдори давлатӣ оид ба истифодаи энергияи атомӣ вогузор гардидааст» [19]. Аммо ваколатҳои ВКД дар мавриди таъмини бехатарии ҳамлу нақли ин гуна моддаҳо дар Қонуни мазкур мушаххасан дарҷ нагардидааст, ки ин аз ноқомии санади меъёрии ҳуқуқии болозикр шаҳодат медиҳад.

Тибқи м. 12 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бехатарии иншоотҳои гидротехникӣ» бошад, «мақомоти назорати давлатии бехатарии иншоотҳои гидротехникӣ масъулияти идоракунии ва назоратро дар самти таъмини бехатарии иншоотҳои гидротехникӣ дорад» [13].

Дар баробари ин, бояд қайд намуд, ки тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи экспертизаи экологӣ», раванди таъмини бехатарии экологӣ дар иншооти таъиноти истеҳсолию иқтисодӣ аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ ба роҳ монда шуда, вобаста ба риоя намудани стандартҳо ва қоидаҳои муқаррарӣ аз ҷониби корхонаҳои саноатӣ экспертизаи экологӣ гузаронида мешавад» [15].

«Ҳангоми зарурат, экспертизаи иншоотҳои саноатии истеҳсолии хатарнок ва равандҳое, ки манбаи ҳолатҳои фавқулода мебошанд ё то андозае ба ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулода таъсир мерасонанд ва таҳдид ба ҳаёт ва саломатии аҳолиро ба вучуд меоранд, метавонанд аз ҷониби иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва коршиносони мустақил, инчунин, тибқи эълумияи СММ оид ба «Ҳифзи муҳити зист» аз «ҷониби мутахассисони ташкилотҳои экспертии байналмилалӣ гузаронида шаванд» [3].

Талаботи м. 4 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» бошад, тамоми мақомоти давлатӣ ва ғайридавлатӣ ва ташкилоту муассисаҳоро муваззаф месозад, ки «зери чатри СХДО ВКД дар таъмини беҳатарӣ аз сӯхтор иштирок намоянд» [12]. «Аз ҷумла, дар ҳомӯш намудани сӯхторҳо ва анҷом додани корҳои аввалияи садамавӣ-наҷотдиҳӣ» [12].

Тибқи м. 9 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор», «СХДО ВКД ҳамчун мақомоти марказии мустақили оперативии беҳатарӣ аз сӯхтор, назорати давлатии беҳатарӣ аз сӯхторро амалӣ сохта, фаъолияти вазорату идораҳо, ташкилоту муассисаҳо ва корхонаҳоро дар соҳаи беҳатарӣ аз сӯхтор ҳамоханг месозад» [12].

Чи тавре ки қаблан зикр гардида буд, новобаста ба он ки тибқи талаботи м. 9 Қонуни мазкур, СХДО ВКД ҳамчун мақомоти марказии идоракунии Низоми таъмини беҳаратии аз сӯхтор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф гардидааст, тибқи талаботи м. 10 ҳамин Қонун, назорати давлатии беҳатарӣ аз сӯхтор дар ҷангалзорҳо ба уҳдаи мақомоти Хадамоти хоҷагии ҷангал ва ҳангоми иҷрои корҳои ба тарконидаи алоқаманд ба Саридораи назорати давлатии беҳатарии корҳо дар саноат вогузор гардидааст.

Аммо, ниҳодҳои мазкур дар доираи қонун бояд ҳамчун ҷузъи Низоми таъмини беҳаратии аз сӯхтор дар Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба пешгирӣ ва рафъ намудани сухтор эътироф карда шаванд ва дар ҳамин самт ба Хадамоти давлатии оташнишонӣ хусусияти зертобеиятӣ дошта бошанд, зеро дар ҳолати ба амал омадани сӯхторҳои азим ва калонҳаҷм ин ниҳодҳо бе ёрии амалии хадамоти мазкур қобилияти бартараф кардани оқибатҳои онҳоро дар ҷангалзорҳо ва корхонаҳои азими саноатӣ, аз ҷумла гидротехникӣ надоранд.

Дар м. 17 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хадамоти садамавӣю наҷотдиҳӣ, сохторҳои садамавӣю наҷотдиҳӣ ва вазъи ҳуқуқии наҷотдиҳандагон» омадааст, ки «ҳамохангсозии фаъолияти

хадамоти садамавию начотдиҳӣ ва сохторҳои садамавию начотдиҳии мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ аз ҷониби мақомоти махсуси давлатӣ, ки ваколатдори соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулода мебошанд, анҷом дода мешавад» [11].

Тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», ба ҳайси мақомоти ҷамоҳангсози давлатӣ дар ин самт КҲФ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон баромад менамояд.

Ҳамин тариқ, таҳлили муқаррароти дахлдори Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хадамоти садамавию начотдиҳӣ, сохторҳои садамавию начотдиҳӣ ва вазъи ҳуқуқии начотдиҳандагон» собит месозанд, ки вазифа ва функсияҳои мақомоти давлатӣ бо таври мушаххас ва бо назардошти талаботи асосҳои назариявии ташкили идоракунии, мутаносибат низоми ягонаи идоракунии дар самти пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мураттаб нагардидаанд.

Аз ҷумла, тазодҳо ва такроршавии функсияҳо вобаста ба нақши мақомоти ҷамоҳангсози давлатӣ дар самти пешгирӣ ва тафъи ҳолатҳои ғавқулодаи хусусияти техногенидошта бараъло намоён аст. Мисол, бо мақсади аз байн бардоштани чунин муҳолифатҳо, Ҷумҳурии Қазоқистон бо якҷоясозии се қонуни соҳаи ҳолатҳои ғавқулода, қонуни нав «Дар бораи мудофияи гражданин»-ро қабул намуд [23].

Вобаста ба мушкилоти мақомоти худидоракунии маҳаллӣ дар ин самт Дагиров Ш.Ш. бист сол муқаддам чунин зикр карда буд: «Асоси такмили қонунгузорӣ дар соҳаи таъмини беҳатарӣ аз ҳолатҳои ғавқулода дар сатҳи маҳаллӣ бояд принсипи якпорчагӣ ва ягонагии низоми давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода бошад» [75, с. 6]. «Ба ҳайси ҷорабиниҳои асосии мақомоти худидоракунии маҳаллӣ дар

ҳолатҳои фавқулода олими номбурда ташкили мақомоти Ҷамоҳангсоз ва доимоамалкунандаи идоракуниро ҷонибдорӣ менамояд» [75, с. 34].

Дар ҳамин масир, бояд зикр кард, ки яке аз вазифаҳои муҳимми бо сифати баланд пешгӯӣ ва пешгирӣ кардани ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, наҷот додани шаҳрвандон дар чунин ҳолатҳо ин омода намудани кадрҳои касбӣ мебошад. Зеро яке аз хусусиятҳои муҳимми фаъолияти касбии кормандоне, ки барои бартараф кардани ҳолатҳои фавқулода ҷалб карда мешаванд, ин пеш аз ҳама, ба вучуд омадани хатар ба ҳаёт ва саломатии ҳуди онҳо мебошад. Инчунин, қабул кардани қарорҳои дурусти идоравӣ зерин таъсири психологӣ ва масъулият барои иҷрои вазифаи ба миён гузошташуда, дучанд мегардад. «Аз ин рӯ, дар сохтори сифатҳои аз ҷиҳати касбӣ муҳимми онҳо - омодагӣ ба фаъолияти касбӣ дар шароити махсус ва шадид ҷойгоҳи махсусро ишғол мекунад» [70, с. 8].

Дар баробари омода сохтани мутахассисони касбӣ барои амалисозии қорҳои наҷотдиҳӣ-садамавӣ, арзёбии хатарҳо дар асоси тартиби муайяни ҳатмӣ барои ҳама намудҳои фаъолияти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ғ. дар қаламрави ҷумҳурии муҳим арзёбӣ мегардад. Аз ин лиҳоз, «маълумоте, ки ҳангоми таҳлил ва арзёбии хатарҳо ба даст омадааст, бояд ҳангоми банақшагирӣ ва қабули қарорҳо аз ҷониби мақомоти давлатӣ дар ҳамаи сатҳҳо ва мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулода дар доираи ваколатҳои муқаррарнамудаи қонунгузори амалкунанда ба назар гирифта шаванд» [71, с. 18].

Ба андешаи мо, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ» ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳадамоти садамавӣ наҷотдиҳӣ, сохторҳои садамавӣ наҷотдиҳӣ ва вазъи ҳуқуқии наҷотдиҳандагон» хусусияти умумиҳуқуқӣ дошта, дар онҳо бо таври дақиқ вазифа ва функсияҳои мақомоти давлатӣ ва мақомоти

сохтори Ҳамоҳангсозии давлатӣ вобаста ба пешгирӣ ва рафъ намудани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ муайян ва мустақар нашудаанд. Аз ин лиҳоз, дар доираи як қонун муттаҳид сохтани онҳо ва мукамал сохтани асосҳои ҳуқуқии ташкили ғавқолияти мақомоти давлатӣ дар ин самт айни муддаост. Зеро сарфакории меъёрии ҳуқуқӣ ва истифодаи ибораву ҷумлаҳо ва истилоҳоти ҳуқуқии равону саҳеҳ, яке аз талаботи асосии техникаи ҳуқуқэҷодкунӣ мебошад, ки дар моддаи 40 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» муфасссалтар дарҷ ёфтаанд. Аз ҷумла, дар б. 4 м. 51 Қонуни мазкур омадааст, ки «дар матни санади меъёрии ҳуқуқӣ истифодаи калимаву ибораҳои норавшан, мулоҳизот, хитобу даъватҳои умумӣ норавост» [17].

Ҳамин тариқ, таҳлили ҳамаҷонибаи қонунгузории ғавқулода барои рӯйи қор овардани чунин хулосаву пешниҳодот мусоидат намуданд:

1. Набудани равиши Ҳамоҳангшуда дар ислоҳоти низоми идоракунии давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ки принципҳои асосии барномаҳои стратегиро инъикос мекунанд, боиси бидуни стратегияи амиқи таҳиягардидаи рушди ин соҳа ба амал меояд. Аз ин лиҳоз, дигаргуниҳои институтсионалӣ ба стратегияҳои рушди дарозмуддат ва миёнамуҳлат ва афзалиятҳои дар онҳо муайяншуда пурра мувофиқат намеkunанд.

2. Дар марҳалаи ҳозираи рушди босуботи Ҷумҳурии Тоҷикистон инкишоф ёфтани тамоми соҳаҳои хоҷагии халқи ҷумҳурӣ, бунёд ёфтани корхонаҳои азими саноатӣ, иншооти хизматрасонии нақлиётӣ, гидроэнергетикӣ, азхудкунии маъданҳои зеризаминӣ, мавҷудияти шумораи калони партовҳои радиоактивӣ ва ғ. мукамалсозии санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимсозандаи ин самтро тақозо менамоянд. Зеро талаботи қонунгузории амалкунанда дар ин самт дорои муҳолифатҳои муайян вобаста ба мушаххас намудани асосҳои ташкилӣ-ҳуқуқии ғавқолияти мақомоти давлатӣ ва ғайридавлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи мебошанд.

3. Дар Низоми ягонаи давлатӣ субъектони сершумор (мақомоти давлатӣ) ширкат менамоянд, ки фаъолияти онҳо асосан дар доираи санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ ва дохилиидоравӣ ба танзим дароварда мешавад. Аммо, талаботи меъёрҳои дахлдори онҳо бо ҳамдигар дар рақобат ва зиддият қарор доранд, ки манфиатпазирии фаъолияти мақомоти давлатиро дар ин самт хоҳиш медиҳанд. Масалан, тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарии сейсмикӣ», мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ оид ба беҳатарии сейсмикӣ қорхоро оид ба паст кардани хавфи сейсмикӣ ва омода намудани аҳоли ба заминҷунбии шадид дар ҳудуди дахлдор, ташкил менамояд. Чунин талабот дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳадамоти садамавию наҷотдиҳӣ, сохторҳои садамавию наҷотдиҳӣ ва вазъи ҳуқуқии наҷотдиҳандагон», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» пешбинӣ гардидааст.

4. Барои ҳал намудани масъалаи мазкур, бо назардошти таҷрибаи давлатҳои пешрафта, дар доираи як қонун муттаҳид сохтани қонунҳои болозикршуда манфиатпазир хоҳад буд. Чунин мавқеъгирӣ барои рушд додани консепсияи муосир вобаста ба кодификатсия кардани ин самти фаъолияти мақомоти давлатӣ мусоидат хоҳад кард.

5. Низоми огоҳкунии пешакӣ оид ба заминҷунбӣ, пешгирӣ ва рафъ намудани дигар оқибатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ айни замон дар доираи нақшаҳои махфӣ ташкил ва амалӣ мегардад, ки муҳолифи қонунгузори амалкунанда мебошад. Зеро тибқи талаботи зербанди 1 б. 1 м. 21 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сирри давлатӣ», «маълумот оид ба ҳолатҳои ғавқулода ва ғалокатҳо, ки ба амният ва саломатии шаҳрвандон таҳдид мекунанд ва оқибатҳои онҳо, инчунин, оид ба офатҳои табиӣ, пешгӯии расмӣ ва оқибатҳои онҳо махфӣ гардонида намешавад».

6. Бо назардошти талаботи қонунгузории амалкунанда дар самти пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба ҳам бархӯрдани манфиатҳои дихилиидоравии ВКД ва КХФ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самтҳои зерин хеле равшан эҳсос карда мешавад. Аз ҷумла, тибқи талаботи қонунгузории амалкунанда КХФ ҳамчун мақомоти ҳамоҳангсозандаи тамоми вазорату идораҳои давлатӣ ва мақомоти давлатии ҳокимияти иҷроя дар ин самт аз рӯйи таъйиноти худ қомилан дуруст ваколатдор карда шудааст ва сиёсати ягонаи давлатиро дар ин самт бояд амалӣ созад. ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, дар Низоми ягонаи давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҳамчун ҷузъи ёрирасони Қумитаи мазкур баромад менамояд. Яъне, аз рӯйи таъйиноти худ пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ барои КХФ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун функцияи асосӣ [10] ва барои ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, ҳамчун функцияи иловагӣ [28] баромад менамояд.

Аммо, тибқи талаботи қонунгузории амалкунанда вобаста ба беҳатарӣ аз сӯхтор [12], СХДО ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мақомоти марказии мустақили оперативии беҳатарӣ аз сӯхтор назорати давлатии беҳатарӣ аз сӯхторро таъмин намуда, фаъолияти вазорату идораҳо, корхонаю ташкилот ва муассисаҳоро дар ин самт ҳамоҳанг месозад. Яъне, дар сатҳи қонунгузорӣ муҳолифат вобаста ба вазифа ва функцияҳои ин ду ниҳоди давлатӣ мавҷуд аст, ки такроршавии функцияҳои онҳоро собит месозад. Агар аз як тараф, КХМ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамоҳангсозии фаъолияти мақомоти давлатиро дар самти пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба роҳ мемонад, аммо аз тарафи дигар, агар сухан дар бораи пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ (сӯхторхомушкунӣ) бошад, функцияи асосии Қумитаи мазкурро ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷро менамояд.

7. Дар ҳамин меҳвар бояд зикр кард, ки дар ҳақиқат, айни замон ВКД бо воситаи СХДО ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ва зерсохторҳои он дар сатҳи ноҳия, шаҳр ва вилоятҳои ҷумҳурии аз иҷрои ин вазифа (новобаста ба он, ки аз рӯи таъйиноти фаъолияти милитсия дуюмдараҷа мебошад), бинобар доштани базаи мукаммалӣ моддӣ-техникӣ, малакаи хуби касбии кормандон, таҷҳизот, қувва ва воситаҳои зарурӣ, аз ҷумла, коллеҷи оташнишонӣ, заминаи илмӣ-таълимии мусоид ва ғ., хеле ҳадафмандона баромада истодааст. Аммо, сухан дар бораи таъйиноти мақомоти махсусваколоткардашудаи давлатӣ вобаста ба ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ дар доираи як низоми томи давлатӣ меравад.

8. Надоштани чунин базаи моддӣ-техникӣ ва илмӣ-таълимӣ барои ғасб намудани функцияи асосии ин ниҳоди давлатӣ, ки таъйиноти асосиаш ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ мебошад, асос шуда наметавонад. Баръакс, барои рушд ёфтани ин самти сиёсати давлатӣ монеа эҷод менамояд, зеро роҳбарияти КҲФ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ин самти фаъолияти давлатиро на танҳо дар дохили кишвар, балки дар сатҳи минтақа ва ҷаҳон муаррифӣ менамояд. Аммо, бе базаи мукаммали илмӣ-таълимӣ ин ниҳоди калидии давлат рушду такоммул карда наметавонад. Аз ин лиҳоз, раванди ҳар чи зудтар таҳвил додани функцияи сӯхторхомӯшкунӣ ба КҲФ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, мутаносибан ба он марбут донишҷуи сохтори бевосита иҷрокунандаи ин функцияҳо роҳро барои рушд ёфтани Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мекушояд.

9. Тибқи талаботи банди 1 Низомномаи КҲФ аз 29-уми ноябри с. 2017, № 547, Кумитаи мазкур ҳамчун «мақомоти марказии ҳокимияти иҷроия тамоми чорабиниҳои умумидавлатиро вобаста ба ҳифзи аҳоли аз оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ ва ҳангоми вазъияти ҷангӣ ҳамоҳанг месозад». Инчунин, тибқи талаботи

зербандҳои 4 ва 5 Низомномаи мазкур, идоракунӣ ва ҷамоҳангсозии ҷаъолияти тамоми вазорату идораҳо, ташкилоту корхонаҳо ва мақомоти иҷроияи марказӣ ва маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар доираи Низоми ягонаи давлатӣ ба уҳдаи ин ниҳоди давлатӣ вогузор гардидааст. Талаботи мазкур низ собит месозад, ки Кумитаи мазкур дар доираи ваколатҳои худ идоракунӣ ва ҷамоҳангии ҷаъолияти дигар мақомоти давлатиро дар ҳолатҳои ҷавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба уҳда дорад, ки асоснокии мавқеи моро оид ба такроршавии ҷунксияҳои ин ду ниҳоди давлатӣ дар самти пешгирӣ ва рафъи ҳодисаҳои ҷавқулодаи хусусияти техногенидошта бори дигар собит месозад.

Чунин мавқеъгирӣ мо, баҳри баланд бардоштани сатҳи сифати ҷаъолияти МКД ҳамчун мақомоти ҳифзи ҳуқуқӣ дар иҷрои ҷунксияҳои асосии он - таъмини тартиботи ҷамъияти, пешгирӣ ва ошкор кардани ҳуқуқвайронкуниҳо дар раванди пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ҷавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ҳифзи моликияти шаҳрвандон, инчунин дар сатҳи касбӣ-амалӣ сохтани ҷунксияи иловагии он ҷиҳати наҷодиҳии шаҳрвандон аз садамаву сӯхторҳо мебошад.

Бояд зикр намуд, ки мукамалсозии талаботи қонунгузори баррасишуда барои таъмини омодагии босамари ҷузъу томи МКД ва дигар субъектони Низоми ягона мусоидат хоҳад кард.

3.2. Мукамалсозии ҷаъолияти ҷузъу томҳои мақомоти корҳои дохилӣ дар ҳолатҳои ҷавқулодаи табиӣ ва техногенӣ

Ҳоло дар Ҷумҳурии Тоҷикистон доираи васеи нақшаҳои ташкилотҳои соҳавӣ ва мушаххас оид ба воқуниш ба ҳатарҳо мавҷуд аст. Вале, вуҷуд надоштани барномаи ягонаи миллӣ, минтақавӣ ва маҳаллии омодагии ҷамаҷониба ба оғатҳо ва воқуниш ба онҳо маънои мавҷуд набудани ҷамоҳангии амалиёти байни ин ташкилот ва имкони

номувофиқатии нақшаҳои инфиродӣ бо стандартҳои мавҷудаи воқуниши самаранок ва омодагӣ ба офатҳоро дорад.

Раванди такмилёбии банақшагирии чорабиниҳо оид ба эътино ба ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба кам гардидан оқибатҳои харобиовари ин ҳолатҳо мусоидат менамояд. Омодагӣ ва воқуниши сараивақтӣ ба чунин равандҳои номатлуб омодагии пешакии касбӣ ва банақшагирии якҷояи мақомоти дахлдори давлатиро вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода тақозо менамояд.

Иқтидори мушаххаси зернизоми Низоми ягона дар ҳамаи сатҳҳо ба такмилдиҳӣ ва бозомӯзӣ ниёз дорад. Зарурат ба миён омадааст, ки асосҳои ташкилӣ, идоракунии ва гурӯҳбандӣ намудани ҳайати шахсии зернизоми Низоми ягона бозбинӣ карда шавад. Омодагии қувва ва воситаҳои ҷузъу томи МКД оид ба гузаронидани корҳои садамавӣю наҷотдиҳӣ низ такмил дода шавад. Чорабиниҳои зарурӣ ва воқеӣ вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода ва расонидани ёрии таъҷилии аввалия бояд барои тамоми сатҳҳои идоракунии таҳия карда шаванд.

Зимни гузаронидани таҳқиқот муайян гардид, ки ҳамоҳангсозии ҷузъу томи МКД дар бартарафсозии ҳолатҳои ғавқулода дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда нашудааст. Аввалан, камтаҷрибагии роҳбарони ҷузъу том дар бартарафсозии ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, дар сатҳи комил набудани таҷҳизот ва воситаҳои нақлиётӣ махусуси наҷотдиҳӣ ҷиҳати амалиёти ғаврӣ дар ин ҳолатҳо боиси он мегардад, ки зарар ва талафот ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои ғавқулода ба маротиб зиёд мегардад.

Дигар масъала ин ташкили хабардоркунии саривақтии аҳоли ва мақомоти давлатӣ мебошад, ки дар сурати дуруст ва саривақт ба роҳ мондани ин чорабинӣ зарар ва талафот аз ҳолатҳои ғавқулода кам мегардад. Дар айни замон барои ҳалли ин масъала тибқи Низоми ягона, дар Хадамоти алоқаи назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон зернизоми

вазифавии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода оид ба хабардоркунӣ, алоқа ва технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ ғавқолият менамояд, ки он дар сатҳи зарурӣ дар ҳама сатҳҳо ба роҳ монда нашудааст. Дар мамлакат низомҳои алоҳидаи огоҳкунӣ вуҷуд доранд, вале низоми ягонаи огоҳкунӣ аз ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ки тавонад маълумотро саривақт ба онҳое, ки бо воқуниш ба ин ҳолатҳо вазифадоранд, расонад, вуҷуд надорад. Бояд қайд намуд, ки ба туфайли кӯшишҳо, дар ноҳияҳои алоҳида ҷиҳати таъмини омодагӣ ва воқуниш дар сатҳи ҷомеаҳо, низомҳои маҳаллии огоҳкунӣ тавассути насби таҷҳизоти техникии муосир такмил бояд дода шаванд. Зеро дар айни замон таҷҳизоти техникаи ин низомҳои огоҳкунӣ фарсуда шуда, умуман ба талабот ҷавобгӯй нестанд. Дар умум низоми огоҳкунии қаблӣ ё ҳангоми рух додани ҳолатҳои ғавқулода ғавқолият наменамояд. Низоми дорои таҷҳизоти муосири огоҳкунӣ ва алоқа дар сатҳи ҷумҳурӣ ва шаҳру ноҳияҳо вуҷуд надорад.

Яке аз мушкилоти такмилдиҳии низоми огоҳкунӣ - мавҷуд будани иқтисодии техникии маҳдуд мебошад, ки ҳоло зарурати ташкили гурӯҳҳои таҳқиқотии махсус ҷиҳати омӯзиши амиқи ин масоилро ба миён овардааст. Ҷамъ овардани маълумоти зарурӣ вобаста ба хавфу хатарҳои табиӣ ва техногенӣ, баҳодихӣ, пешгӯӣ ва банақшагирии пешакӣ оид ба пешгирии ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ низ омили муҳим арзёбӣ мегардад.

Яке аз масъалаҳои ҳалношуда дар самти пешгирӣ ва бартарарфсозии ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ин баҳснок будани истифодаи қувваҳои воситаҳои МКД мебошад. Барои ноил шудан ба ин мақсад, дар байни сардорони шӯъбаҳои ҳифзи тартиботи ҷамъиятии зиёда аз 15 шаҳру ноҳия пурсиши сотсиологӣ гузаронида шуд. Зимни пурсиш дар доираи саволи «Ба фикри Шумо, кадом мақомот бояд ғавқолияти вазорату идораҳои давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва шаҳрвандонро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода вобаста ба

вукуъ пайвастанӣ сӯхторҳои калонҳаҷм дар корхонаҳои саноатӣ, манзилҳои истиқоматӣ, бозорҳо ва ҷангалзорҳо ҳамоҳанг созад?» муайян карда шуд, ки ҳамфикрии ягона оид ба нақши мақомоти ҳамоҳангсозии давлатӣ дар ин самт айни замон мавҷуд нест. Зеро 48,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти тамоми мақомоти давлатиро дар ин самт бояд СХДО ҳамоҳанг созад, 37,5% - Кумитаи ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи гражданиро масъул донистанд, 9,5% - мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва 4,5% - мақомоти худидоракнуии ҷамоати шаҳрак ва деҳотро [ниг.: Замимаи № 1]. Аз натиҷаҳои мазкур чунин хулосабарорӣ кардан мумкин аст, ки мақомоти ҳамоҳангсозии ниҳоди давлатӣ дар доираи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, нақшаҳои оперативии байниидоравӣ ва таҷрибаи амалии онҳо вобаста ба сӯхторҳои калон ҳаҷм дар корхонаҳои саноатӣ ва ҷангалзорҳо бо таври комил муайян нашудааст.

Вобаста ба номукамал будани механизми ҳамоҳангсозии фаъолияти ҷузъу томи МКД оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, пурсишшудагон дар доираи саволи: «Ба фикри Шумо, бояд кадом сохтор фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҳамоҳанг созад?» зикр карданд, ки ҳамфикрии ягона оид ба нақши сохторҳои МКД дар ин самт айни замон мавҷуд нест. Зеро 28,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро дар ин самт бояд СХДО ҳамоҳанг созад, 22,5% - Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятиро масъул донистанд, 10,5% - Раёсати нозиротӣ-ташкилӣ, 15% - Раёсати кадрҳо ва кор бо ҳайати шахсӣ ва 23,5% - Ситоди байниидоравиро.

Аз натиҷаҳои мазкур чунин хулосабарорӣ кардан мумкин аст, ки бештари пуридашудагон ҳамчун мақомоти ҳамоҳангсозии сохтори МКД вобаста ба ҳамоҳангсозии фаъолияти ҷузъу томи МКД СХДО (28,5%), Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ (22,5%) ва Ситоди байниидоравиро (23,5%) арзёбӣ намуданд [ниг.: Замимаи № 1]. Аз рӯйи фиссад, қариб

якрангии чунин зерсохторҳои МКД вобаста ба мақомоти ҳамоҳангсозиашон ба он хотир рӯйи кор омадааст, ки пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ калонҳаҷм дар ҳақиқат, ҷалби се зерсохтори номбурдари тақозо менамояд, аммо барои манфиатпазир гардидани ғавқулодаи муштараки онҳо ташкил кардани Ситоди оперативӣ ва гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи тамоми ҷузъи томи МКД-ро талаб менамояд. Зеро дар ҳолати руҳ додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ калонҳаҷм на танҳо кормандони зерсохторҳои номбурда, балки воҳидҳои оперативӣ, таҳқиқгарон, муфаттишон, духтурон, қўшунҳои дохилӣ ва ғ. низ ҷалб карда мешаванд. Яъне, дар чунин ҳолатҳо нақши Ситоди оперативӣ ва гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи тамоми ҷузъи томи МКД хеле муҳим буда, заминаҳои асосии ташкили идоракунии ҷузъи томи МКД дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ калонҳаҷм эътироф карда мешаванд.

Вобаста ба ҳамкории берунии МКД бо дигар субъектони Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бошад, ташкил намудани Ситоди байниидоравӣ ва омодагии доимии гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашуда дар тамоми сохторҳои қудратӣ ва махсус ваколатдоркардашуда, тақозои замон мебошад.

Ҳамамон, мо бар он ақида мебошем, ки истифодаи ҳама гуна қувва ва воситаҳои МКД барои рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, махсусан, ҷузъи томи Қўшунҳои дохилии ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мақсад мувофиқ аст, аммо ин масъала бояд дар сатҳи қонунгузорӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии идоравӣ бояд ба танзим дароварда шавад.

Манфиати сафарбарсозии ҷузъи томи СХДО ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон дар он аст, ки гузаронидани корҳои садамавӣ наҷотдиҳӣ дар ваколатҳои ба ин мақомот воғузоршуда, дар сатҳи қонунгузорӣ

қисман аллақай ба танзим дароварда шудааст. «Масалан, м. 4 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» пешбинӣ намудааст, ки мақомоти асосии низоми таъмини беҳатарӣ аз сӯхтор ин мақомоти хадамоти давлатии оташнишонӣ мебошад. Яке аз вазифаҳои асосии низоми таъмини беҳатарӣ аз сӯхтор ин хомӯш намудани сӯхтор ва зимни он анҷом додани корҳои аввалияи садамавӣ-наҷотдиҳӣ аз фалокатҳо мебошад» [12].

Тибқи Низомномаи СХДО ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, хомӯш намудани сӯхторҳо ва вобаста ба он анҷом додани корҳои аввалиндараҷаи садамавию наҷотдиҳӣ ба уҳдадорҳои асосии он дохил мегардад.

Ҳамзамон, қайд кардан бамаврид аст, ки иқтидори кадрӣ СХДО ВКД аз ҳисоби факултети № 5-уми Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмин карда мешавад. Мутахассисоне, ки факултети мазкурро ҳамасола бо ихтисоси «Беҳатарӣ аз сӯхтор» хатм мекунанд, бо омӯзиши фанҳои тахассусӣ дорои маҳорату малакаи баланди касбии гузаронидани корҳои садамавию наҷотдиҳӣ ва истифодабарии таҷҳизот ва мошинаҳои махсуси наҷотдиҳиро доро мебошанд. Тибқи маълумоти дастрасшуда, дар ҳар як шаҳру ноҳия, кормандони мақомоти ҳолатҳои фавқулода 1-то 2 нафарро ташкил дода, таҷҳизот ва мошинаҳои махсуси наҷотдиҳӣ надоранд ва ҳангоми рух додани ҳолатҳои фавқулода ин шумораи ками коргарон имконияти гузаронидани корҳои садамавию наҷотдиҳиро надоранд. Аммо, хотиррасон бояд кард, ки дар тамоми шаҳру ноҳияҳо кормандони ҷузъу томи СХДО ВКД зиёда аз 50 нафарро ташкил медиҳанд ва тамоми таҷҳизот ва мошинаҳои махсуси наҷотдиҳиро доро мебошанд.

Ҳангоми рух додани ҳолатҳои фавқулода дар тамоми шаҳру ноҳияҳо, то омадани қувва ва воситаҳои КХФ ба минтақаи ҳолатҳои фавқулода ҷузъу томи СХДО ҳудудӣ метавонанд амалиёти наҷотдиҳии саривақтиро гузаронад. Танҳо дар сатҳи қонунгузорӣ барои СХДО ВКД

ваколати пурраи гузаронидани корҳои садамавию начотдиҳӣ дода шавад. Бо ин мақсад якҷоясозии мақомоти ҳолатҳои ғавқулода бо СХДО ва дар якҷоягӣ бо зертобеи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон будан, ба манфиати кор буда, ҷиҳати саривақт бартараф кардани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ва ҳамчунин, кам кардани зарар ва талафот мусоидати комил менамояд.

Ба андешаи мо, асоси сохтори ташкилии МКД-ро бо назардошти сохтори давлатӣ ва маъмурӣ-ҳудудӣ, ба зинаҳои зерин тақсим кардан ҳубтар мебошад:

- 1) дар сатҳи ҷумҳуриявӣ - ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- 2) сатҳи вилоятӣ - РВКД Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, РВКД вилоятҳои Суғду Хатлон, РВКД шаҳри Душанбе (аз ҷумла, панҷ ШВКД ноҳияҳои шаҳр): Исмоили Сомонӣ, Шохмансур - 1, Шохмансур - 2, Фирдавсӣ, Сино-1, Сино-2).
- 3) сатҳи маҳаллӣ (ҳудудӣ) ШВКД-ҳои ноҳиявӣ, аз ҷумла, ШВКД шаҳрҳои тобеи ҷумҳурӣ ва ғайра.

Раёсат ва шӯъбаҳои ВКД дар маҳалҳо тартиботи ҷамъиятиро таъмин намуда, ба муқобили ҷинояткорӣ дар шаҳру ноҳияҳо, ҷамоатҳо ва дигар маҳалҳои аҳолинишин мубориза мебаранд ва вобаста ба пешгирӣ ва рафъ намудани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ чораандешӣ менамоянд. Принсипҳои ташкил, вазифаҳо, самтҳо ва намудҳои фаъолияти хизмати МКД низом ва сохтори мақомот ва ҷузъу томи онро муайян меkunанд. Танҳо дар сурати мавҷуд будани низоми мутаносиб ва воҳидҳои алоҳидаи сохторӣ МКД иҷрои вазифаю функцияҳои ба зиммашон гузошташударо таъмин карда метавонанд.

Бояд гуфт, низоми МКД бояд ба сатҳ тақсимбандӣ карда шаванд ва тобеияти воҳидҳои дахлдор вобаста ба рафъи ҳолатҳои ғавқулода муайян карда шавад. Зеро, дар айни замон МКД вобаста ҳалли вазифаҳои марбут ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ теъдоди зиёди раёсатҳо ва шӯъбаҳои ҳудро вобаста ба

пешгирӣ ва рафъи хавфу хатарҳо ва паҳншавии офатҳои табиӣ ва техногенӣ ҷалб менамояд.

Ҳангоми муқоисаи рӯйхати ноҳияҳои ҷумҳурӣ ва нақшаҳои тақсимот ва тобеияти мақомоти ҳудудие, ки вазифаҳо ва функцияҳои пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои табиӣ ва техногениро иҷро менамоянд, маълум мешавад, ки дар аксарияти ШВҚД-ҳои сохторҳои наҷотдиҳии садамавӣ, инчунин наҷотдиҳӣ дар ҳолатҳои обхезӣ ва заминчунбӣ, ба истиснои сӯхторхомӯшкунӣ, мавҷуд нестанд. Чунин раванд аз вайрон шудани унсурҳои низоми идоракунии дар дохили низоми МКД шаҳодат медиҳад.

Агар вобаста ба ҷойҳои нигохдории нарядҳои сухторхомӯшкунӣ вобаста ба минтақаҳои хизматрасонӣ бо сохторҳои болозикри ШВҚД дар шаҳру ноҳияҳо тафовутҳои ҷиддӣ мавҷуд нест, аммо вобаста ба таъсис ва фаъолкунонии ҷузъу томи МКД марбут ба корҳои наҷотдиҳии садамавӣ, пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар меъёрҳои доихилидоравии амалкунанда, талаботи ҷиддӣ мавҷуд нест. Мутаносибан, вазифа ва функсияҳои ҷузъу томи МКД вобаста ба таъйиноти онҳо дар пешгирӣ ва рафъи чунин ҳолатҳо норавшан аст.

Вобаста ба номукамал будани механизми ҷамоҳангсозии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, натиҷаи пурсиши саволи панҷум - «Ба фикри Шумо, кадом мақомот бояд фаъолияти вазорату идораҳои давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва шаҳрвандонро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода вобаста ба вуқӯъ пайвастанӣ сухторҳои калонҳаҷм дар корхонаҳои саноатӣ, манзилҳои истиқоматӣ, бозорҳо ва ҷангалзорҳо ҷамоҳанг созад?» собит сохт, ки ҳамфигирии ягона оид ба нақши мақомоти ҷамоҳангсозии давлатӣ дар ин самт низ айни замон мавҷуд нест. Зеро 48,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти тамоми мақомоти давлатиро дар ин самт бояд СХДО ҷамоҳанг созад, 37,5% - Кумитаи ҳолатҳои фавқулода ва мудофиаи

гражданиро масъул донистанд, 9,5% - мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва 4,5% - мақомоти худидоракнуии ҷамоати шаҳрак ва деҳотро. Аз натиҷаҳои мазкур чунин хулосабарорӣ кардан мумкин аст, ки мақоми ҷамоатҳои сози ниҳоди давлатӣ дар доираи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, нақшаҳои оперативии байниидоравӣ ва таҷрибаи амалии онҳо вобаста ба сохторҳои калонҳаҷм дар корхонаҳои саноатӣ ва ҷангалзорҳо бо таври комил муайян нашудааст.

Дар маҷмӯъ, пурсиши гузаронидашуда моро ба хулосабароии зерин мувоҷеҳ месозад:

1. Функсияи сохторҳомӯшкунӣ аз рӯйи таъйиноти ҳифзихуқуқи МКД ҳамчун функсияи иловагӣ маҳсуб ёфта, бояд танҳо барои рафъи ғаврии оқибатҳои садама, таркиш дар меҳвари мубориза ба ҷиноятҷинояткорӣ ва пешгирии ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурӣ дар соҳаи истифодабарии нақлиёти автомобилгард, роҳи оҳан ва ҳавоӣ аз ҷониби МКД амалӣ карда шавад. Новобаста ба он ки функсияи мазкур дар сатҳи қонунгузории амалкунада ба ваколати МКД марбут доништа шудааст, дар ояндаи дуру наздик дар доираи ислоҳоти милитсия функсияи мазкур ба КҲФ тахмил дода шавад.

2. Вазифаи сохторҳомӯшкунӣ ва наҷоти шаҳрвандон бинобар ҳолатҳои садамавӣ ва дар радиои мубориза бо ҷиноятҷинояткорӣ ҳамчун функсияи иловагии милитсия бояд дар меҳвари ҳолатҳои ғавқулода мушаххас ва мукамал карда шуда, аз доираи манфиатҳои дохилиидоравӣ берун кашида шавад. Дар мадди аввал манфиатҳои умумидавлатӣ вобаста ба таъйиноти мақомоти давлатӣ дар самти пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ пеш гузошта шуда, таҳқиқоти илмӣ низ бояд ҳолис аз манфиатҳои дохилиидоравӣ ба роҳ монда шаванд.

Ба андешаи олимони варзидаи соҳа, ба самтҳои асосии таъмини омодагии қувва ва воситаҳои МКД ва дигар субъектони Низоми ягона коркарди нақшаҳои комплексӣ вобаста ба воқуниши ғаврӣ, тайёрии

касбӣ ва омодагии ҷисмониву руҳии ҷузъу том, ташкили гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашуда, таъминоти муосири иттилоотӣ ва таҷҳизоти техникий гурӯҳҳо ва ташкил намудани ситоди идоракунии гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ марбут мебошанд.

Вобаста ба ҳамин масъала Громов М.А. чунин мефармояд: «Омодагӣ ин ҳолати ташкилӣ, захиравӣ ва функционалии гурӯҳи муттаҳидкардашудаи қувва ва воситаҳои мақомоти корҳои дохилӣ барои амал кардан дар шароити ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ мебошад, ки ҳама чиз барои иҷрои вазифаҳои гузошташуда дар вақти муайян омода шудааст» [46, с. 14].

Яъне, аз ҷиҳати корҳои ташкилӣ омодагии МКД ва қувваю воситаҳои дар гурӯҳҳо муттаҳидшудаи он барои амал кардан дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мебошад. Аз ҷумла, мутобик намудани қувваю воситаҳои гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ пеш аз иҷрои вазифаҳо дар минтақаи офати табиӣ ва ё ҳодисаи техногенӣ.

Ба андешаи Громов М.А., чунин самтҳои ташкили идоракунии гурӯҳҳо муттаҳидшудаи МКД дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ хеле муҳим мебошанд: «- омодагии пешакии қувва ва воситаҳои чунин гурӯҳҳо; - бо таври дуруст ҷобачогузорию онҳо дар минтақаи ҳолатҳои фавқулода; - қабул кардани қарорҳои комил ва саривақтии идоракунӣ; - ташкили кори гурӯҳи назоратӣ; - мурағбат кардани ҳисоби қувва ва воситаҳо барои вазифаҳо; баҳисобгирии шумора, таркиб ва ҷобачо гузоштани захираҳо ва ғ.» [46, с. 14].

Бояд зикр кард, ки дар раванди тайёрии бевоситаи қувваҳо ва воситаҳои МКД барои фаъолият дар ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ гурӯҳҳои функционалии муттаҳид ташкил карда шуда, разведкаи минтақаи офати табиӣ ва ё техногенӣ ва маҳалҳои эвакуатсия гузаронда мешавад. Инчунин, нуқтаҳои ёрирасон ва ҳайати гурӯҳи идоракунӣ

ташкил карда шуда, ба кормандони гурӯҳ чихати иҷрои вазифа ва функцияҳои онҳо дастурҳои мушаххас дода мешавад.

Бояд зикр намуд, ки асоси ташкилии идоракунии қувва ва воситаҳои дар гурӯҳҳои функционалӣ муттаҳидкардашудаи МКД дар ҳолатҳои ғавқулода нақшаи оперативӣ мебошад.

Нақшаи оперативӣ раванди идоракунии ҷузъу томи МКД, аз ҷумла, гурӯҳҳои таъсисдодаи қувваю воситаҳоро дар шароити ҳолатҳои ғавқулода ба танзим дароварда, барои ба таври оперативӣ ва самаранок ба роҳ мондани фаъолият, мусоидат менамояд. Ҳамчун барномаи мушаххаси амалиёт нақшаи оперативӣ амали возеҳи кормандони милитсия ва қувваю воситаҳои дар гурӯҳҳо муттаҳидшудаи онро дар минтақаи ҳолати ғавқулода таъмин менамояд.

Яке аз камбудии ҷиддии нақшаҳои оперативӣ ин набудани тафриқакунонии амалиёти қувваю воситаҳои МКД аз рӯйи марҳилаҳои ба вучуд омадан ва инкишоф ёфтани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ барои гурӯҳҳои функционалии муттаҳидшуда мебошад.

Аз дараҷаи таҳия ва объективияти нақшаи оперативӣ фаъолияти пурсамари гурӯҳҳои функционалӣ, ситоди оперативӣ, мақомоти идоракунии оперативиро барои сари вақт ва бомуваффақият иҷро намудани вазифаҳо ва функцияҳои бамиёномада вобаста аст.

Ба андешаи мо, сохтори нақшаи оперативӣ барои гурӯҳҳои функционалӣ дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, бояд дорои ғаслҳои зерин бошанд:

- 1) Муқаррароти умумӣ.
- 2) Мақсад ва вазифаҳои гурӯҳҳои муттаҳидшудаи функционалӣ ва дигар қувва ва воситаҳои МКД.
- 3) Ҳаёати мақомоти оперативии идоракунӣ, нуқтаҳо ва воситаҳои идоракунӣ.
- 4) Тартиб ва уҳдадорихи фаъолияти роҳбари гурӯҳҳои муттаҳидкардашуда.

5) Таркиби гурӯҳҳои функционалӣ.

6) Ба дараҷаи тайёрии рақами 2 ва 1 расондани қувваю воситаҳои гурӯҳҳои муттаҳидкардашуда.

7) Баҳисобгирии қувваҳо ва воситаҳо чунин гурӯҳҳо барои интиқол ба минтақаи ҳолатҳои ғавқулода.

8) Баҳисобгирии тақсими қувваҳо ва воситаҳои МКД барои ғавқулодаи чунин гурӯҳҳо.

9) Баҳисобгирии захираҳои эҳтиётӣ.

10) Баланд бардории ҳолати руҳӣ ва маънавии ҳаёати шахсӣ.

11) Муайян сохтани заминаҳои ҳуқуқӣ ва ташкили ҳамкориҳои оперативӣ.

12) Пешбинӣ намудани чораҳои амнияти ҳаёати шахсӣ ва аҳолии минтақаи ҳолатҳои ғавқулода.

Омода сохтани замима ба нақшаи намунавии оперативӣ дар самтҳои зерин шартӣ зарурист:

1) Харитаи кории ситоди оперативӣ.

2) Нақшаи огоҳонкунӣ ва ҷамъкунии кормандони гурӯҳҳои функционалӣ.

3) Нақшаи алоқа (телефонӣ, ратсияи алоқа, ҷисмонӣ ва ғ.).

4) Нақшаи таъминоти моддӣ ва техникӣ барои гурӯҳҳои муттаҳидкардашуда.

5) Нақшаи таъминоти иттилоотӣ.

6) Шаклҳои ҳуҷҷатҳои ба расмият даровардашуда.

7) Варақаи баҳисобгирии ислоҳоти нақша.

8) Варақаи махсус вобаста ба бақайдгирии тафтиши нақша.

Аз дуруст тартиб додани нақшаи амалиёти оперативӣ, ки хеле кори заҳматталаб мебошад, самаранокии истифодабарии қувваҳои гурӯҳҳои муттаҳидшудаи функционалӣ вобаста мебошад. Раванди таҳияи нақшаи амалиёти оперативӣ аз зинаи омодагӣ, таҳияи бевоситаи лоиҳаи нақша, ҳамоҳангсозӣ, мукамалгардонӣ ва тасдиқ намуданро дар бар мегирад.

Бо назардошти афкори иброзгардида, чунин таклифу пешниҳодхоро ҷиҳати такмил додани асосҳои ташкилии идоракунии ҷузъу томи МКД оид ба пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ манфиатпазир пиндоштан мувофиқи мақсад аст:

1. Мураттаб сохтани Нақшаҳои оперативии пешакӣ бо муайян кардани вазифа ва функцияҳои ҳайати мақомоти идоракунии оперативӣ (Ситоди оперативӣ, гурӯҳи оперативии идоракунӣ) ва гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашуда ва ҳисоби эҳтимолии қувва ва воситаҳо барои омодагӣ ба воқуниши саривақтӣ дар ҳолатҳои ғавқулода.

2. Баланд бардоштани омодагии ҷузъу томи МКД, гурӯҳбандии қувва ва воситаҳои он ва банақшагирии таъминоти моддӣ-техникӣ ва озуқаворӣ онҳо бо мақсади воқуниш ба ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар шароитҳои махсус, бо роҳи гузаронидани машқҳои муштаракӣ ситодӣ ва оперативӣ-татқикӣ дар минтақаҳои осебпазир раванди манфиатпазир маҳсуб меёбад.

3. Коркард намудани механизми муосири огоҳикунӣ ва омодагии ҷузъу томи МКД барои ғавқулода дар ҳолатҳои ғавқулода, омӯзиши санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бо мақсади донишҷӯи вазифа ва функцияҳо, инчунин, коркарди ғавқулодаи муштаракӣ дохилии ҷузъу томи МКД ва ҳамкорӣ онҳо бо дигар субъектони Низоми пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ.

4. Омода сохтани аъзоёни гурӯҳҳои муттаҳидкардашуда барои амал кардан дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бо роҳи бо таври мунтазам гузаронидани машқҳои тактикӣ ҷиҳати ба даст овардани малака ва маҳорат барои бо камоли қудрат иҷро намудани вазифаҳо ва функцияҳои оперативӣ дар ҳолатҳои ғавқулода.

5. Омода будани қувва ва воқидҳои МКД дар гурӯҳҳо барои амал кардан дар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва ё техногенӣ дар асоси

омодагии мунтазам, баланд бардоштани маҳорат ва ҳамоҳангии амалиёти гурӯҳҳои функционалӣ ба даст меояд.

6. Машқҳои ситодӣ-фармондеҳӣ бо мақсади ноил шудан ба ҳамоҳангии фаъолият ва самаранокии кори роҳбарони гурӯҳҳои функционалӣ, мақомоти идоракунии гурӯҳи қувва ва воситаҳои МКД, пайдо кардани малакаҳои ташкили ҳамкориҳо ва фаъолияти оперативӣ-хизматӣ ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ амалӣ карда мешавад.

ХУЛОСА

Омӯзиши амиқи маводди назариявӣ, ҳуқуқӣ ва амалӣ дар соҳаи пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба муаллиф имкон дод, ки маҷмуи зерини хулосаҳои илмӣ ва амалиро пешниҳод кунад:

1. Рушди кунунии ҳамаи соҳаҳои хоҷагии халқи кишвар, ки манбаъҳои ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ мебошанд, инчунин, ҷойгиршавии ҷумҳурӣ дар минтақаи хатари сейсмикӣ ва осебпазирии релефи он ба обҳезӣ ва ярҷфарой, муайян кардани асосҳои назариявӣ ва ташкилӣ-ҳуқуқии фаъолияти мақомоти давлатӣ, мақоми мақомоти ҳамоҳангкунандаи фаъолияти муштаракӣ мақомоти давлатӣ, мутаносибии мақсад, вазифаҳо ва функцияҳои онҳо дар пешгирӣ ва бартараф кардани ҳолатҳои фавқулодари талаб мекунад [2-М].

2. Таҳлили қонунгузори фавқулодаи ихтилофҳои функционалиро байни мақомоти давлатӣ - субъектҳои НЯДПРХФ ошкор мекунад. Аз ҷумла, тибқи талаботи Қонуни ҚТ «Дар бораи беҳатариҳои сейсмикӣ», мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ оид ба беҳатариҳои сейсмикӣ корхоро оид ба паст кардани хавфи сейсмикӣ ва омода намудани аҳоли ба заминҷунбии шадид дар ҳудуди дахлдор ташкил менамояд. Чунин талабот вобаста ба мақсад ва самти фаъолияти дигар мақомоти давлатӣ дар қонунҳои ҚТ «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», «Дар бораи ҳадамоти садамавӣ наҷотдиҳӣ, сохторҳои садамавӣ наҷотдиҳӣ ва вазъи ҳуқуқии наҷотдиҳандагон», «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» ва ғ. пешбинӣ гардидааст. Барои ҳалли ин мушкилот, бо назардошти таҷрибаи кишварҳои пешрафта, муттаҳид кардани қонунҳои дар боло зикршуда дар як қонуни ягона мувофиқ хоҳад буд. Чунин мавқеъ ба ташаккули концепсияи муосири ҳифзи аҳоли ва қаламравҳо аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ мусоидат хоҳад кард [5-

М].

3. Низоми огоҳкунии саривақтӣ оид ба заминларза, пешгирӣ ва рафъи дигар ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ айнӣ замон дар доираи нақшаҳои махфӣ таҳия ва амалӣ карда мешавад, ки ҳилофи қонунгузории амалкунанда мебошад. Зеро, мувофиқи талаботи зербанди 1-и банди 1-и моддаи 21 Қонуни ҚТ «Дар бораи сирри давлатӣ» аз 26-уми январи соли 2014, № 1095, маълумоте, ки ба таъмини бехатарии ҳаёт ва саломатии шаҳрвандон вобаста ба руҳ додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ алоқаманд аст, махфӣ гардонида намешавад [1-М].

4. Бинобар дар сатҳи қонунгузорӣ эътироф кардани МКД ҳамчун мақомоти ҳамоҳангсоз оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода дар соҳаи бехатарии сӯхтор тавсия дода мешавад, ки Қонуни ҚТ «Дар бораи милитсия» ба Қонуни ҚТ «Дар бораи мақомоти қорҳои дохилӣ» иваз карда шавад, инчунин, дар доираи ин Қонун бехатарии сӯхтор ҳамчун яке аз самтҳои асосии фаъолияти милитсия эътироф карда шавад ва мутаносибан дар Барномаи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2025-2030 тағйиру иловаҳо ворид карда шавад. Зеро сарфи назар аз он, ки моддаи 10 Қонуни ҚТ «Дар бораи милитсия» бехатарии сӯхторро ҳамчун самти афзалиятноки фаъолияти милитсия эътироф накардааст, дар зербанди 9-уми банди 3-и Низомномаи ВКД ҚТ таъмини бехатарӣ аз сӯхтор ҳамчун вазифаи асосии милитсия эътироф шудааст. Мувофиқи зербандҳои 14 ва 15-уми банди 8-и ин Низомнома, милитсия амалиёти махсуси наҷотдиҳиро барои пешгирии садамаҳои нақлиётӣ ва бартараф кардани оқибатҳои онҳо, инчунин, таъмини бехатарии сӯхтор анҷом медиҳад [3-М].

5. ВКД ҚТ ҳамчун мақомоти ҳифзи ҳуқуқ вазифадор аст, ки хангоми пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ тартиботи ҷамъиятӣ ва ҳифзи амволи шаҳрвандонро таъмин намояд. Аммо, дар ҳолатҳои ғавқулода, новобаста аз миқёс ва хусусияти онҳо, масъулияти асосии наҷоти одамон ва бартараф кардани оқибатҳои

офатҳо ба дӯши воҳидҳои МКД, ки ҳамчун субъекти НЯДПРХФ баромад мекунамд, вогузор карда мешавад [4-М].

6. ВКД ҚТ як низоми мураккабест, ки аз воҳидҳои ҳудудӣ ва соҳавӣ иборат буда, сохтори иерархии худро дорад. Дар ин сатҳ, нақши асосиро ШВКД-ҳои шахру ноҳия мебозанд, ки дар доираи фаъолияти худ ба мубориза ба ҷинояткорӣ, таъмини тартибот ва амнияти ҷамъиятӣ машғул мебошанд. ВКД дар баробари таъмини тартиботи ҷамъиятӣ ва мубориза ба ҷинояткорӣ, дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, аз ҷумла, сӯхторхомӯшкунӣ нақши калидӣ мебозад [3-М].

7. Низоми ягонаи давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода дар ҚТ-ро ҳайат ва сохтори қувваҳои омодагии оперативии ҳамаи мақомоти давлатӣ ва ғайридавлатӣ вобаста ба вазифаҳое, ки ба онҳо оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ дода шудаанд, ташкил медиҳанд [2-М].

8. Қувваҳои бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулода вобаста ба омодабошии оперативӣ ба гурӯҳи 1, 2 ва 3 тақсим мешаванд.

Ба гурӯҳи аввал қувваҳои қисмҳои наватбдории вазорату идораҳо, шахру ноҳияҳо ва гуруҳҳои махсусгардонидашудаи омодабошии доимии сохторҳои дахлдор дохил мешаванд. Яъне, қувваҳои эвакуатсионии зернизомҳои НЯДПРХФ дар ҚТ.

Ба гурӯҳи дуюми қувваҳои бартарафсозии оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулода вобаста ба омодабошии оперативӣ сохторҳои ҳудудии садамавӣ-начотдихӣ, қисмҳои ҳарбӣ ва кӯшунҳои ҳарбии мудофияи граждани ва чунин кӯшунҳои Вазорати мудофияи ҚТ, ки тибки нақшаи хадамоти кофтуковӣ-начотдихии КХФ ва МГ ҚТ чудо карда шудаанд, инчунин, сохторҳои ғайринизомии мудофияи граждани. Гурӯҳи дуюм ҳамчун сохтори омодагии баланд эътироф гардида, муҳлати омодагии пурраи он то ҷойи ҳодиса 4+6 соатро ташкил медиҳад.

Вобаста ба зарурат, гурӯҳи сеюми қувваҳои бартарафсозии

оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулода бо ҷалби васеътари қувва ва воситаҳои дахлдори мақомоти салоҳиятдори давлатӣ, худидоракунии маҳаллӣ, ташкилоту муассисаҳо ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар муҳлати 4+24 соат барои пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҷалб карда мешаванд [1-М].

9. Асоси қувваҳои рафъи ҳолатҳои ғавқулодаро дар ҚТ ҷузъу томи омодабошии вазорату идораҳои зерин ташкил медиҳанд:

- дастаҳои зудамали хушкигардии қисмҳои ҳарбии мудофияи граждани ва Вазорати мудофияи ҚТ;
- хадамоти кофтуковӣ-наҷотдиҳии КХФ ва МГ дар маҳалҳо;
- зерсохторҳои ноҳиявӣ, минтақавӣ, вилоятӣ ва шаҳрии СХДО ВКД ҚТ;
- бригадаҳои комплекси ёрии таъҷилии тиббии Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҚТ ва ғ. [1-М].

10. Истифодаи қувва ва воситаҳои гуногун вобаста ба дараҷаи хавфнокӣ, паҳноварии ҳудуди ҳолатҳои ғавқулода амалӣ карда мешавад [9-М].

11. Омодагии субъектҳои НЯДПРХФ, пеш аз ҳама, бо таҳияи нақшаҳои муосир ва саривақтии оперативӣ ва оmodасозии ҳайати шахсӣ барои фаъолият дар ҳайати гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ алоқаманд аст [3-М].

12. Нақшаи оперативӣ ҳамчун асоси ташкилии идоракунии оперативии қувва ва воситаҳои МКД ҳангоми ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ хизмат мекунад, зеро он самтҳои ҳаракати гурӯҳҳои функционалӣ ва сафарбаркунии қувва ва воситаҳоро дар минтақаҳои душвортарин мушаххас менамояд. Чунин нақшаҳо метавонанд намунавӣ бошанд, барои ҳар як ҳолати ғавқулода алоҳида таҳия карда шаванд ё якдафъаина бошанд [1-М].

13. Барои баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти

давлатӣ вобаста ба ҳифзи аҳоли ва ҳудудҳо аз ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, зарур аст, ки тактикаи оmodасозии аҳоли оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ғайримахфӣ гардонда шавад. Ин аз он сабаб аст, ки хатарҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, ки ба ҳаёт ва саломатии аҳоли таҳдид мекунанд, сирри давлатӣ нестанд ва талаботи қонунгузории амалкунанда дар ин соҳа монеаҳои сунъиро барои оmodасозии аҳоли ба чунин ҳолатҳои ғавқулода эҷод мекунанд. Аз ин рӯ, таҳияи нақшаҳои амалиётии алоҳидаи ғайримахфӣ барои оmodагии аҳоли ва мақомоти дахлдори давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ зарурати таъхирнопазир дорад, ҷумҳурӣ бинобар хусусиятҳои сейсмологӣ ва ҷуғрофии худ дар минтақаи хатари доимӣ ҷойгир аст [5-М].

14. Зарур аст, ки нақшаҳои амалиётии ғайримахфӣ барои вокуниши саривақтӣ ба ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногении намудҳои гуногун таҳия карда шаванд ва дар дохили сохторҳои мақомоти дахлдори давлатӣ, ки ба НЯДПРХФ дохил мешаванд, гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ таъсис дода шаванд. Аз ҷумла, дар КХФ ва МГ, ВКД ҚТ ва Вазорати мудофияи ҚТ ташкил кардани чунин сохтор ва таҳия намудани санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилӣ дар шакли фармонҳо, дастурҳо ва нақшаҳо зарур аст. Таҳияи чунин ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳуқуқии байниидоравӣ барои ташкили ҳамкорӣ ва идоракунии муштаракӣ гурӯҳҳои функционалии мутамарказонидашудаи вазорату идораҳои дахлдор низ мусоидат хоҳад кард [4-М].

15. Таъмини самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар ин самт бо роҳи мунтазам гузаронидани машқҳои фармондеҳӣ-ситодӣ ва тактикӣ-тахассусӣ, ки ба вазъияти воқеӣ наздиканд, дар вазорату идораҳои дахлдор, муассисаҳои таълимии онҳо, аз ҷумла, дар ҷойҳое, ки эҳтимолияти рух додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мавҷуд аст, амалӣ сохта мешавад [2-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚОТ

Омӯзиши асосҳои назариявӣ ва ҳукукии фаъолияти МКД ҳангоми ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба мо имкон дод, ки тавсияҳои амалии зеринро таҳия кунем:

1. Тибқи талаботи Қонуни ҚТ «Дар бораи беҳатарию сейсмикӣ», мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ оид ба беҳатарию сейсмикӣ корхоро оид ба паст кардани хавфи сейсмикӣ ва омода намудани аҳоли ба заминчунбии шадид дар ҳудуди дахлдор ташкил менамояд. Вобаста ба таъйинот ва самти фаъолияти дигар мақомоти давлатӣ дар қонунҳои ҚТ «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ», «Дар бораи хадамоти садамавию наҷотдиҳӣ, сохторҳои садамавию наҷотдиҳӣ ва вазъи ҳукукии наҷотдиҳандагон», «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» ва ғ. талаботи зарурӣ вобаста ба ҳамохангсозии фаъолияти мақомоти давлатӣ муқаррар гардидааст, ки аз рӯйи мазмун дар маҷмӯъ табиати ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногениро фарогир мебошанд. Бо назардошти таҷрибаи давлатҳои пешрафта, дар доираи як қонун муттаҳид сохтани қонунҳои номбурда манфиатпазир хоҳад буд, зеро дар қонунгузорию амалкунанда ихтилофоти муайян вобаста ба ташкили ҳамохангсозии фаъолияти онҳо ва такроршавии функсияҳояшон вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мавҷуд аст [5-М].

2. Низоми огоҳкунии пешакӣ аз заминчунбӣ, обҳезӣ, пешгирӣ ва рафъи дигар оқибатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ айни замон дар асоси нақшаҳои оперативии махфӣ амалӣ мегардад, ки муҳолифи талаботи зербанди 1 банди 1 моддаи 21 Қонуни ҚТ «Дар бораи сирри давлатӣ» аз 26-уми июли соли 2014, № 1095 мебошад. Бинобар ин, пешниҳод карда мешавад, ки нақшаҳои оперативии ғайримахфӣ барои воқуниши саривақтӣ вобаста ба ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва

техногенӣ коркард ва тасдиқ карда шаванд, аз ҷумла, дар КҲФ ва МГ назди Ҳукумати ҚТ, ВКД ҚТ, Вазорати мудофияи ҚТ ташкил карда шуда, санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилиидоравӣ дар шакли фармонҳо, дастурамалҳо ва нақшаҳо коркард карда шаванд [4-М].

3. Ба функцияҳои асосии идоракунии оперативии гурӯҳҳои мутамарказонидашудаи функционалии МКД дохил мешаванд: ҷамъоварӣ, таҳлил, тафтиш ва баҳодиҳии маълумоти оперативӣ вобаста ба ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ; омодаسازی ва қабул намудани қарори оперативӣ ҷиҳати истифодабарии гурӯҳҳои мутамарказонидашудаи функционалии МКД ва ғ. [3-М].

4. Ҳангоми ба вуқӯ пайвастании ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногении калонҳаҷм зарурати идоракунии берунии ҷузъу томи МКД ба вуҷуд омада, иҷроиши функцияҳои иловагии милитсияро оид ба ҳалли вазифаҳои таъхирнопазир вобаста ба наҷот додани одамон, кучондани аҳоли ба минтақаҳои беҳавф ва расонидани ёрии таъҷилии тиббӣ ба онҳо тақозо менамояд. Дар баробари вазифаҳои асосӣ ва иловагӣ, ҷузъу томи МКД дар мавриди таъхирнопазир ба иҷрои вазифаҳои берун аз салоҳияти худ аз қабili соҳилмустаҳкамкунӣ, таъминоти хурукворӣ, гуронидани ғавтидагон, пешгирӣ намудани касалиҳои сироятӣ ва ғ. ҷалб карда мешаванд [4-М].

5. Омода сохтани нақшаҳои оперативии ғайримахфӣ барои воқуниши саривақтӣ вобаста ба ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногении сатҳи гуногун ва ташкил кардани гурӯҳҳои мутамарказонидашудаи функционалӣ дар вазорату идораҳои салоҳиятдор мусоидат менамоянд. Аз ҷумла, дар КҲФ ва МГ, ВКД РТ, Вазорати мудофияи ҚТ, ки омода сохтани санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилиидоавиро дар шакли фармонҳо, дастурамалҳо ва нақшаҳо талаб менамояд. Инчунин, омода сохтани ҷунин санадҳои меъёрии ҳуқуқии байниидоравӣ ҷиҳати ташкили ҳамкорӣ ва идоракунии муштаракӣ гурӯҳҳои мутамарказонидашудаи функционалии вазорату идораҳои

марбута, мусоидат хоҳад кард [5-М].

6. Кафили баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар ин самт, бо таври мунтазм гузаронидани машқҳои ситодӣ-фармондихӣ ва тактикӣ-тахассусӣ дар вазорату идораҳои дахлдор, муассисаҳои таълимии онҳо, аз ҷумла, ҷойҳои эҳтимолии ба вуқӯъ пайвастании ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ маҳсуб меёбад [2-М].

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТ (МАЪХАЗҲО)

I. Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ

[1]. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки 06-уми ноябри с. 1994 дар раёйпурсии умумихалқӣ қабул карда шуд (26-уми сентябри с. 1999, 22-юми июни с. 2003 ва 22-юми майи с. 2016 бо тариқи раёйпурсии умумихалқӣ ба он тағйиру иловаҳо ворид карда шудаанд) [Матн]. – Душанбе: Ганҷ, 2016. – 134 с.

[2]. Эълومияи умумии ҳуқуқи инсон аз 10-уми декабри соли 1948: аз тарафи Ассамблеяи Генералии СММ қабул гардидааст [Матн] // Маҷмуаи санадҳои асосии байналмилалӣ ва миллӣ оид ба ҳуқуқи инсон мураттибон: А. Ализода, Б. Сафаров, Ҷ. Саъдизода, С. Қодирӣ ва А. Солиев. Нашри 2-юм. – Душанбе: Контраст, 2018. – 406 с.

[3]. Эълумияи СММ оид ба муҳити зисти инсон, ки дар Конференсияи Созмони Милали Муттаҳид дар ш. Стокгоlm 16-уми июни с. 1972 қабул шудааст // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml

[4]. Барномаи СММ оид ба коҳиш додани хатари офатҳои табиӣ барои солҳои 2015-2030 // [Манбаи электронӣ]. – Речаи воридшавӣ: <https://www.undrr.org/implementing-sendai-framework/what-sendai-framework>.

[5]. Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи низоми ҳуқуқии вазъияти ғавқулода» аз 3-юми ноябри с. 1995, № 94 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 1995, № 21, мод. 233; с. 1997, № 23-24, мод. 356; с. 2002, № 4, қ. 1. мод. 254; с. 2005, № 12, мод. 625; с. 2008, № 10, мод. 795 (Қонуни конст. ҚТ аз 10.05.2002, аз 28.12.2005 № 134, аз 6.10.2008 № 416, аз 26.07.2014 № 1085).

[6]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кӯшунҳои дохилии Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 28-уми декабри с. 1993, № 916 [Матн] // Ахбори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 1994, № 3-4, мод. 62; Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с.

1998, № 10, мод.127; с. 2000, №11, мод. 535; с. 2002, № 4, қ. 1, мод. 260, мод. 263; с. 2003, № 4, мод. 141; с. 2014, № 11, мод. 658; с. 2015, № 12, қ. 1, мод. 1111); (Қонуни ҚТ аз 22.05.1998 № 630, аз 29.11.2000 № 20, аз 10.05.2002 № 35, № 36, 22.04.2003 № 11, аз 27.11.2014 № 1149, аз 25.12.2015 № 1265, аз 17.05.2018 № 1522, аз 17.12.2020 № 1733).

[7]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарии радиатсионӣ» аз 1-уми августи с. 2003, № 42 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2003, № 8, мод. 465.

[8]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарии саноатии объектҳои истеҳсолии хатарнок» аз 28-уми феввали с. 2004, № 14 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2004, № 2, мод. 46; с. 2005, № 12, мод. 648; с. 2007, № 6, мод. 438; с. 2008, № 6, мод. 456, № 10, мод. 815; с. 2013, № 12, мод. 897) (Қонуни ҚТ аз 28.12.2005 № 135, аз 13.06.2007 № 282, аз 18.06.2008 № 398, аз 6.10.2008 № 434, аз 28.12.2013 № 1053, аз 2.01.2020, № 1682

[9]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» аз 17-уми майи с. 2004, № 41 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон с. 2004, № 5, мод. 352; с. 2006, № 3, мод. 148; с. 2007, № 7, мод. 663; с. 2008, № 6, мод. 450; с. 2009, № 12, мод. 820; с. 2011, № 3, мод. 156; № 6, мод. 438, № 12, мод. 835; с. 2012, № 4, мод. 251; № 7, мод. 692; № 8, мод. 821, № 12, қ. 1, мод. 1023; с. 2013, № 3, мод. 183, мод. 184, № 12, мод. 884, мод. 885; с. 2014, № 11, мод. 649; с. 2017, № 7-9, мод. 569; Қонуни ҚТ аз 02.01.2018 с., № 1481; аз 20.06.2019 с., № 1614; аз 17.12.2020 с., № 1736.

[10]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ» аз 15-уми июли с. 2004, № 53 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон с. 2004, №7, мод. 460.

[11]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳадамоти садамавию наҷотдиҳӣ, сохторҳои садамавию наҷотдиҳӣ ва вазъи

хукукии начотдиҳандагон» аз 1-уми мартӣ с. 2005, № 83 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон с. 2005, № 3, мод. 122 (Қонунҳои ҚТ аз 5.03.2007 с., № 227; аз 29.12.2010 с., № 645; аз 02.01.2019 с., № 1566).

[12]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарӣ аз сӯхтор» аз 20-уми мартӣ с. 2008, № 363 [Матн] // Қонуни ҚТ аз 29.12.2010 № 646; аз 13.11.2023, №1992.

[13]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарии иншоотҳои гидротехникӣ» аз 29-уми декабри с. 2010, № 666 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2010, № 12, қ. 1, мод. 825 (Қонунҳои ҚТ аз 02.01.2018 с., № 1500; аз 17.05.2018 с., № 1534)

[14]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи амният» аз 28-уми июни с. 2011, № 721 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2011, № 6, мод. 434; с. 2014, № 11, мод. 646; с. 2016, № 3, мод. 136, с. 2018 № 7-8, мод. 524.

[15]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи экспертизаи экологӣ» аз 16-уми апрели с. 2012, № 818 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2012, №4, мод. 268.

[16]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сирри давлатӣ» аз 26-уми июли с. 2014, № 1095 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2014, №7, қ. 1, мод. 392; Қонуни ҚТ аз 18.03.2015 с., № 1185; аз 02.01.2020 с., № 1664.

[17]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» аз 30-юми майи с. 2017, № 1414 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2017, № 5, қ. 1, мод. 271 (Қонуни ҚТ аз 19.07.2019, № 1632, аз 23.12.2021, № 1820, аз 03.01.2024, № 2024.

[18]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳатарии сейсмикӣ» аз 30-юми майи с. 2017, № 1416 [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2017, № 5, қ. 1, мод. 273; ҚҚТ аз 23.12.2021 с., № 1826.

[19]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи истифодаи энергияи атомӣ» аз 23-юми декабри с. 2021, № 1845 // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://mmk.tj/content/>.

[20]. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2025» аз 4-уми декабри с. 2024, № 1487 // Қонуни ҚТ аз 27.02.2025 №2156, аз 19.03.2025 №2157.

[21]. Федеральный закон РФ «Об использовании атомной энергии» от 21 ноября 1995 г., № 170-ФЗ (с изменениями и дополнениями) // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://base.garant.ru/10105506/>

[22]. Қонуни Ҷумҳурии Қазоқистон «Дар бораи мудофияи граждани» аз 11-уми апрели с. 2014, № 188-V ЗРК // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000188>

[23]. Қонуни Ҷумҳурии Қазоқистон «Дар бораи мақомоти корҳои дохилӣ» аз 23-юми апрели с. 2014, № 199-V ЗРК // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000199>

[24]. Қонуни Ҷумҳурии Қирғизистон «Дар бораи мақомоти корҳои дохилӣ» аз 11-уми январи с. 1994, № 1360-XII (бо тағйири иловаҳо аз 15-уми феввали с. 2023, № 27) // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://cbd.minjust.gov.kg/686/edition/1272924/ru>

[25]. Стратегияи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба даст кардани ҳавфи офатҳои табиӣ барои солҳои 2019-2030: бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 29-уми декабри с. 2018, № 602 тасдиқ шуд // [Манбаи электронӣ]. – Речаи воридшавӣ: http://portali-huquqi.tj/publicadliya/view_qonunhoview.

[26]. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои татбиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мудофияи граждани» аз 30-юми апрели с. 2002, № 192 [Матн] (қарори Ҳукумати ҚТ аз 30-юми март с. 2010, № 191)

[27]. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таснифи ҳолатҳои фавқулода» аз 1-уми августи с. 2006, № 367 // [Манбаи

электронӣ] - Речаи воридшавӣ: http://portali-huquqi.tj/publicadliya/view_qonunhoview.php?showdetail=&asosi_id=7906

[28]. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сохтор ва тартиби фаъолияти Низоми ягонаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода» аз 31-уми декабри с. 2014, № 833 // [Захираи электронӣ]. - Манбаи дастрасӣ: http://portali-huquqi.tj/publicadliya/view_qonunhoview.php?

[29]. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъалаҳои Комиссияи давлатии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои ғавқулода» [Матн] аз 30-юми декабри с. 2015, №799.

[30]. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Кумитаи ҳолатҳои ғавқулода ва мудофияи граждании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» [Матн] аз 29-уми ноябри с. 2017, № 547.

[31]. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи рушди Кумитаи ҳолатҳои ғавқулода ва мудофияи граждании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018–2022» [Матн] аз 31-уми майи соли 2018, № 284.

[32]. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Барномаи давлатии муқовимат ба ҷинояткорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2030» [Матн] аз 30-юми юни с. 2021, № 265 (замимаи 1 «Нақшаи чорабиниҳо вобаста ба амалӣ намудани Барномаи давлатии муқовимат ба ҷинояткорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2030»).

[33]. Стратегияи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2013-2020 [Матн], ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 19-уми март с. 2013, № 1438 тасдиқ шудааст.

[34]. Барномаи ислоҳоти милитсия барои солҳои 2021-2025 [Матн], ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 1-уми юни с. 2020, №211 қабул шуд.

[35]. Низомномаи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн], ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 28-уми декабри с. 2006, № 592 тасдиқ шудааст (қарори Ҳукумати ҚТ аз 30.05.2008, № 283, аз 29.04.2009, № 274, аз 30.12.2011, № 673, аз 30.12.2015, № 819).

[36]. Кодекс об административной ответственности Кыргызской Республики от 4 августа 1998, № 115 [Электронный ресурс] (в редакции Закона Кыргызской Республики от 21 августа 2006 г. № 174) (утратил законную силу).

II. Монографияҳо, китобҳои дарсӣ, васоити таълимӣ

[37]. Анисимов, В.Л. Участие органов внутренних дел в чрезвычайных ситуациях и обстоятельствах: теоретический и правовой аспекты: монография [Текст] / В.Л. Анисимов. – М.: ВНИИМВД России, 2001. – 93.

[38]. Архипов, Н.И., Кульба, В.В. Управление в чрезвычайных ситуациях [Текст] / Н.И. Архипов, В.В. Кулба. - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Центр Российского государственного гуманитарного университета, 1998. – 315 с.

[39]. Архипов, Н.И., Кульба, В.В. Управление в чрезвычайных ситуациях: учебное пособие. изд. 3, пер. и доп. [Текст] / Н.И. Архипов, В.В. Кульба. – М.: РГГУ, 2008. – 474 с.

[40]. Атаманчук, Г.В. Теория государственного управления: учебник [Текст] / Г.В. Атаманчук. – М.: «Омега-Л», 2011. – 525 с

[41]. Баранников, А.Ф. Теория организации: учебник для вузов [Текст] / А.Ф. Баранников. - М.: ЮНИТИ, 2004. – 700 с.

[42]. Бачило, И.А. Функции управления (правовые проблемы оформления и реализации): монография [Текст] / И.А. Бачило. - М.: Юридическая литература, 1976. – 200 с.

[43]. Власова, О.С. Опасные природные процессы: учебное пособие [Текст] / О.С. Власова. - Волгоград: ВолгГАСУ, 2014. – 91 с.

[44]. Гелбрейт, Дж. К. Экономические теории и цели общества: пер. с англ. [Текст] / Под общ. ред. и с предисл. Н.Н. Иноземцева, А.Г. Милейковского. – М.: Прогресс, 1979. – 406 с.

[45]. Глущенко, Е.В., Захарова, Е.В., Тихонравов, Ю.В. Теория управления: учебный курс [Текст] / Е.В. Глущенко, Е.В. Захарова, Ю.В. Тихонравов. – М.: Вестник, 1997. – 332 с.

[46]. Громов, М.А. Организационные основы управления объединенной группировкой МВД России в условиях чрезвычайных правовых режимов (теоретические и организационно-правовые аспекты): монография [Текст] / М.А. Громов. – М.: Академия управления МВД России, 2007. – 256 с.

[47]. Зайцев, А.П. Чрезвычайные ситуации. Краткая характеристика и классификация: учебное пособие [Текст] / А.П. Зайцев. – М.: Журнал «Военные знания», 1997. – 80 с.

[48]. Кондрашов, Б.П. Общественная безопасность и административно-правовые средства ее обеспечения: учебное пособие [Текст] / Кондрашов Б.П. - М.: Щит-М, 1998. – 296 с.

[49]. Котарбиньский, Т. Трактат о хорошей работе / Т. Котарбиньский. - М.: Экономика, 1975. – 269 с.

[50]. Кузнецов, И.Н. Научные основы государственного управления в СССР [Текст] / И.Н. Кузнецов. – М.: Наука, 1979. – 439 с.

[51]. Лазарев, В.В., Левченко, И.П. Правоприменительная деятельность органов внутренних дел: учебное пособие [Текст] / В.В. Лазарев, И.П. Левченко; - М.: Академия МВД СССР, 1989. – 83 с.

[52]. Мелехин, А.В. Проблемы реализации чрезвычайного законодательства Российской Федерации: монография [Текст] / А.В. Мелехин. – М.: Академия управления МВД России, 2005. – 130 с.

[53]. Микеев, А.К. Управление силами и средствами органов внутренних дел и внутренних войск МВД России при ликвидации последствий крупных производственных, транспортных аварий и катастроф: лекция [Текст] / Микеев А.К. - М.: Изд-во Акад. МВД России, 1996. – 107 с.

[54]. Микеев, А.К., Порфирьев, Б.Н. Управление деятельностью органов внутренних дел при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера: учебное пособие [Текст] / А.К. Микеев, Б.Н. Порфирьев. – М.: Академия МВД России, 1995. – 86 с.

[55]. Организация управления органами внутренних дел: учебник [Текст] / [Ф.Ф. Анюров и др.]; под общ. ред. А. М. Кононова, И. Ю. Захватава; - Изд. 2-е, доп. и перераб. – М.: Спутник+, 2016. – 334 с.

[56]. Основы управления в органах внутренних дел: курс лекций [Текст] / Т.М. Занина [и др.]. – Воронеж: Воронежский институт МВД России, 2018. – 202 с.

[57]. Основы управления в органах внутренних дел: учебник [Текст] / Буденко Н. И., Герт Г. П., Коренев А. П. и др.; под ред. А.П. Коренева; - 4. изд., с изм. и доп. – М.: Щит-М, 2001. – 395. с

[58]. Петров, А.С. Что такое организация управления [Текст] / А.С. Петров. - М.: Знание, 1967. – 80 с.

[59]. Рассолов, М.М. Проблемы управления и информации в области права: монография [Текст] / М.М. Рассолов. – М.: Юридическая литература, 1991. – 208 с.

[60]. Сотиволдиев, Р.Ш. Назарияи умумии ҳуқуқ ва давлат: китоби дарсӣ / Р.Ш. Сотиволдиев. – Душанбе: Ирфон, 2008. – 410 с.

[61]. Таҳлилҳои Кумитаи Ҳолатҳои Ҷавқулода ва мудофиаи граждании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: Шарҳи вазъи ҳолатҳои ҷавқулода дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2021 [Матн]. – Душанбе: КҲФ ва МГ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2022.

[62]. Теория управления в сфере правоохранительной деятельности: учебник [Текст] / В.З. Веселый, Г.М. Воскресенский, В.Е. Караханов, В.Д. Малков, [и др.]; под ред.: Малков В.Д. - М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1990. – 324 с.

[63]. Цвилий-Букланова, А.А. [и др.]. Управление государственными и муниципальными финансами: курс лекций [Текст] / под ред. канд. юрид. наук А. А. Цвилий-Буклановой [и др.]. – М.: Академия управления МВД России, 2021. – 162 с.

[64]. Чорабиниҳои муҳандисии техникии мудофиаи граждони тавсияҳо барои муассисаҳои таълимӣ [Матн]. – Душанбе: МҚС Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2011. – 21 с.

[65]. Юлдошев, Р.Р., Махмадиев, Х.Х., Акбарзода, А.А. Преступность в Таджикистане (1991-2016 гг.): научно-практическое пособие [Текст]. – Душанбе: Издательство «КОНТРАСТ», 2018. – 320 с. С 44.

[66]. Яновский, В.В. Государственное и муниципальное управление [Текст] / В.В. Яновский, С.А. Кирсанов. – М., КноРус, 2013. – 199 с.

[67]. Ясунов, П.А. Основные направления повышения сейсмической безопасности в Таджикистане: аналитический обзор [Текст] / П.А. Ясунов // Заседание Базовой организации государств – участников СНГ по проблемам технического регулирования в строительном комплексе (7-9 июня 2018 г.). – Душанбе: Институт геологии, сейсмостойкого строительства и сейсмологии Академии наук Республики Таджикистан. – 48 с.

III. Диссертатсияҳо ва авторефератҳо

[68]. Абдурахимова, М.М. Современные геодинамические катастрофы и их социально-экономические последствия на территории Таджикистана (Согдийская область) [Текст]: автореф. дис. ...географ.

наук: 25.00.24 / Мавзуна Мухсиновна Абдурахимова. – Душанбе, 2019. – 27 с.

[69]. Адилов, А.Н. Теоретические, правовые и организационные основы совершенствования системы охраны общественного порядка в Кыргызской Республике [Текст]: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Айбек Насырович Адилов. - М. 2010. – 656 с.

[70]. Бондарев, О.М. Подготовка будущих инженеров к профессиональной деятельности в особых и экстремальных условиях: автореф. дис...канд. пед. наук: 13.00.08 / Олег Михайлович Бондарев. – Ставрополь, 2009. – 21 с.

[71]. Борзова, Е.Б. Правовое обеспечение безопасности населения и территории с учетом рисков возникновения чрезвычайных ситуации природного и техногенного характера: автореф. дис... канд. юрид. наук: 05.26.02 / Елена Борисовна Борзова. – СПб., 2008. – 23 с.

[72]. Громов, М.А. Управление объединенной группировкой министерства внутренних дел Российской Федерации в условиях чрезвычайных правовых режимов (теоретические, правовые и организационные проблемы) [Текст]: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Михаил Алексеевич Громов. - М.: Академия управления МВД России, 2008. – 495 с.

[73]. Громов, М.А. Управление объединенной группировкой министерства внутренних дел Российской Федерации в условиях чрезвычайных правовых режимов (теоретические, правовые и организационные проблемы) [Текст]: автореф. дисс... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Михаил Алексеевич Громов. - М.: Академия управления МВД России, 2008. – 53 с.

[74]. Гулямов, З.Х. Проблемы совершенствования деятельности милиции в период становления демократического правового государства [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Зафар Хисамович Гулямов. - Ташкент, 1995. – 19 с.

[75]. Дагиров, Ш.Ш. Правовое регулирование деятельности органов местного самоуправления в области защиты населения и территорий от чрезвычайных ситуаций: автореф. дис...канд. юрид. наук: 05.26.02 / Шамсутдин Шарабутдинович Дагиров. – СПб., 2006. – 23 с.

[76]. Жаворонкова, Н.Г. Эколого-правовые проблемы обеспечения безопасности при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.06 / Наталья Григорьевна Жаворонкова. - М., 2007. – 52 с.

[77]. Можаяева, И.П. Криминалистическое учение об организации расследования преступлений [Текст]: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12 / Ирина Павловна Можаяева. - М., 2014. – 750 с.

[78]. Назаренко, И.А. Организация деятельности органов внутренних дел при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера [Текст]: дис...канд. юрид. наук: 12.00.14 / Игорь Анатольевич Назаренко. - М., 2003. – 226 с.

[79]. Норов, Д.К. Деятельность МВД Республики Таджикистан по обеспечению правового режима чрезвычайного положения: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Джамолиддин Камолович Норов. – М., 2011. – 185 с.

[80]. Попов, С.Е. Оперативное управление органами внутренних дел федерального округа в кризисных ситуациях (теоретические, правовые и организационные основы) [Текст]: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Сергей Егорович Попов. - М., 2006. – 362 с.

[81]. Старостин, С.А. Управление органами внутренних дел при чрезвычайных ситуациях: (правовые и организационные аспекты) [Текст]: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.13 / Сергей Алексеевич Старостин. – М.: Академия управления МВД России, 2000. – 32 с.

[82]. Степанов, А.Г. Организационно-правовые основы деятельности учебных заведений органов внутренних дел в

чрезвычайных обстоятельствах [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 05.13.10 / А.Г. Степанов. - М., 1994. – 296 с.

[83]. Тоирова, Ш.М. Особенности развития современной таджикской экологической журналистики в свете проблем водных ресурсов, строительства Рогунской ГЭС и чрезвычайных ситуаций [Текст]: дис. ... канд. наук: 10.01.10 / Шоира Музафаровна Тоирова. – Душанбе, 2015. – 167 с.

[84]. Хантуев, А.А. Принцип единоначалия и его реализация в управлении органами внутренних дел [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Али Абакарович Хантуев. – М., 2003. – 23 с.

[85]. Чагалидзе, Д.Н. Правовые и организационные проблемы взаимодействия органов государственной власти и организаций по предупреждению и тушению лесных пожаров (на примере Ленинградской области) [Текст]: автореф. дис...канд. юрид. наук: 05.26.02 / Даниел Нодариевич Чигалидзе. – СПб., 2009. – 26 с

[86]. Черных, В.В. Организационно-правовые основы деятельности органов внутренних дел в условиях чрезвычайных ситуаций природного характера [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Виталий Викторович Черных. – М.: Академия управления МВД России, 2009. – 233 с.

[87]. Удальцова, Н.В. Правовое регулирование деятельности субъектов правоохранительной системы при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера [Текст]: автореф. дис...канд. юрид. наук: 05.26.02 / Наталья Вячеславовна Удальцова. – СПб. 2009. – 23 с

[88]. Устинов, А.А. Компетенция органов местного самоуправления в области защиты населения и территории от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера: проблемы теории и практики [Текст]: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Андрей Анатольевич Устинов. – Тюмень, 2011. – 30 с.

[89]. Шарифзода, Ф.Р. Теоретико-правовые основы организации деятельности органов внутренних дел Республики Таджикистан в системе обеспечения национальной безопасности государства: автореф. дис. ...д-ра юрид. наук: 12.0011 / Файзали Рахмонали Шарифзода. – М., 2022. – 58 с.

[90]. Шеин, В.В. Теоретико-правовые и организационные аспекты деятельности органов внутренних дел при чрезвычайных ситуациях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Владимир Василевич Шеин. – Минск, 2007. – 22 с.

[91]. Шмидт, Т.Н. Чрезвычайное правовое регулирование: общетеоретическое исследование [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Татьяна Николаевна Шмидт. – Барнаул, 2014. – 197 с.

[92]. Юсуфов, А.Х. Конституционно-правовые основы ограничения прав и свобод человека и гражданина в Республике Таджикистан в условиях чрезвычайного положения [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Акмалджон Хотамович Юсуфов. – М., 2014. – 24 с.

IV. Мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо

[93]. Odinaev, K. et al. National water policy of Tajikistan in the context of sustainable development [Text] / K. Odinaev, [et al.]. // EDP Sciences. - 2023. - Vol. 390. - Pp. 1-6.

[94]. Qi, J. Integrated Preventive and Emergency Responses. Smart Grid Resilience: Extreme Weather, Cyber-Physical Security, and System Interdependency [Text]. - Cham: Springer International Publishing. 2023. - Pp. 47-67.

[95]. Абдурахимов, И.Н., Носов, М.В., Маликмамадов, Ф.А. Предложения по решению проблем с организацией связи в горных регионах Республики Таджикистан при чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера [Текст]/ И.Н. Абдурахимов, М.В.

Носов, Ф.А. Маликмамадов // Приоритетные направления развития инфокоммуникационных технологий, систем связи и оповещения РСЧС и ГО: Сборник трудов XXXI Международной научно-практической конференции «Предотвращение. Спасение. Помощь» (17 марта 2021 г., секции № 14.). – Химки, 2021. – С. 4-10.

[96]. Азизхонов, И.М., Маджиди, М. Об экзогенных геологических процессах на территории Таджикистана и их негативных последствиях [Текст] / И.М. Азизхонов, М. Маджиди // Экология и безопасность жизнедеятельности. - 2020. – С. 8-13.

[97]. Андамов, Р.Ш., Алидодов, Б.А. О роли некоторых краевых разломов в сейсмогенной ситуации Таджикистана: обзор [Текст] / Р.Ш. Андамов, Б.А. Алидодов // Наука и инновация. Серия геологических и технических наук. – 2020. – № 1. – С. 5-8.

[98]. Баныщикова, З.Е. Деятельность комиссий по предупреждению и ликвидации чрезвычайных ситуаций и обеспечению пожарной безопасности в условиях чрезвычайной ситуации [Текст] / З.Е. Баныщикова, Р.Н. Галкин, А.К. Жданова // Проблемы устойчивости функционирования стран и регионов в условиях кризисов и катастроф современной цивилизации: материалы XVII Международной научно-практической конференции по проблемам защиты населения и территорий от чрезвычайных ситуаций. – 2012. – С. 250-259.

[99]. Бахрах, Д.Н. Организационные структуры государственного управления [Текст] / Д.Н. Бахрах // Известия высших учебных заведений. Правоведение. - 1981. - № 6. – С. 27-36.

[100]. Белов, В.А. Взаимодействие организационной структуры и функций управления [Текст] / В.А. Белов // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. – 2000. – № 2. – С. 15-20.

[101]. Громов, М.А. К вопросу о понятийном аппарате применительно к деятельности органов внутренних дел в особых

условиях [Текст] / М.А. Громов // Сборник IV научно-практической конференции «Экстремальные ситуации, конфликты, разногласия» (27 ноября с. 2002). - М.: Академия управления МВД России. 2002. – С. 164-168.

[102]. Горбатенко, С.П. Актуальны вопросы организации деятельности органов оперативного управления системы МВД России при чрезвычайных обстоятельствах в современных условиях [Текст] / С.П. Горбатенко // Академическая мысль. – 2022. – № 4(21). – С. 107-112.

[103]. Демченко, М.С. Актуальные проблемы правового регулирования в области защиты населения и территорий в чрезвычайных ситуациях [Текст] / М.С. Демченко // Вестник Тюменского государственного университета. Социально-экономические и правовые исследования. – 2021. – Том 7. – № 4 (28). – С. 220-234.

[104]. Евстафиади, Я.К. О принципе единоначалия на службе в органах внутренних дел [Текст] / Я.К. Евстафиади // Административно-правовое регулирование правоохранительной деятельности: теория и практика: сб. V Всерос. науч.-практ. конф., посвященной 60-летию доктора юридических наук, профессора В.В. Денисенко. - Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2016. – С. 469-473.

[105]. Жаглин, А.В. Система управления органов внутренних дел: общая характеристика [Текст] / А.В. Жаглин // Вестник Воронежского института МВД России. – 2012. – № 1. – С. 54-60.

[106]. Жуков, Б.М. Управленческая гибкость как фактор поддержания инновационной активности предприятия [Текст] / Б.М. Жуков // Бизнес в законе. – 2012. – № 1. – С. 303-308.

[107]. Иванов, Д.Е. О соотношении информации и информационных правоотношений [Текст] / Д.Е. Иванов // Актуальные проблемы управления органами внутренних дел в условиях административной реформы. Сборник научных статей. – М.: Академия управления МВД России. 2005. – С. 91-100

[108]. Ильичев, И.Е. О понятии и классификации чрезвычайных ситуаций [Текст] / И.Е. Ильичев // Проблемы правоприменительной деятельности. – 2020. - № 1. – С. 6-19.

[109]. Комовкина, Е.С., Кропачева, А.В. Понятие чрезвычайной ситуации: проблемы законодательного определения и теоретико-правовой анализ [Текст] / Е.С. Комовкина, А.В. Кропачева // Вестник экономической безопасности. – 2016. - № 3. – С. 61-68.

[110]. Қурбонов, Н. Таҳлили таъсири офтаҳои табиӣ ба соҳаҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва тавозуни экологӣ [Матн] / Н. Қурбонов // Илм ва инноватсияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои геологӣ ва техникӣ. – 2019. – № 4. – С. 130-139.

[111]. Ларин, А.М. Чрезвычайные ситуации и деятельность правоохранительных органов [Текст] / А.М. Ларин // Право и чрезвычайные ситуации. Сборник статей. - М.: Изд-во ИГиП РАН, 1992. – С. 108-115.

[112]. Майдыков А.Ф. О концепции деятельности органов внутренних дел в чрезвычайных ситуациях (экстремальных условиях) [Текст] / А.Ф. Майдыков // Совершенствование систем экстремального реагирования на чрезвычайные ситуации. - М.: Академия МВД РФ, 1993. – С. 47-59.

[113]. Майдыков, А.Ф. Правовые и организационные основы обеспечения национальной безопасности России правоохранительными органами [Текст] / А.Ф. Майдыков // Совершенствование системы экстренного реагирования органов внутренних дел и внутренних войск на чрезвычайные обстоятельства. - М.: Академия МВД России, 1996. – С. 5-17.

[114]. Майдыков, А.Ф. Проблемы научного управления деятельностью органов внутренних дел в особых условиях [Текст] / А.Ф. Майдыков // Совершенствование управления органами внутренних дел в особых условиях. - М.: Академия МВД России, 1991. – С. 11-17.

[115]. Майдыков, А.Ф., Овчинников, В.В. О понятии и введении особых правовых режимов в целях обеспечения безопасности граждан Российской Федерации [Текст] / А.Ф. Майдыков, В.В. Овчинников // Труды Академии управления МВД России. – 2016. - № 2 (38). – С. 11-14.

[116]. Мамедов, Т.С. Организационно-правовые основы деятельности органов внутренних дел в условиях чрезвычайных ситуаций природного характера / Т.С. Мамедов // «Научно-практический электронный журнал Аллея Науки». – 2022. – № 1(64) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Alley-science.ru

[117]. Мелехин, А.В. О терминологии, используемой в процессе реализации чрезвычайного законодательства [Текст] / А.В. Мелехин // Сборник материалов V научно-практической конференции «Экстремальные ситуации, конфликты, разногласия» (11 декабря 2003 г.). - М.: Академия управления МВД России. 2003. – С. 75-86.

[118]. Мелехин, А.В. Особенности реализации чрезвычайного законодательства [Текст] / А.В. Мелехин // Сборник материалов конференции «Чрезвычайное законодательство и борьба с терроризмом». - М.: Академия управления МВД России, 2003. – С. 25-29.

[119]. Нарзуллоев, С.А., Умаров, М.А., Фафуров, М.Х. Ташаккули фарҳанги иттилоотии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ [Матн] / С. А. Нарзуллоев, М.А. Умаров, М.Ғ. Фафуров // Осори Академияи ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2009. – № 12. – С. 112-120.

[120]. Остудин, Н.В., Великая, О.С., Кириллова, Т.К. Чрезвычайная ситуация как обстоятельство непреодолимой силы (правовые критерии и признаки) [Текст] / Н.В. Остудин, О.С. Великая, Т.К. Кириллова // Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского Юридические науки. – 2023 – Т. 9 (75). № 1 – С. 185–195.

[121]. Папченко, Н.Г., Чемакина, Д.Ю. Обеспечение безопасности жизнедеятельности населения при землетрясениях [Текст] / Н.Г. Папченко, Д.Ю. Чемакина // Экология и безопасность

жизнедеятельности: сборник статей XXII Международной научно-практической конференции / под ред. Селезнева В.А., Лукшина И. А. – Пенза: Пензенский государственный аграрный университет, 2021. – С. 378-381.

[122]. Петрова, О.В. О механизме реализации принципа сочетания централизации и децентрализации управления в органах внутренних дел [Текст] / О.В. Петрова // Вестник Нижегородской академии МВД России. – 2019. – № 4 (48). – С. 201-204.

[123]. Пономарев, В.М. Система оперативного управления в условиях чрезвычайных ситуаций [Текст] / В.М. Пономарев // Наука и техника транспорта. Безопасность жизнедеятельности на транспорте. – 2011. – № 2. – С. 27-29.

[124]. Попов, А.Ю. К вопросу о классификации принципов института мер обеспечения производства по делам об административных правонарушениях, применяемых в деятельности дежурных частей органов внутренних дел (полиции) [Текст] / А.Ю. Попов // Юридическая наука. – 2018. – № 1. – С. 85-92.

[125]. Порошин, А.А., Харин, В.В., Бобринев, Е.В., Кондашов, А.А., Удавцова, Е.Ю. Пожар как чрезвычайная ситуация: вопросы методологии [Текст] / А.А. Порошин, В.В. Харин [и др.] // Пожарная безопасность: проблемы и перспективы. – 2018. – № 3. – С. 744-746.

[126]. Поспеев, К.Ю., Мулюкова, М.В. О некоторых направлениях совершенствования деятельности органов внутренних дел при чрезвычайных обстоятельствах [Текст] / К.Ю. Поспеев, М.В. Мулюкова // Правопорядок: история, теория, практика. – 2018. – № 3 (18). – С. 88-92.

[127]. Потапова, С.А. Факторы, определяющие формирование организационных структур управления [Текст] / С.А. Потапова // Труды Академии управления МВД России. - 2013. – № 2. – С. 20-23.

[128]. Сидоров, Э.Т., Никоноров, Е.А. Реализация принципа законности при прохождении службы в органах внутренних дел [Текст] /

Э.Т. Сидоров, Е.А. Никоноров // Вестник Московского университета МВД России. – 2020. – № (1). – С. 185–190.

[129]. Снеговой, А.В. Вопросы планирования органов внутренних дел Российской Федерации при возникновении чрезвычайных обстоятельств [Текст] / А.В. Снеговой // Академическая мысль. – 2020. – № 4(13). – С. 23-26.

[130]. Субхонкулов, Д.З., Шаповалова, Г.Н. Краткий анализ возможных причин и последствий в результате промышленной аварии на предприятии Талко Кемикал Республики Таджикистан [Текст] / Д.З. Субхонкулов, Г.Н. Шаповалова // Проблемы обеспечения устойчивого функционирования организаций в чрезвычайных ситуациях, при военных конфликтах и пути их решения: Сборник трудов XXXI Международной научно-практической конференции «Предотвращение. Спасение. Помощь» (17 марта 2021 г., секции № 6.). – Химки, 2021. – С. 70-77

[131]. Тычинин, С.В., Дзейтов, С.А. К понятию чрезвычайной ситуации [Текст] / С.В. Тычинин, С.А. Дзейтов // Сб. тр. адъюнктов и соискателей. Вып. 4. - СПб.: С.-Петербург. ин-т МВД России, 2004. – С. 70-74.

[132]. Ульянов, А.Д., Жаглин, А.В. Содержание механизма управления в органах внутренних дел [Текст] / А.Д. Ульянов, А.В. Жаглин // Вестник Воронежского института МВД России. – 2010. – № 2. – С. 65-71.

[133]. Цупко, В.А. Соотношение понятий «организация», «управление», и тактика в сфере охраны общественного порядка [Текст] / В.А. Цупко // Вестник Воронежского института МВД России. – 2007. – № 4. – С. 91-94.

[134]. Черных, В.В., Рустамов, Р.А. Виды и функции группировок сил и средств ОВД, действующих в условиях ЧС природного характера

[Текст] / В.В. Черных, Р.А. Рустамов // Успехи современной науки и образования. – 2016. – № 11, Том 4. – С. 86-93

[135]. Черняков, А.А. Закон «Об органах внутренних дел Республики Казахстан»: нормативный подход [Текст] / А.А. Черняков // Проблемы реализации в научно-педагогической и практической деятельности положений. – Алматы, 2001. – С. 103-108.

[136]. Юсуфзода, А.Х. Организационные основы деятельности органов внутренних дел по обеспечению прав человека в условиях чрезвычайного положения [Текст] / А.Х. Юсуфзода // Қонунғузорй. – 2018. – №1(29). – С. 102-108.

[137]. Ямпольская, Ц.А. О принципах государственного управления в СССР [Текст] / Ц.А. Ямпольская // Советское государство и право. - М.: Наука. – 1967. – № 3. – С. 3-12.

V. Луғатҳо

[138]. Большой энциклопедический словарь = БЭС [Текст] / главный редактор: А. М. Прохоров. – М.: Советская энциклопедия; Санкт-Петербург: Фонд «Ленингр. галерея», 1993. – 1628 с.

[139]. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия [Текст] / ред. Солодовников С.С. – Минск: Минская фабрика цветной печати, 2002. – 1008 с.

[140]. Булыгин, Ю.Е. Организация социального управления: (Основные понятия и категории): Словарь-справочник [Текст] / Ю.Е.Булыгин; Под общ. ред. И.Г. Безуглова. – М.: Контур, 1999. – 254 с.

[141]. Ожегов, С.И. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеологических выражений [Текст] / С.И. Ожегов и Н.Ю. Шведова; Рос. акад. наук, Ин-т рус. яз.; Рос. фонд культуры. [Изд. 2-е, испр. и доп.]. – М.: АЗЪ, 1993. – 955 с.

[142]. Словарь иностранных слов [Текст]. - 19-е изд., стер. – М.: Русский язык, 1990. – 620 с.

[143]. Словарь русского языка [Текст]: в 4 т. / [гл. ред. А.П. Евгеньева; выполн. Л.П. Алекторовой и др.]. - Изд. 3-е, стер. – М.: Русский язык, 1985-1988. – 795 с.

[144]. Словарь синонимов русского языка [Текст] / под ред. Л.А. Чешко. – Изд. 4-е, репрод. – М.: Русский язык, 1986. – 600 с.

[145]. Теория и практика социального управления: словарь-справочник [Текст] / автор-составитель Е. Ф. Яськов. – М.: Академия управления МВД России, 1997. - 268 с.

[146]. Ушаков, Д.Н. Большой толковый словарь русского языка: современная редакция [Текст] / Д.Н. Ушаков. – М.: Дом Славянской кн., 2008. - 959 с.

[147]. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. Иборат аз 2 ҷилд. Ҷ.1 [Матн] / дар зери таҳрири С. Назарзода, А. Сангинов [ва диг.]. – Машҳад-Душанбе: ҚММ «Ксероксленд», 2008. – 950 с.

[148]. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. Иборат аз 2 ҷилд. Ҷ.2 [Матн] / дар зери таҳрири С. Назарзода, А. Сангинов [ва диг.]. – Машҳад-Душанбе: ҚММ «Ксероксленд», 2008. – 944 с.

VI. Манбаҳои электронӣ

[149]. Беҳтар гардидани шароити хизматрасонии «Телефони боварӣ» ва алоқаи «Мадад-1919» [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://old.vkd.tj/index.php/tj/2020-01-18-07-50-18/amkor-bo-omea/> (санаи муроҷиат: 21.01.2025).

[150]. Онлайн словари Грамота.ру [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gramota.ru/slovari/dic/?word> (дата обращения: 23.06.2024).

[151]. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Раиси Комиссияи давлатӣ оид ба ҳолатҳои ғавқулода, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ дар панҷ соли охир. 10-уми

феврари с. 2017 [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://president.tj/event/speeches/13463> (санаи мурочиат: 25.11.2024).

[152]. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Конфронси сеюми байналмилалӣ оид ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028», ш. Душанбе, 11-уми июни с. 2024 [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://president.tj/event/speeches/37773> (санаи мурочиат: 25.11.2024).

[153]. Тағйирёбии иқлим, мутобиқшавии аҳоли ва таъсири он ба коҳиши хавфи офатҳои табиӣ [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://www.khf.tj/node/849> (санаи мурочиат: 01.02.2025).

[154]. Таҳлилҳои КҲФ ва МГ назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Шарҳи вазъи ҳолатҳои фавқулода дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2021 // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://www.khf.tj/node/3838> (санаи мурочиат: 25.11.2024).

[155]. Управление чрезвычайными ситуациями [Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://kinesio.ru/blog/upravlenie-chrezvychajnymi-situacziyami/> (санаи мурочиат: 01.02.2025).

[156]. Шарҳи вазъи ҳолатҳои фавқулода дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2023 // [Манбаи электронӣ] - Речаи воридшавӣ: <https://www.kchs.tj/node/154> (санаи мурочиат: 01.12.2024).

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

I. Мақолаҳое, ки дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва тавсиякардаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъбъ расидаанд:

[1-М]. Нуруллозода, М., Сафарзода, Ҳ.С. Масоили назариявӣ-хукукии мафҳумҳои «ҳолати ғавқулода» ва «вазъияти ғавқулода» [Матн] / М., Нуруллозода, Ҳ.С. Сафарзода // Осори Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2023. – № 4 (60). – С. 116-127; ISSN 2412-141X.

[2-М]. Нуруллозода, М. Тавсифи умумии ҳатарҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табииву техногенӣ ва асосҳои назариявии ташкили пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои онҳо [Матн] / М., Нуруллозода // Осори Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2024. – № 4 (64). – С. 172-181; ISSN 2412-141X.

[3-М]. Нуруллозода, М. Нақши милитсия дар Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ [Матн] / М. Нуруллозода // Осори Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2025. – № 2 (66). – С. 177-186; ISSN 2412-141X.

[4-М]. Нуруллозода, М. Мафҳум ва моҳияти асосҳои ташкилии идоракунии мақомоти қорҳои дохилӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ [Матн] / М. Нуруллозода // Қонунгузорӣ. – 2025. – № 4 (60). – С. 462-469; ISSN 2410-2903.

[5-М]. Нуруллозода, М. Муҳолифатҳои қонунгузорӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табию техногенӣ ва дурнамои ҳалли онҳо [Матн] / М. Нуруллозода // Осори Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2025. – № 4 (68). – С. 165-175; ISSN 2412-141X.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷмуаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ-амалӣ чоп шудаанд:

[6-М]. Нуруллозода, М. Противопожарная безопасность и предупреждение техногенных чрезвычайных ситуаций: опыт Академии Министерства внутренних дел Республики Таджикистан [Текст] / М. Нуруллозода // Сборник материалов XII Международной научно-практической конференции молодых ученых на тему «Обеспечение безопасности жизнедеятельности: проблемы и перспективы». – Минск: Университет гражданской защиты Министерства по чрезвычайным ситуациям Республики Беларусь, 2018. – С. 70-73. ISBN 978-985-590-030-7.

[7-М]. Нуруллозода, М. Энергияи обӣ: энергияи беҳатар [Матн] / М., Нуруллозода / М. Нуруллозода // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Тоҷикистон кишвари пешсаф дар ҳалли масъалаҳои глобалӣ вобаста ба об» баҳшида ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор» (сс. 2018-2028). – Душанбе, Контраст, 2018. – С. 39-41. УДК 621.311.

[8-М]. Нуруллозода, М. Гидроэнергетика – сарчашмаи иқтисоди беҳатар [Матн] / М. Нуруллозода // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Тағйирёбии иқлим, ақибгардии пирияхҳо ва таъсири он ба захираҳои оби Осиёи Марказӣ» баҳшида ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор солҳои 2018-2028» – Хучанд, Нури маърифат, 2018. – С.195-197.

[9-М]. Нуруллозода, М. Состояние гражданской обороны в Республике Таджикистан [Текст] / М. Нуруллозода // Сборник материалов VII Международной научно-практической конференции, посвященной Международному дню гражданской обороны на тему «Гражданская оборона на защите мира и безопасности». – М.: Академия ГПС МЧС России, 2023. – С. 317-322. ISBN 978-5-9229-0271-7.

[10-М]. Нуруллозода, М. Роль науки в современном мире: проблемы и достижения [Текст] / М., Нуруллозода // Сборник

материалов II Международной научно-практической конференции на тему «Наука как призвание: теория и практика». – М.: Академия ГПС МЧС России, 2023. – С. 112-117. ISBN 978-5-9229-0191-8.

ЗАМИМАҲО

Замимаи № 1

Маводди пурсиши сотсиологии кормандони мақомоти корҳои дохилии
Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мушкилоти ташкили фаъолияти ҷузъу
томи МКД дар самти пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва
техногенӣ

АКАДЕМИЯИ ВКД ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Кафедраи ташкили идоракунии фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ

ПУРСИШНОМА

Ҳамкасби муҳтарам!

Аз Шумо хоҳиш менамоем, ки дар пурсиш оид ба ҳолати
фаъолияти ҷузъу томи МКД вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои
ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ иштирок намоед. Ҷавобҳои Шумо ба
саволҳои пурсишнома барои дастрас намудани маълумоти иловагӣ оид
ба ҳолати кор дар ин самт, мутаносибан дар мукамал сохтани
фаъолияти амалии ҷузъу томи МКД вобаста ба пешгирӣ ва рафъи
ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ мусоидат менамояд.

Натиҷаҳои пурсишнома танҳо дар шакли хулосабандиҳои умумӣ
истифода мегарданд. Пурсишнома бо таври анонимӣ гузаронида
мешавад.

Тартиби пур кардани пурсишнома:

- саволро бодикқат хонда, ба вариантҳои ҷавобҳо шинос шавед;
- атрофи варианти интихобнамудаи худро ба давра гиред;
- агар Шумо ба ҷавобҳои вариантҳои пешниҳодшуда розӣ
набошед, варианти мақбули хуро дар сархати «Дигар» нависед;
- агар дар савол якчанд варианти ҷавоб пешибинӣ шуда бошад,
Шумо метавонед якчанд ҷавобро ба доира гиред.

Қаблан барои ёрӣ расонидан дар пурсиш сипосгузорем!

1. Шумо фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?

- 1) Бо пуррагӣ қаноатмандкунанда аст;
- 2) Қисман қаноатмандкунанда аст;
- 3) Дар бисёр ҳолатҳо қаноатмандкунанда нест;
- 4) Қаноатмандкунанда нест;
- 5) Тамоман қаноатмандкунанда нест.

2. Шумо фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода вобаста ба сар задани сӯхторҳо чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?

- 1) Бо пуррагӣ қаноатмандкунанда аст;
- 2) Қисман қаноатмандкунанда аст;
- 3) Дар бисёр ҳолатҳо қаноатмандкунанда нест;
- 4) Қаноатмандкунанда нест;
- 5) Тамоман қаноатмандкунанда нест.

3. Шумо фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода вобаста ба вуқӯ пайвастании садамаҳои техногенӣ чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?

- 1) Бо пуррагӣ қаноатмандкунанда аст;
- 2) Қисман қаноатмандкунанда аст;
- 3) Дар бисёр ҳолатҳо қаноатмандкунанда нест;
- 4) Қаноатмандкунанда нест;
- 5) Тамоман қаноатмандкунанда нест.

4. Шумо фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода вобаста ба вуқӯ пайвастании зилзилаи то дараҷаи 9 балла ва ё селхезии калонҳаҷм чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?

- 1) Бо пуррагӣ қаноатмандкунанда аст;

- 2) Қисман қаноатмандкунанда аст;
- 3) Дар бисёр ҳолатҳо қаноатмандкунанда нест;
- 4) Қаноатмандкунанда нест;
- 5) Тамоман қаноатмандкунанда нест.

5. Ба фикри Шумо, кадом мақомот бояд фаъолияти вазорату идораҳои давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва шаҳрвандонро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулода вобаста ба вуқӯ пайвастанӣ суҳторҳои калонҳаҷм дар корхонаҳои саноатӣ, манзилҳои истиқоматӣ, бозорҳо ва ҷангалзорҳо ҳамоҳанг созад?

- 1) СХДО;
- 2) Кумитаи ҳолатҳои ғавқулода ва мудофияи граҷданӣ;
- 3) Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ;
- 4) Мақомоти худидорақнуии шаҳрак ва деҳот.

6. Ба фикри Шумо, кадом соҳтор бояд фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҳамоҳанг созад?

- 1) СХДО;
- 2) Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ;
- 3) Раёсати нозиротӣ-ташкилӣ;
- 4) Раёсати кадрҳо ва кор бо ҳайати шахсӣ;
- 5) Ситоди байниидоравӣ.

7. Ба фикри Шумо, вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар зерсоҳторҳои МКД ташкил кардани гурӯҳҳои муттаҳидқардашудаи доимоамалкунандаи (сӯҳторҳомӯшқунӣ, наҷотдиҳӣ, расонидани ёрии аввалиндараҷаи тиббӣ, таъмини оперативии тартиботи ҷамъиятӣ) зарур аст?

- 1) зарур аст;

- 2) не, зарур нест;
- 3) дар назди Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ зарур аст;
- 4) дар назди Ситоди байниидоравӣ зарур аст;
- 5) дар назди СХДО ва сохторҳои минтақавии он.

8. Ба фикри Шумо, шаклҳои ҳамкории зерсохторҳои МКД вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ кадомҳоянд?

- 1) табодули иттилоотии байниҳамдигарӣ;
- 2) ҳавасмандгардонии ҳамкории байни ҷузъу томи МКД;
- 3) ба тасвиб расонидани фармоиш ва нақшаҳои муштаракӣ фаъолият;
- 4) гузаронидани машқҳои оперативӣ-фармондиҳӣ (Ситодӣ);
- 5) гузаронидани машқҳои оперативӣ-тактикӣ муштарак.

9. Ба фикри Шумо, кадом омилҳо оид ба ташкили ҳамкории МКД бо дигар мақомоти давлатӣ вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ таъсири манфӣ мерасонанд?

- 1) ихтилофот ва манфиатхоҳии байниидоравӣ;
- 2) мавҷуд набудани асосҳои сохтории механизми воқуниши саривақтӣ ба ҳавфу хатарҳои ҳолатҳои фавқулода;
- 3) дар сатҳи зарурӣ коркард нашудани асосҳои ҳуқуқии фаъолияти МКД бо дигар мақомоти давлатӣ вобаста ба воқуниши саривақтӣ ба ҳавфу хатарҳои ҳолатҳои фавқулода;
- 4) дар сатҳи зарурӣ ташкил нашудани гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи воқунишии оперативӣ;
- 5) бо таври доимӣ гузаронида нашудани машқҳои оперативӣ-тактикӣ муштарак.

10. Ҷузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) иҷро менамоянд?

- 1) вазифаҳои (функсияҳои) асосии ҳаррӯзаро;
- 2) вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро;
- 3) вазифаҳои (функсияҳои) ба милитсия хоснабударо;
- 4) барои иҷрои вазифаҳои (функсияҳои) ба МКД хоснабуда омода нестанд;
- 5) вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро бо таври дуруст иҷро карда наметавонанд.

11. Ҷузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро иҷро менамоянд?

- 1) чораҷуии таъҷилӣ оид ба наҷот додани одамон ва расондани ёрии аввалин;
- 2) ҳифзи молумулки беназорат гузошташуда;
- 3) ба муқобили ғоратгарон, дигар омилҳои ҷиноятӣ мубориза бурдан;
- 4) пешгирии воҳима ва овозаҳои бардурӯғ;
- 5) иштирок дар фаъолиятҳои эвакуатсионӣ.

12. Ҷузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) асосиро иҷро менамоянд?

- 1) таъмини амнияти шахсӣ;
- 2) пешгирии ҷиноятҳо ва ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурӣ;
- 3) ошкор ва кушодани ҷиноятҳо;
- 4) муҳофизати тартиботи ҷамъиятӣ ва беҳатарии ҷамъиятӣ;
- 5) ҳифзи моликияти хусусӣ, давлатӣ ва дигар шаклҳои моликият.

13. Чузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) ғайриоддӣ (ғайритахассусӣ)-ро менамоянд?

- 1) иштирок дар таҳлили зарарҳои расонидашуда;
- 2) мустаҳкам намудани сарбандҳо, обанборҳо бо ҳалтаҳои рег, ҳолӣ кардани хок, шағал;
- 3) тоза кардани ҳудуди маҳалҳои аҳолинишин аз лой, шағал ва рег;
- 4) ба маҳаллаҳои аҳолинишини зери об монда озуқаворӣ расондан;
- 5) аз минтақаи офати табиӣ ва ё техногенӣ баровардан (бор кардан, фаровардани) сарватҳои моддию маданӣ.

14. Оё дар зерсохторҳои МКД дар вилоят, шаҳр, ноҳия ва минтақаҳои ҷумҳурӣ ташкил кардани гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи оперативӣ вобаста ба бартараф кардани оқибатҳои офатҳои табиӣ ва техногенӣ зарур аст?

- 1) зарур аст;
- 2) ҳатман зарур аст;
- 3) он қадар зарур нест;
- 4) зарурат надорад;
- 5) тамоман лозим нест.

15. Оё барои дар сатҳи зарурии омодабошӣ қарор додани зерсохторҳои МКД дар вилоят, шаҳр, ноҳия ва минтақаҳои ҷумҳурӣ мурабтаб ва мавриди амал қарор додани Нақшаҳои амалиётии эҳтимоли вобаста ба гузаронидани машқҳои Ситодӣ ва оперативӣ-тактикӣ бо гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ вобаста ба бартараф кардани оқибатҳои офатҳои табиӣ ва техногенӣ зарур аст?

- 1) зарур аст;
- 2) ҳатман зарур аст;
- 3) он қадар зарур нест;
- 4) зарурат надорад;

5) тамоман лозим нест.

16. Сӯхторхомӯшкунӣ ва начотдиҳии шаҳрвандон дар натиҷаи садамаҳо бояд аз рӯйи таъйинот ба уҳдаи кадом мақомоти давлатӣ вогузор бошад?

- 1) мақомоти корҳои дохилӣ;
- 2) мақомоти ҳолатҳои ғавқулода ва мудофияи граждани;
- 3) мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ;
- 4) ҷамоати шаҳраку деҳот;
- 5) комиссияҳои мақомоти маҳаллӣ, ки барои пешгирии чунин ҳолатҳо ташкил карда шудаанд.

17. Таҷрибаи кори Шумо:

- 1) 5-10 сол;
- 2) 10-15 сол;
- 3) Аз 15 сол болотар.

18. Дар охир, аз Шумо хоҳиш менамоем, ки вобаста ба фаъолияти кори худ маълумоти зеринро пур кунед: Вазифа ва ҷойи кори _____ доимӣ

Барои иштирок дар пурсиш сипосгузорем!

НАТИҶАИ

пурсиши сотсиологии кормандони мақомоти корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мушкилоти ташкили фаъолияти ҷузъу томи МКД дар самти пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ

№ савол	№ вариант	Шумораи умумии 200 нафар ба ҳисоби фоиз	Сардорон ва муовинони ШВКД	Сардорон ва муовинони шуъбаҳо	Сардорон ва муовинони СХДО	Сардорон ва муовинони шуъбаҳо
I	1	69-34,5%	18	15	17	19
	2	50-25%	13	18	18	11
	3	33-16,5%	9	6	6	13
	4	27-13,5%	7	7	5	8
	5	21-10,5%	3	7	5	6
II	1	99-49,5%	28	25	27	19
	2	44-22%	7	15	11	11
	3	33-16,5%	3	5	8	10
	4	11-5,5%	3	3	2	3
	5	13-6,5%	3	2	2	6
III.	1	59-29,5%	8	15	17	19
	2	43-21,5%	12	7	13	11
	3	53-26,5%	19	16	5	13
	4	24-12%	4	7	5	8
	5	21-10,5%	5	4	6	6
IV.	1	57-28,5%	12	15	13	17
	2	45-22,5%	8	7	17	13
	3	47-23,5%	14	17	5	11
	4	30-15%	9	6	5	10
	5	21-10,5%	5	4	6	6

V.	1	97-48,5%	27	20	29	21
	2	75-37,5%	11	10	41	13
	3	19-9,5%	4	9	3	3
	4	9-4,5%	2	3	3	1
VI.	1	57-28,5%	12	15	17	13
	2	45-22,5%	8	7	13	17
	3	21-10,5%	5	4	6	6
	4	30-15%	9	6	5	10
	5	47-23,5%	14	17	5	11
VII.	1	47-23,5%	14	17	5	11
	2	45-22,5%	8	7	13	17
	3	21-10,5%	5	4	6	6
	4	30-15%	9	6	5	10
	5	57-28,5%	12	15	17	13
VIII.	1	3-6,5%	3	42	2	4
	2	11-5,5%	3	3	2	3
	3	44-22%	7	15	11	11
	4	33-16,5%	3	5	8	10
	5	99-49,5% ¹	28	5	27	19
IX.	1	48-24%	15	17	5	11
	2	21-10,5%	5	4	6	6
	3	30-15%	9	6	5	10
	4	57-28,5%	12	15	13	17
	5	44-22%	7	7	17	13
X.	1	51-25,5%	15	14	16	6
	2	34-17%	6	8	7	13
	3	38-19%	7	12	8	11
	4	50-25%	14	16	15	5
	5	28-14%	5	7	5	11

XI.	1	57-28,5%	12	15	13	17
	2	48-24%	15	17	5	11
	3	44-22%	7	7	17	13
	4	30-15%	9	6	5	10
	5	21-10,5%	5	4	6	6
XII.	1	54-27%	15	15	9	15
	2	34-17%	10	10	3	11
	3	38-19%	11	9	5	13
	4	47-23,5%	11	9	17	10
	5	27-13,5%	5	6	8	8
XIII	1	43-21,5%	10	15	3	15
	2	36-18%	6	10	9	11
	3	42-21%	11	15	8	8
	4	33-16,5%	5	9	9	10
	5	46-23%	11	17	5	13
XIV.	1	48-24%	15	17	5	11
	2	44-22%	6	8	7	13
	3	38-19%	7	12	8	11
	4	40-20%	14	6	15	5
	5	31-15,5%	5	4	16	6
XV.	1	44-22%	7	15	11	11
	2	98-49,5%	27	25	27	19
	3	34-17,5%	4	5	8	10
	4	11-5,5%	3	3	2	3
	5	13-6,5%	3	4	2	4
XVI.	1	74-37%	27	25	11	11
	2	69-34,5%	8	25	17	19
	3	33-16,5%	3	5	8	10
	4	13-6,5%	3	4	2	4

	5	11-5,5%	3	3	2	3
XVI I.	1	5-10 сол	62-31%			
	2	10-15 сол	81-40,5%			
	3	Аз 10 сол боло	57-28,5%			
XVI II	№ п\п	Вазифаи ишғолкарда:				
	1	25%	Сардор ва муовинони сардори ШВКД			
	2	25%	Сардор ва муовинони сардори СХДО			
	3	25%	Сардор ва муовинони шуъбачаҳои ШВКД (кормандони оперативӣ, нозирони минтақавӣ, таҳлилгарон)			
	4	25%	Сардор ва муовинони шуъбачаҳои СХДО (таҳқиқгарон, сӯхторхомӯшкунандагон, таҳлилгарон)			
	5	200 нафар (100%)	Ҳамагӣ			

Замимаи № 3

ТАҲЛИЛИ

натичаи пурсиши сотсиологӣ дар байни 200 кормандони МКД бадастомада, вобаста ба мушкилоти ташкили пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ

Бинобар сабаби дар сатҳи зарурӣ коркард нашудани объект ва предмети таҳқиқот вобаста ба ташкили фаъолияти чузъу томи МКД Ҷумҳурии Тоҷикистон дар илми идоракунии ватанӣ, пурсиши сотсиологӣ дар шакли пурсишномавӣ гузаронида шуд.

Ҳангоми мураттаб намудани пурсишнома таҷрибаи амалии кормандони МКД, аз ҷумла, кормандони СХДО, Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ ва дигар чузъу томи МКД, инчунин, назари

интиқолии онҳо бо мақсади мукаммал сохтани фаъолияти ҷузъу томи МКД дар самти пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ғавқулодаи хусусияти табиӣ ва техногенӣ ба инобат гирифта шудаанд.

Пурсишшудагонро сардор ва муовинони сардори ШВКД (25%), сардор ва муовинони сардори СХДО (25%), сардор ва муовинони сардорони шубъаҳои ШВКД (кормандони оперативӣ, нозирони минтақавӣ, таҳлилгарон) (25%), сардор ва муовинони сардорони шубъаҳои СХДО (таҳқиқгарон, сӯхторхомушқунандагон, таҳлилгарон) (25%), ки дар маҷмӯъ 200 (100%) нафар кормандони МКД буданд, ташкил доданд.

Ба ҳайси гипотезаи илмӣ масъалаҳои зерин пешниҳод гардиданд:

- Мукаммалсозии механизми ҳуқуқии батанзимдарории фаъолияти МКД ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилиидоравӣ вобаста ба фаъолияти ҷузъу томи МКД дар самти пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ғавқулодаи хусусияти табиӣ ва техногенӣ дошта;

- Мукаммалсозии асосҳои ҳуқуқӣ ва ташкилии ҳамкории дохилии ҷузъу томи МКД, инчунин, ҳамкории онҳо бо дигар мақомоти давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ калонҳаҷм;

- Муайян намудани хавфу хатарҳои воқеии ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ба ҳаёт ва саломатии шаҳрвандон, манфиатҳои ҷомеа, давлат ва мукаммалии асосҳои ташкилӣ, таъминоти моддӣ-техникӣ ва омодагии ҷузъу томи МКД барои воқуниши саривақтӣ ба ҷунин таҳдидҳо.

Пурсишнома аз 16 савол иборат буда, барои ҳар кадоми он якчанд варианти ҷавоб пешниҳод шудааст:

- Вобаста ба номукаммал будани механизми пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ аз ҷониби ҷузъу томи МКД, натиҷаи пурсиши **саволи якум** - «Шумо фаъолияти ҷузъу томи мақомоти

корҳои дохилиро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?» шаҳодат медиҳад. 34,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти ҷузъу томи МКД дар ин самт бо пуррагӣ қаноматмандкунанда аст, 25% - қисман қаноматмандкунанда, 16,5% - дар бисёр ҳолатҳо қаноматмандкунанда нест 13,5% - қаноатмандкунанда нест ва 10,5% фаъолияти МКД-ро тамоман қаноматмандкунанда наҳисобиданд.

– Вобаста ба номукамал будани механизми пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ аз ҷониби ҷузъу томи МКД натиҷаи пурсиши **саволи дуюм** - «Шумо фаъолияти ҷузъу томи мақомоти корҳои дохилиро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода вобаста ба сар задани сухторҳо чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?» дар таносуб ба саволи якум нисбатан қаноатмандкунандатар буд. 49,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти ҷузъу томи МКД дар ин самт бо пуррагӣ қаноматмандкунанда аст, 22% - қисман қаноматмандкунанда, 16,5% - дар бисёр ҳолатҳо қаноматмандкунанда нест, 5,5% - қаноатмандкунанда нест ва 6,5% фаъолияти МКД-ро дар ин самт тамоман қаноатмандкунанда наҳисобиданд.

Дар маҷмӯъ, 71,5% фаъолияти МКД-ро дар самти пешгирӣ ва рафъи сухторҳо қаноатмандкунанда ҳисобида, танҳо 28,5% пурсишшудагон фаъолиятро дар ин самт ғайриқаноатбахш баҳогузорӣ намуданд.

– Вобаста ба номукамал будани механизми пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи техногенӣ аз ҷониби ҷузъу томи МКД натиҷаи пурсиши **саволи сеюм** - «Шумо фаъолияти ҷузъу томи мақомоти корҳои дохилиро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода вобаста ба вуқӯъ пайвастанӣ садамаҳои техногенӣ чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?» собит месозад. Зеро танҳо 29,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти ҷузъу томи МКД дар ин самт бо пуррагӣ қаноматмандкунанда аст, 21,5% - қисман қаноматмандкунанда, 26,5% - дар бисёр ҳолатҳо қаноматмандкунанда нест, 12% - қаноатмандкунанда

нест ва 10,5% фаъолияти МКД-ро дар ин самт тамоман қаноматмандкунанда наҳисобиданд;

– Вобаста ба номукамал будани механизми пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ аз ҷониби ҷузъу томи МКД натиҷаи пурсиши **саволи чорум** - «Шумо фаъолияти ҷузъу томи мақомоти корҳои дохилиро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода вобаста ба вуқӯ пайвастанӣ зилзилаи то дараҷаи 9 балла ва ё селхезии қалонҳаҷм чӣ гуна баҳогузорӣ менамояд?» собит месозад. Зеро танҳо 28,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти ҷузъу томи МКД дар ин самт бо пуррагӣ қаноматмандкунанда аст, 22,5% - қисман қаноматмандкунанда, 23,5% - дар бисёр ҳолатҳо қаноматмандкунанда нест, 15% - қаноатмандкунанда нест ва 10,5% фаъолияти МКД-ро дар ин самт тамоман қаноматмандкунанда наҳисобиданд. Яъне, дар маҷмӯъ 51% пурсишшудагон фаъолияти МКД-ро дар ин самт қаноатмандкунанда ва 49% онҳо онро ғайриқаноатбахш муаррифӣ карданд.

– Вобаста ба номукамал будани механизми ҳамохангсозии фаъолияти мақомоти давлатӣ дар пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ натиҷаи пурсиши **саволи панҷум** - «Ба фикри Шумо, кадом мақомот бояд фаъолияти вазорату идораҳои давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва шаҳрвандонро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулода вобаста ба вуқӯ пайвастанӣ суҳторҳои қалонҳаҷм дар корхонаҳои саноатӣ, манзилҳои истиқоматӣ, бозорҳо ва ҷангалзорҳо ҳамоханг созад?» собит сохт, ки ҳамфикрии ягона оид ба нақши мақомоти ҳамохангсози давлатӣ дар ин самт айни замон мавҷуд нест. Зеро 48,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти тамоми мақомоти давлатиро дар ин самт бояд СХДО ҳамоханг созад, 37,5% - Кумитаи ҳолатҳои фавқулода ва мудоғибаи гражданиро масъул донистанд, 9,5% - мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва 4,5% - мақомоти худидорақунии ҷамоати шаҳрак ва деҳотро.

Аз натиҷаҳои мазкур чунин хулосабарорӣ кардан мумкин аст, ки мақомоти Ҳамоҳангсозии ниҳоди давлатӣ дар доираи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, нақшаҳои оперативии байниидоравӣ ва таҷрибаи амалии онҳо вобаста ба сохторҳои калонҳаҷм дар корхонаҳои саноатӣ ва ҷангалзорҳо бо таври комил муайян нашудааст.

– Вобаста ба номукамал будани механизми Ҳамоҳангсозии фаъолияти ҷузъу томи МКД оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, натиҷаи пурсиши **саволи шашум** - «Ба фикри Шумо, бояд кадом сохтор фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ Ҳамоҳанг созад?» собит сохт, ки ҳамфигирии ягона оид ба нақши сохторҳои МКД дар ин самт айни замон мавҷуд нест. Зеро 28,5% пурсишшудагон изҳор доштанд, ки фаъолияти ҷузъу томи МКД-ро дар ин самт бояд СХДО Ҳамоҳанг созад, 22,5% - Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятиро масъул донистанд, 10,5% - Раёсати нозиротӣ-ташкилӣ, 15% - Раёсати кадрҳо ва кор бо ҳайати шахсӣ ва 23,5% - Ситоди байниидоравиро. Аз натиҷаҳои мазкур чунин хулосабарорӣ кардан мумкин аст, ки бештари пурсидашудагон ҳамчун мақомоти Ҳамоҳангсозии сохтори МКД вобаста ба Ҳамоҳангсозии фаъолияти ҷузъу томи МКД СХДО (28,5%), Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ (22,5%) ва Ситоди байниидоравиро (23,5%) арзёбӣ намуданд.

Аз рӯйи фиссад қариб якрангии чунин зерсохторҳои МКД вобаста ба мақомоти Ҳамоҳангсозиашон ба он хотир рӯйи кор омадааст, ки пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногении калонҳаҷм дар ҳақиқат, ҷалби се зерсохтори номбурдаро тақозо менамояд, аммо барои манфиатпазир гардидани фаъолияти муштараки онҳо ташкил кардани Ситоди оперативӣ ва Гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи тамоми ҷузъу томи МКД-ро талаб менамояд. Зеро дар ҳолати рух додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногении калонҳаҷм на танҳо кормандони зерсохторҳои номбурда, балки

воҳидҳои оперативӣ, таҳқиқгарон, муфаттишон, духтурон, кӯшунҳои дохилӣ ва ғ. низ ҷалб карда мешаванд. Яъне, дар чунин ҳолатҳо нақши Ситоди оперативӣ ва Гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи тамоми ҷузъу томи МКД хеле муҳим буда, заминаҳои асосии ташкили идоракунии ҷузъу томи МКД дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ калонҳаҷм эътироф карда мешаванд.

Вобаста ба ҳамкориҳои берунии МКД бо дигар субъектҳои Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бошад, ташкил намудани Ситоди байниидоравӣ ва Гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи тамоми субъектҳои Низоми ягона мувофиқи мақсад мебошад.

– Вобаста ба ташкил кардани гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи доимоамалкунанда дар зерсохторҳои МКД оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, натиҷаи пурсиши **саволи ҳафтум** - «Ба фикри Шумо, вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ дар зерсохторҳои МКД ташкил кардани гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи доимоамалкунандаи (сӯхторхомушкунӣ, наҷотдиҳӣ, расонидани ёрии аввалиндараҷаи тиббӣ, таъмини оперативии тартиботи ҷамъиятӣ) зарур аст?» собит сохт, ки 23,5% пурсишшудагон ҷонибдори ташкил кардани чунин гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашуда мебошанд, 22,5% - ҷонибдори чунин иқдом нестанд. Аммо, 10,5% ҷонибдори он ҳастанд, ки чунин гурӯҳҳо дар назди Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ ташкил карда шаванд, 15% дар назди Ситоди байниидоравӣ ва 28,5% дар назди СХДО.

Чунин мавқеъгирии пурсишшудагон зарурати ташкил кардани гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи доимоамалкунандаро дар зерсохторҳои МКД собит месозад. Аммо, ба андешаи мо, ба ҳайси сохтори ташкилӣ ва идоракунии чунин гурӯҳҳо танҳо Ситодҳои оперативӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ, вилоят, шаҳр ва ноҳияҳо дар зерсохторҳои

МКД (ВКД, РВКД, ШВКД) баромад карда метавонанд. Дар навбати худ, чунин ситод ва гурӯҳҳо метавонанд ба ҳайси зерсохторҳои Низоми ягонаи давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ баромад намоянд.

– Вобаста ба шаклҳои ҳамкории МКД бо дигар мақомоти давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, натиҷаи пурсиши **саволи ҳаштум** - «Ба фикри Шумо, шаклҳои ҳамкории зерсохторҳои МКД вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ кадомҳоянд?», 6,5% пурсишшудагон ба табодули иттилоотии байниҳамдигарӣ таъкид карданд, 5,5% - ҳавасмандгардони ҳамкории байни ҷузъу томи МКД, 22,5% - ба тасвиб расонидани фармоиш ва нақшаҳои муштаракӣ фаъолият, 16% - гузаронидани машқҳои оперативӣ-фармондихӣ (Ситодӣ) ва 49,5% ба гузаронидани машқҳои оперативӣ-тактикий муштарак таъкид намуданд.

– Вобаста ба омилҳои манфии ташкили ҳамкории МКД бо дигар мақомоти давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, натиҷаи пурсиши **саволи нухум** - «Ба фикри Шумо, кадом омилҳо оид ба ташкили ҳамкории МКД бо дигар мақомоти давлатӣ вобаста ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ таъсири манфӣ мерасонанд?», 24% пурсишшудагон ба ихтилофот ва манфиатхоҳии байниидоравӣ таъкид карданд, 10,5% - мавҷуд набудани асосҳои сохтории механизми воқуниши саривактӣ ба ҳавфу хатарҳои ҳолатҳои фавқулода, 28,5% - дар сатҳи зарурӣ коркард нашудани асосҳои ҳуқуқии фаъолияти МКД бо дигар мақомоти давлатӣ вобаста ба воқуниши саривактӣ ба ҳавфу хатарҳои ҳолатҳои фавқулода, 15% - дар сатҳи зарурӣ ташкил нашудани гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи воқуниши оперативӣ ва 22% бо таври доимӣ гузаронида нашудани машқҳои оперативӣ-тактикий муштарак.

– Вобаста ба вазифа (функсияҳо)-и МКД дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ, натиҷаи пурсиши **саволи**

дахум - «Ба фикри Шумо, чузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифахоро (функсияхоро) иҷро менамоянд?», 25,5% пурсишшудагон таъкид карданд, вазифаҳои (функсияҳои) асосии харрӯзаро, 17% - вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро, 19% - вазифаҳои (функсияҳои) ба МКД хоснабударо, 25% зикр карданд, ки кормандони МКД барои иҷрои вазифаҳои (функсияҳои) ба МКД хоснабуда омода нестанд ва 14% таъкид сохтанд, ки кормандони МКД вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро бо таври дуруст иҷро карда наметавонанд. Чунин натиҷаҳои пурсиш мавқеи муаллифро вобаста ба саволи нухуми пурсишнома боз устувортар месозад.

– Вобаста ба **саволи ёздаҳум** - «Ба фикри Шумо, чузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) иловагиро иҷро менамоянд?» пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 28,5% - чораҷӯии таъҷилий оид ба наҷот додани одамон ва расондани ёриӣ аввалин, 24% - ҳифзи молумулки беназорат гузошташуда, 22% - ба муқобили ғоратгарон, дигар омилҳои ҷиноятӣ мубориза бурдан, 15% - пешгирии воҳима ва овозаҳои бардуруғ ва 10,5% - иштирок дар фаъолиятҳои эвакуатсионӣ.

– Вобаста ба **саволи дувоздаҳум** - «Ба фикри Шумо, чузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) асосиро иҷро менамоянд?» пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 27% - таъмини амнияти шахсӣ, 17% - пешгирии ҷиноятҳо ва ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурӣ, 19% - ошкор ва кушодани ҷиноятҳо, 23,5% - муҳофизати тартибот ва бехатарии ҷамъиятӣ, 13,5% - ҳифзи моликияти хусусӣ, давлатӣ ва дигар шаклҳои моликият.

– Вобаста ба **саволи сиздаҳум** - «Ба фикри Шумо, чузъу томи МКД дар шароити офатҳои табиӣ ва техногенӣ кадом вазифаҳои (функсияҳои) ғайриоддӣ (ғайритахассусӣ) - ро иҷро менамоянд?» пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 21,5% - иштирок дар таҳлили зарарҳои расонидашуда, 18% - мустаҳкам намудани сарбандҳо, обанборҳо бо

халтаҳои рег, холи кардани хок, шағал, 21% - тоза кардани худуди маҳалҳои аҳолинишин аз лой, шағал ва рег, 16,5% - ба нуқтаҳои аҳолинишини зери об монда озукаворӣ расондан, 23% - аз минтақаи офати табиӣ ва ё техногенӣ баровардан (бор кардан, фаровардани) сарватҳои моддию маданӣ.

– Вобаста ба **саволи чордахум** - «Ба фикри Шумо, оё дар зерсохторҳои МКД дар вилоят, шаҳр, ноҳия ва минтақаҳои ҷумҳурӣ ташкил кардани гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи оперативӣ вобаста ба бартараф кардани оқибатҳои офатҳои табиӣ ва техногенӣ зарур аст?» пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 24% - зарур аст, 22% - ҳатман зарур аст, 19% - он қадар зарур нест, 20% - зарурат надорад, 15,5% - тамоман лозим нест.

– Вобаста ба **саволи понздаҳум** - «Оё барои дар сатҳи зарурии омодабошӣ қарор додани зерсохторҳои МКД дар вилоят, шаҳр, ноҳия ва минтақаҳои ҷумҳурӣ мурағбат ва мавриди амал қарор додани Нақшаҳои амалиётии эҳтимоли вобаста ба гузаронидани машқҳои Ситодӣ ва оперативӣ-тактикӣ бо гурӯҳҳои муттаҳидкардашудаи функционалӣ вобаста ба бартараф кардани оқибатҳои офатҳои табиӣ ва техногенӣ зарур аст?» пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 22% - зарур аст, 49,5% - ҳатман зарур аст, 17% - он қадар зарур нест, 5,5% - зарурат надорад, 6,5% - тамоман лозим нест.

– Вобаста ба **саволи шонздаҳум** - «Сӯхторхомушкунӣ ва наҷотдиҳии шаҳрвандон дар натиҷаи садамаҳо бояд аз рӯйи таъйинот ба уҳдаи кадом мақомоти давлатӣ вогузор бошад?» пурсишшудагон чунин ҷавоб доданд: 37% - ба МКД, 34,5% - ба мақомоти ҳолатҳои ғавқулода ва мудофияи граждани, 16,5% - ба мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, 6,5% - ба ҷамоати шаҳраку деҳот, 5,5% - танҳо ба Комиссияҳои мақомоти маҳаллӣ, ки барои пешгирии чунин ҳолатҳо ташкил карда шудаанд.

Ҳамин тариқ, натиҷаҳои пурсиши сотсиологӣ ба муаллиф имкон доданд, ки якчанд таклифу пешниҳодоти судмандро ҷиҳати мукамал сохтани асосҳои ҳуқуқӣ ва ташкилии фаъолияти ҷузъу томи МКД оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ рӯи кор орад. Аз ҷумла:

1. Фарзияҳои (гипотезаҳои) қории пешниҳодшуда тасдиқи худро ёфтанд.

2. Пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногенӣ ҳамчун раванди гуногунҷанба (селхезӣ, заминҷунбӣ, садамаҳои нақлиёти ва техногенӣ, тармафарой, сӯхторҳои калонҳаҷм ва ғ.) ва дорои ҳудуд ва дараҷаҳои гуногуни хавфнокӣ мукамалсозии санадҳои меъёрии ҳуқуқии дохилиидоравии МКД ва байниидоравии субъектони Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногениро тақозо менамояд.

3. Айни замон дар доираи қонунгузории амалкунанда мақоми СХДО ВКД ҚТ ва Кумитаи ҳолатҳои ғавқулода ва мудофияи граждании назди Ҳукумати ҚТ вобаста ба ҳамохангсозии фаъолияти дигар мақомоти давлатӣ оид ба пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои ғавқулодаи техногении калонҳаҷм, аз ҷумла, садамаҳо дар корхонаҳои азими саноатӣ ва сӯхторҳои калонҳаҷм дар ҷангалу бешазорҳо бо таври комил мушаххас карда нашудааст.

4. Барои манфиатпазир гардидани фаъолияти муштараки ҷузъу томи МКД ташкил кардани Ситоди оперативӣ ва Гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи зерсӯхторҳои гуногуни МКД-ро талаб менамояд. Зеро дар ҳолати руҳ додани ҳолатҳои ғавқулодаи табиӣ ва техногении калонҳаҷм на танҳо кормандони зерсӯхторҳои СХДО ва Раёсати ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ, балки Раёсати нозиротӣ-ташкилӣ, Раёсати кадрҳо ва кор бо ҳайати шахсӣ, Раёсати нақлиётӣ, воҳидҳои оперативӣ, таҳқиқгарон, муфаттишон, духтурон, кӯшунҳои дохилӣ ва ғ. низ ҷалб карда мешаванд. Яъне, дар чунин ҳолатҳо нақши Ситоди

оперативӣ ва Гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи тамоми ҷузъу томи МКД хеле муҳим буда, заминаҳои асосии ташкили идоракунии ҷузъу томи МКД дар пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ калонҳаҷм эътироф карда мешаванд.

5. Вобаста ба ҳамкории берунии МКД бо дигар субъектҳои Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ ва техногенӣ бошад, ташкил намудани Ситоди байниидоравӣ ва Гурӯҳҳои функционалии муттаҳидкардашудаи тамоми субъектҳои Низоми ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодаи табиӣ низ мувофиқи мақсад мебошад.